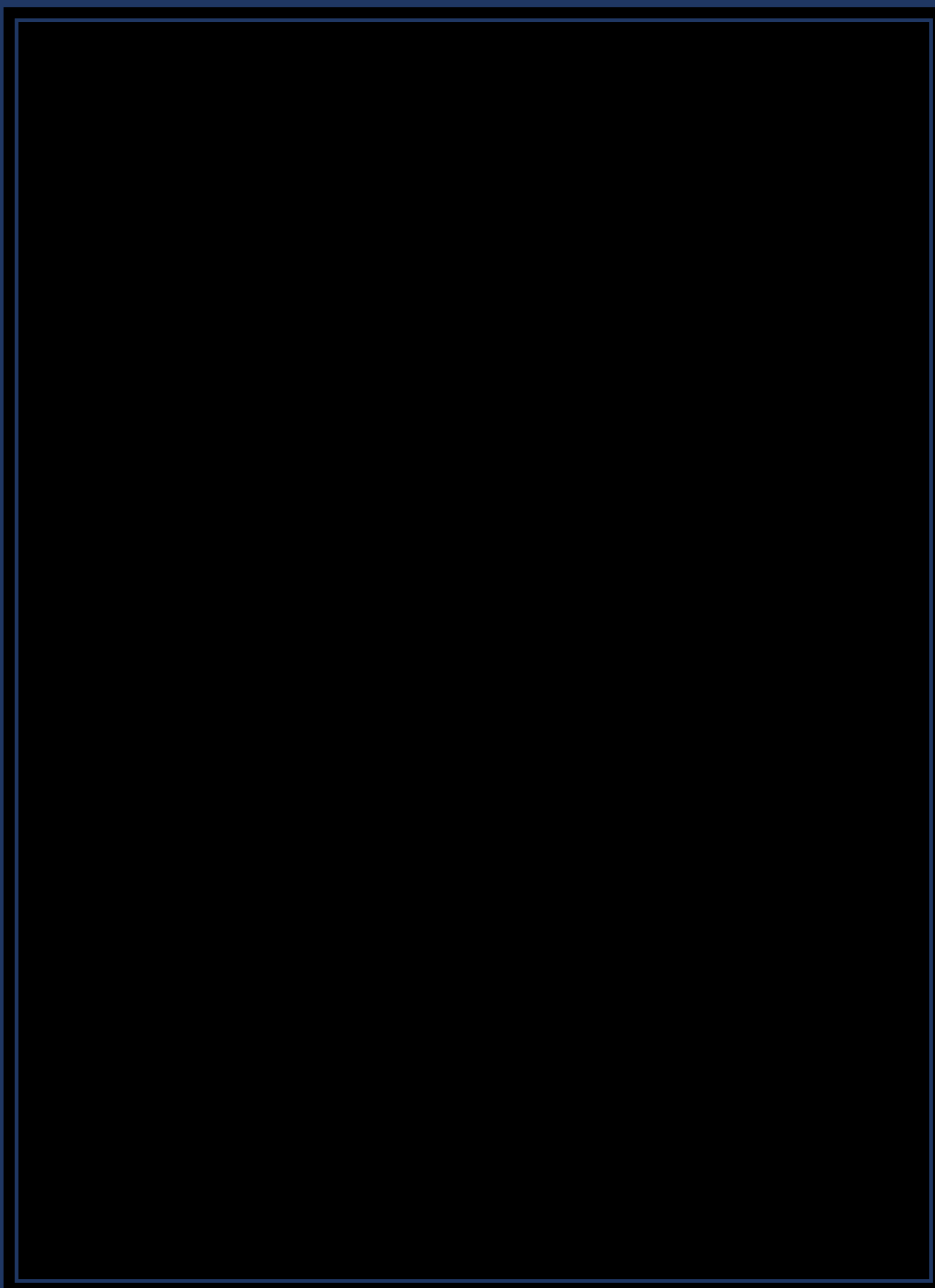

PRZEMYSŁAW ŻUKIEWICZ

KOALICJE W SYSTEMIE POLITYCZNYM NOWEJ ZELANDII

Od klasycznych do sieciowych porozumień

PRZEMYSŁAW ŻUKIEWICZ

KOALICJE W SYSTEMIE POLITYCZNYM NOWEJ ZELANDII

Od klasycznych do sieciowych porozumień

Instytut Politologii Uniwersytetu Wrocławskiego

Wrocław 2020

Recenzent:

dr hab. prof. UWM Maciej Hartliński, *Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie*

Autor:

dr hab. prof. UWr Przemysław Żukiewicz, *Uniwersytet Wrocławski*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7579-4341>

Wydawca: Instytut Politologii Uniwersytetu Wrocławskiego

Miejsce i data wydania: Wrocław 2020

ISBN: 978-83-960216-1-8

Licencja: Creative Commons 3.0.

Uznanie autorstwa 3.0 Polska – Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie pod warunkiem oznaczenia autorstwa. Jest to licencja gwarantująca najszersze swobody licencjobiorcy. <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/>

Zdjęcie na okładce (z kolekcji prywatnej autora):

The Beehive – jeden z budynków nowozelandzkiego parlamentu w Wellington.

Słowa kluczowe:

systemy polityczne, parlamentaryzm westminsterski, gabinety, koalicje, Nowa Zelandia

*Monografia jest efektem projektu badawczego nr 2015/19/B/HS5/00426
finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki.*

O AUTORZE

Przemysław Żukiewicz – jest profesorem Uniwersytetu Wrocławskiego w zakresie systemów politycznych i prawa konstytucyjnego porównawczego oraz kierownikiem Laboratorium Danych i Sieci Społecznych w Instytucie Politologii UWr. Prowadzi badania w obszarach przywództwa politycznego, komunikacji politycznej, polityki mobilności oraz sieci społecznych.

Realizował bądź aktualnie realizuje projekty badawcze finansowane przez Unię Europejską (*Horizon 2020*), Narodowe Centrum Nauki (Opus, Miniatura), Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (Narodowy Program Rozwoju Humanistyki) i Międzynarodowy Fundusz Wyszehradzki, pełniąc w nich funkcję kierownika, głównego wykonawcy lub eksperta.

Odbył staże naukowe, przeprowadził kwerendy lub wykladał gościnnie na wielu zagranicznych uczelniach, m.in. w Nowej Zelandii, Irlandii, Kanadzie, Wielkiej Brytanii, Czechach, Litwie i Albanii. W latach 2016–2019 pełnił funkcje sekretarza i członka zarządu głównego Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych oraz prezesa wrocławskiego oddziału tej organizacji.

Był nagradzany w prestiżowych konkursach (w tym na najlepszą pracę doktorską obronioną w dyscyplinie nauk o polityce oraz na politologiczną książkę roku), otrzymał także stypendium samorządu Wrocławia.

Najważniejsze książki autora:

- A. Antoszewski, P. Żukiewicz, M. Zieliński, K. Domagała, *Formation of Government Coalition in Westminster Democracies. Towards a Network Approach*, Berlin 2020;
- P. Żukiewicz, *Pozycja ustrojowa rządu w państwach postjugosłowiańskich. Analiza prawnoporównawcza*, Wrocław 2017;
- P. Żukiewicz, *Przywództwo prezydenckie w państwach Europy Środkowej i Wschodniej po 1989 roku. Analiza porównawcza*, Toruń 2013;
- P. Żukiewicz, *Przywództwo polityczne. Teoria i praktyka*, Warszawa 2011.

Kontakt e-mail: przemyslaw.zukiewicz@uwr.edu.pl

SPIS TREŚCI

OD AUTORA	7
STRESZCZENIE.....	8
WSTĘP	9

ROZDZIAŁ I.

NOWA ZELANDIA – PARLAMENTARYZM WESTMINSTERSKI?	16
1. Ustrój państwa.....	16
2. System partyjny Nowej Zelandii – zarys ewolucji do 1993 roku	25
3. Zmiana systemu wyborczego i jej znaczenie dla konfiguracji nowozelandzkiego systemu partyjnego	28
4. Stabilizacja wzorców rywalizacji w systemie wielopartyjnym Nowej Zelandii po 1996 roku	36

ROZDZIAŁ II.

KOALICJE GABINETOWE I PARLAMENTARNE – UWAGI TEORETYCZNE	44
1. Rodzaje koalicji	44
2. Koalicje w demokracjach westminsterskich.....	48
3. Nieadekwatność pojęcia rządu mniejszościowego	52
4. Parlamentaryzm kontraktowy – redefinicja modelu	56
5. Warianty kontraktów wsparcia	60
6. Krytyka kontraktów wsparcia	67

ROZDZIAŁ III.

POLITYKA KOALICYJNA W NOWEJ ZELANDII PO 1993 ROKU	70
1. Faza przejściowa (1993–1996).....	71
2. Kryzys koalicji gabinetowej (1996–1999)	78
3. Ku wielopartyjnej kooperacji sieciowej (1999–2014).....	82
4. Powrót do sojuszu hybrydowego (2017).....	97
5. Kontrakty wsparcia jako podstawa sieciowych sojuszy parlamentarnych w Nowej Zelandii.....	112

ZAKOŃCZENIE	120
ANEKSY	125
Aneks 1: Metodologia badań sieciowych	125
Aneks 2: Umowa koalicyjna pomiędzy Nowozelandzką Partią Pracy a <i>New Zealand First</i> – tłumaczenie autorskie	127
Aneks 3: Porozumienie w sprawie wotum zaufania i budżetu pomiędzy Nowozelandzką Partią Pracy a Partią Zielonych Nowej Zelandii – tłumaczenie autorskie	133
Aneks 4. Słowniczek podstawowych pojęć	139
Aneks 5. Wykaz nazw partii politycznych	141
BIBLIOGRAFIA	142
SPIS TABEL	160
SPIS RYSUNKÓW	161

OD AUTORA

Niniejsza książka jest nieplanowanym wcześniej – co wcale nie oznacza, że mało istotnym – efektem projektu „Sieciowy model formowania koalicji gabinetowych. Studium porównawcze przypadków Wielkiej Brytanii, Kanady i Nowej Zelandii” zrealizowanego w Instytucie Politologii Uniwersytetu Wrocławskiego w latach 2016–2019 przez czteroosobowy zespół, w skład którego wchodził: prof. dr hab. Andrzej Antoszewski (kierownik), dr Mateusz Zieliński, mgr Katarzyna Domagała i ja (wykonawcy).

Napisałem ją z trzech zasadniczych powodów. Pierwszym było zainteresowanie specyfiką systemu politycznego Nowej Zelandii, który wprawdzie wcześniej znałem, ale który – wraz z postępami prac projektowych – wydał mi się jeszcze bardziej interesujący i wart gruntownego przeanalizowania. Drugim była oryginalność nowozelandzkich rozwiązań koalicyjnych niemieszczących się – jak staram się to wykazać – w klasycznych koncepcjach formowania koalicji gabinetowych. Trzecim zaś stało się przekonanie, że międzynarodowe efekty projektu – artykuły anglojęzyczne oraz najważniejsza poprojektowa monografia wydana w zagranicznym wydawnictwie (Antoszewski i in., 2020) – są ważne z punktu widzenia naszego uczestnictwa w globalnym dyskursie naukowym, ale jednocześnie pozbawiają polskojęzyczne czytelniczki i polskojęzycznych czytelników możliwości zapoznania się z efektami naszych badań. Uznałem więc, że – wbrew reformom i modom – warto poświęcić czas, by choćby część wniosków ze zrealizowanego projektu zaprezentować w monografii napisanej w języku polskim.

Dziękuję w tym miejscu wszystkim pozostałym członkom i członkini zespołu projektowego, naukowczyniom i naukowcom oraz politykom i polityczkom nowozelandzkim, którzy poświęcili nam swój cenny czas w trakcie naszej wizyty studyjnej w Nowej Zelandii w 2017 roku, władzom Instytutu Politologii Uniwersytetu Wrocławskiego, a także Narodowemu Centrum Nauki, które sfinansowało projekt.

STRESZCZENIE

Monografia jest poświęcona polityce koalicyjnej w Nowej Zelandii po 1993 roku. Wówczas to Nowozelandczycy podjęli w referendum decyzję o istotnej transformacji systemu wyborczego z większościowego na mieszany. Autor odpowiada na pytania o to, jak zmiana ordynacji wpłynęła na proces formowania gabinetów, na ile zróżnicowane pozostają strategie koalicyjne partii dużych (formujących koalicje) i partii małych (dopełniających koalicje) oraz w jaki sposób afiliacja ideologiczna ugrupowań politycznych determinuje ich aktywność sojuszniczą.

Praca składa się z trzech części: wprowadzenia do problematyki nowozelandzkiego systemu politycznego (rozdział I), teoretycznej rewizji tradycyjnego modelu formowania gabinetów koalicyjnych (rozdział II) oraz empirycznej analizy dotychczas formowanych sojuszy parlamentarnych i gabinetowych w Nowej Zelandii (rozdział III).

Monografia jest studium przypadku, osadzonym w paradygmacie neo-instytucjonalnym. Autor wykorzystuje instrumentarium analizy systemowej oraz proponuje zaaplikowanie wybranych narzędzi analizy sieciowej do wizualizacji przebiegu negocjacji koalicyjnych.

Wnioski z przeprowadzonych badań uprawniają do postawienia tezy, że istnieją takie okoliczności, które uniemożliwiają partiom politycznym podpisywanie klasycznych umów koalicyjnych, a jednocześnie nie stanowią na tyle silnej bariery, by przeszkodzić w skutecznym kooperowaniu na arenie parlamentarnej bazującym na innej formie porozumień – tak zwanych kontraktach wsparcia (w tym najpopularniejszym z nich – *confidence and supply agreement*).

Ta innowacyjna forma kooperacji prowadzi w konsekwencji do „rozmycia” klasycznych w nauce o polityce dychotomicznych pojęć: „rząd – opozycja” oraz „gabinet mniejszościowy – gabinet większościowy”. Proces ten znalazł swoje odzwierciedlenie w autorskiej redefinicji sekwencyjnego modelu formowania gabinetu zaproponowanej w niniejszej pracy.

WSTĘP

Studia nad tworzeniem i utrzymaniem koalicji były i są istotną częścią badań nad systemami politycznymi. Stanowiące pokłosie tych studiów tradycyjne modele rządzenia koalicyjnego, w których podkreślano znaczenie personalnych, historycznych bądź programowych warunkowań zwiększających efektywność takiego rządzenia, powstawały jednak głównie w Europie Zachodniej i dotyczyły tak zwanych skonsolidowanych demokracji (Dodd, 1976; Laver, 1998; Kalandrakis, 2010; Blockmans & Guerry, 2016; Bowler i in., 2016; Cherepnalkoski i in., 2016; Ibenskas, 2016; Greene, 2017). Nie we wszystkich innych przypadkach znajdowały swoje zastosowanie. Ten swoisty brak przekładalności perspektyw ujawniał się zwłaszcza w odniesieniu do państw wkraczających na ścieżkę demokracji bądź też państw o hybrydowych reżimach łączących cechy systemów demokratycznych i autorytarnych. Współcześnie – coraz częściej – dotyczy on także demokracji westminsterskich, w których koalicje są fenomenem stosunkowo nowym, a ich pojawienie się wynika bezpośrednio ze zmian w tamtejszych systemach partyjnych obserwowanych w ostatnich latach.

Prymarnym celem badań było prześledzenie dynamiki zmian w procesie tworzenia i utrzymania międzypartyjnych sojuszy zawieranych w celu zapewnienia stabilnego poparcia parlamentarnego poszczególnym nowozelandzkim gabinetom. Starłem się odpowiedzieć na pytania o to, jaki wpływ na te zmiany wywarła transformacja systemu wyborczego dokonana w latach 1993–1996, na ile zróżnicowane pozostawały strategie koalicyjne partii dużych (formujących koalicje) oraz partii małych (dopełniających koalicje), a także w jakim zakresie afiliacja ideologiczna ugrupowań politycznych determinowała ich aktywność sojuszniczą.

Okazało się jednak, że celu tego nie można było zrealizować bez zrekapitulowania i zredefiniowania wielu kwestii terminologicznych związanych z rządzeniem koalicyjnym we współczesnych demokracjach westminsterskich. Miejsce klasycznych umów koalicyjnych sukcesywnie zajmowały w nich bowiem innego typu porozumienia gwarantujące stabilne poparcie parlamentarne dla gabinetów. Porozumienia te określiłem w niniejszej pracy zbiorczo mianem **kontraktów wsparcia**.

Realizując zatem cel dodatkowy, musiałem dokonać rekapitulacji stanu badań nad tymi kontraktami. Należało odpowiedzieć na pytania o ich rodzaje oraz funkcje, a także zastanowić się nad motywacjami przyświecającymi politykom i partiom politycznym decydującym się na ten – nietradycyjny – sposób kooperacji. Postawiłem wstępnie hipotezę, że istnieją takie okoliczności, które uniemożliwiają podmiotom politycznym podpisanie klasycznej umowy koalicyjnej, a jednocześnie nie stanowią na tyle silnej bariery, by przeszkodzić w skutecznym kooperowaniu na arenie parlamentarnej, bazującym na innej formie porozumienia. Starłem się zrekonstruować te okoliczności i zweryfikować, czy w istocie kontrakty inne niż klasyczne umowy koalicyjne mogą zagwarantować stabilność rządu.

Metodą badawczą, którą się posłużyłem, było studium przypadku (*case study*), osadzone w paradygmacie neoinstytucjonalnym. Przedmiotem moich badań uczyniłem system polityczny Nowej Zelandii, w tym w szczególności jego subsystem partyjny. Za Luciano Bardim i Peterem Mairem przyjąłem trójdzelną strukturę tego ostatniego, wyznaczającą pola rywalizacji politycznej na poziomach: wyborczym, parlamentarnym i gabinetowym (Bardi & Mair, 2008).

Z uwagi na tak określony przedmiot badania główną perspektywą teoretyczną pracy stała się analiza systemowa. Zastosowałem model systemu politycznego Davida Eastona, w którym zmiany wewnątrzsystemowe generowane są przez wkłady do systemu (tj. poparcia i żądania pochodzące z trzech źródeł: elektoratu, decydentów oraz środowiska międzynarodowego), a ich efektem pozostają wytwory tego systemu (tj. oświadczenia i dokonania oddziałujące na owe źródła) (Easton, 1965). W jednym z podrozdziałów starałem się wskazać na potencjał zastosowania analizy sieciowej (*Network Analysis* [Barabási, 2016; Prell, 2012]) w badaniach nad negocjacjami koalicyjnymi. Cezurę czasową analizy wyznaczyła zmiana systemu wyborczego z większościowego na mieszany, która nastąpiła w Nowej Zelandii w latach 1993–1996 (Boston i in., 1999, s. 9–412; Jackson & McRobie, 1998; Vowles, 1998).

Metodologia badań oraz poszczególne cele znalazły swoje odzwierciedlenie w nieco niestandardowej konstrukcji pracy. Wprawne czytelniczki i wprawni czytelnicy naukowej literatury prędko dostrzegą, że tak zwany rozdział teoretyczny – zazwyczaj wprowadzający do poruszanej problematyki – pojawia się w monografii jako drugi. Dzieje się tak dlatego, że postu-

luję w nim kilka istotnych redefinicji dotychczasowych ustaleń teoretycznych, ale aby te redefinicje uzasadnić, odwołuję się wielokrotnie do specyfiki przypadku nowozelandzkiego. Przywoływane przeze mnie argumenty mogłyby się wydać niedostatecznie zrozumiałe bez wcześniejszego zapoznania odbiorczyń i odbiorców tekstu z ramami instytucjonalnymi systemu politycznego Nowej Zelandii.

Rozdział pierwszy monografii stanowi zatem wprowadzenie, ukazujące kulturowy i instytucjonalny kontekst analizy teoretycznej (rozdział II) i empirycznej (rozdział III). Nie skupiam się w nim jednak na stosunkowo dobrze opracowanej w anglojęzycznej literaturze historii politycznej Nowej Zelandii (King, 2012; Mein Smith, 2011), ale na tych elementach nowozelandzkiego systemu politycznego, które mają największe znaczenie dla procesu tworzenia i funkcjonowania koalicji.

Dopiero na tej podstawie – w rozdziale drugim – dokonuję krytycznej analizy różnych koncepcji polityki koalicyjnej i rządzenia koalicyjnego. Zwracam uwagę na nieadekwatność i logiczną niepoprawność ugruntowanego w politologicznej tradycji pojęcia **rządu mniejszościowego**. Przedstawiam argumenty na rzecz odejścia od stosowania dychotomii „mniejszościowy–większościowy” w odniesieniu do gabinetów i postulat posługiwania się nią w odniesieniu do samych koalicji. Proponuję nową klasyfikację form kooperacji międzypartyjnej skutkujących zaprzysiężeniem gabinetu, uwzględniającą kryterium siły–słabości porozumienia, które staje się podstawą takiej kooperacji. Jest to konieczne ze względu na, jak już wspominałem, upowszechnienie się praktyki tworzenia i utrzymywania nowozelandzkich gabinetów dzięki poparciu parlamentarnemu bazującemu na kontraktach wsparcia, a nie na klasycznych umowach koalicyjnych.

Trzeci rozdział monografii – najpełniej realizujący główny cel pracy i dający odpowiedź na pytania z nim związane – poświęcam analizie poszczególnych sojuszy zawieranych przez nowozelandzkie partie polityczne od 1993 do 2017 roku. Przez pojęcie **polityki koalicyjnej** rozumiem w nim „ogół działań podejmowanych przez partie polityczne w celu utworzenia i utrzymania gabinetu” (Antoszewski, 2008b, s. 347). Przyjmuję chronologiczny porządek, stosując tożsamy schemat analizy w odniesieniu do każdego badanego sojuszu. Jednak w kontekście ostatniej z analizowanych elekcji parlamentarnej z 2017 roku dokonuję tak zwanego pogłębionego studium przypadku (*in-depth case study*). Przypadek ten wyznaczył bowiem istotną cezurę w procesie transformacji nowozelandzkiego systemu

partyjnego: po raz pierwszy gabinet sformowało ugrupowanie polityczne, które nie zwyciężyło w wyborach. Partia Pracy mogła to uczynić dzięki swojej elastyczności sojuszniczej i podpisaniu, z jednej strony, klasycznej umowy koalicyjnej z partią *New Zealand First*, z drugiej zaś – kontraktu wsparcia z Partią Zielonych. Staram się zwizualizować przebieg tych negocjacji sojuszniczych, wykorzystując wybrane narzędzia analizy sieciowej.

W podsumowaniu wskazuję na to, że transformacja nowozelandzkiego systemu westminsterskiego doprowadziła do utrwalenia (a nawet – biorąc pod uwagę późniejsze doświadczenia takich państw, jak Australia czy Wielka Brytania – do upowszechnienia) mniej zobowiązujących form wzajemnego wsparcia, którego partie polityczne udzielają sobie po to, by utworzyć rząd i móc uczestniczyć w procesie podejmowania decyzji. Była premierka Nowej Zelandii, Helen Clark, nazwała te porozumienia „bardziej innowacyjnymi” od klasycznych umów koalicyjnych (Clark, 2006, s. 7).

* * *

Badacze i badaczki interesujący się systemem politycznym Nowej Zelandii mają stosunkowo łatwe zadanie, gdy poszukują informacji o kampaniach, rezultatach i zachowaniach wyborczych oraz o procesie kreowania powyborczej większości parlamentarnej. Dwa zespoły – w różnych konfiguracjach współautorskich, ale zasadniczo z istotnym udziałem Stephena Levine’a oraz Jacka Vowlesa – przygotowują bowiem po każdej elekcji parlamentarnej monograficzne opracowanie, uwzględniające zarówno interpretację najważniejszych wydarzeń politycznych, jak i rezultaty badań ilościowych elektoratu.

Prace powstałe pod kierunkiem Jacka Vowlesa (Vowles i in., 1995, 1998, 2002, 2004, 2017; Vowles & Curtin, 2020) są efektem empirycznych analiz prowadzonych w ramach projektu *New Zealand Election Studies*. Zespół analityczek i analityków wskazuje na socjologiczne uwarunkowania zachowań wyborczych, zgłębia problematykę frekwencji, ukazuje zależności pomiędzy zmiennymi wpływającymi na wyniki elekcji (takimi, jak poziom dochodów, wykształcenie, miejsce zamieszkania, płeć, struktura wieku itp.).

Z kolei monografie powstałe z udziałem Stephena Levine'a (Boston i in., 1996, 2000b, 2003; Levine & Roberts, 2007, 2010; Johansson & Levine, 2012a, 2015; Levine, 2018a) są zbiorami analiz jakościowych i zestawień faktograficznych. Autorki i autorzy rekonstruują w nich przebieg kampanii wyborczej, wpływ wyborów na konfigurację systemu partyjnego czy proces formowania rządu. W tym sprawozdawczym nurcie mieszczą się też krótsze analizy wyników wyborów zamieszczane regularnie w periodyku *European Journal of Political Research* (Vowles, 1997, 2000, 2003, 2006; Edwards, 2009, 2012, 2015, 2018).

Wszystkie te dzieła mają ogromny walor poznawczy, ale także jeden zasadniczy mankament – przedmiotem zainteresowań jest w nich wyłącznie jedna, ograniczona w czasie, elekcja. W związku z tym stanowią materiał, który może zostać wykorzystany do dalszych analiz, ale same w sobie mają wartość raczej dokumentacyjną niż analityczną.

Osoby, które dopiero zaczynają interesować się systemem politycznym Nowej Zelandii, z pewnością powinny zapoznać się z podręcznikiem przygotowanym pod redakcją Janine Hayward i wydanym przez *Oxford University Press* (ostatnia modyfikacja wydania – rok 2015) (J. Hayward, 2015a). Dobry wgląd w realia nowozelandzkiego systemu politycznego daje także praca Geoffreya i Matthew Palmerów (1997), która godna jest polecenia zarówno przez wzgląd na oryginalną treść, jak i na osobę pierwszego z autorów – aktywnego polityka nowozelandzkiej Partii Pracy, parlamentarzysty, a w latach 1989–1990 także premiera Nowej Zelandii. Swoistym kompendium wiedzy są książki autorstwa Richarda Mulgana (2004) czy Raymonda Millera (2005, 2015).

Tematyka nowozelandzka nie jest natomiast szczególnie popularna w polskojęzycznym dyskursie naukowym. Z perspektywy konstytucyjno-prawnej podejmowali bądź podejmują ją Stanisław Bożyk (2009a, 2009b, 2018), Andrzej Zięba (2012, 2018), Piotr Mikuli (2010, 2018) i Joanna Siekiera (2016, 2017, 2020). Autorami analiz politologicznych są Justyna Eska-Mikołajewska (Eska, 2012; Eska-Mikołajewska, 2016a, 2016b, 2018), Marcin Wałdoch (2015, 2017a, 2017b, 2020) i Aleksander Dańda (2011). Zagadnieniami ekonomicznymi zajmował się Mieczysław Sprengel (2019b). Ponadto w ostatnich latach badaczki i badacze zredagowali dwie interdyscyplinarne prace zbiorowe (Sprengel, 2019a; Sprengel i in., 2020). Pojedyncze rozdziały poświęcone rządzeniu koalicyjnemu oraz systemowi wyborczemu Nowej Zelandii napisali Jeremiasz Salomon (2014) i Wojciech Szabaciuk (2014).

Brak ugruntowanej w Polsce tradycji badań nad nowozelandzkim systemem politycznym jest powodem wielu problemów translatorskich. Pojęcia określające konkretne instytucje lub procedury często nie mają swoich powszechnie przyjętych odpowiedników w języku polskim, dlatego badacze albo w ogóle ich nie tłumaczą, zachowując ich oryginalne brzmienie, albo też decydują się na tłumaczenie wraz z przywołaniem anglojęzycznej formy. Staralem się w niniejszej pracy stosować tę drugą strategię, proponując swoje autorskie wersje tłumaczeń niektórych terminów i zdając sobie sprawę, że formy te mogą niekiedy wywołać środowiskową dyskusję (na której – nie ukrywam – bardzo by mi zależało). Tytułem przykładu podam, że umowę *confidence and supply agreement* konsekwentnie tłumaczę jako *porozumienie w sprawie wotum zaufania i budżetu*, a umowę *memorandum of understanding* – jako *protokół akceptacji*. W kilku systemach westminsterskich procedury funkcjonowania rządu wynikają wprost z dokumentu, który zwykło się określać mianem *Cabinet Manual*; w niniejszej pracy postuluję tłumaczyć ten tytuł dokumentu jako *Instrukcję Gabinetu*.

Podobne kłopoty translatorskie dotyczą także nazw partii politycznych. Na użycie odpowiedników polskich zdecydowałem się wyłącznie tam, gdzie są one poparte uzusem. Używam zatem form *Partia Narodowa* oraz *Partia Pracy* na określenie dwóch największych ugrupowań politycznych w nowozelandzkim systemie politycznym. Ze względów stylistycznych unikam jednak pisania o przedstawicielach tej pierwszej jako o „narodowcach”, ponieważ w Polsce termin ten konotowany jest zgoła odmiennie niż w Nowej Zelandii. W zamian używam terminu „konserwatyści”, choć mam świadomość, że i taka prosta afiliacja ideologiczna członków Partii Narodowej może wywoływać kontrowersje. Inne nazwy partii politycznych z reguły pozostawiam w brzmieniu anglojęzycznym – jest to tym bardziej uzasadnione, że czasem nazwy te tworzą grę słów, której nie sposób oddać w języku polskim.

Mam nadzieję, że wzrost zainteresowania polityką Nowej Zelandii, obserwowany od objęcia funkcji premierki przez Jacindę Ardern, przyczyni się także do wzrostu liczby prac poświęconych nowozelandzkiemu systemowi politycznemu, a co za tym idzie – do ugruntowania polskojęzycznej siatki pojęciowej podzielanej przez dużą grupę badaczek i badaczy. Swoją wstępną propozycję wybranych translacji przedstawiłem w słowniczku pojęć oraz w wykazie nazw partii politycznych pomieszczonych w aneksach.

Rozdział I.

Nowa Zelandia – parlamentaryzm westminsterski?

I. Ustrój państwa

I.1. Nowozelandzki konstytucjonalizm¹

System polityczny Nowej Zelandii do początku lat 90. uznawany był za typowy przykład parlamentaryzmu westminsterskiego (Lijphart, 1984, s. 1–20), choć część konstytucjonalistów i politologów kwestionowała oczywistość takiej klasyfikacji. Unitarna struktura państwa, większościowy system wyborczy, rywalizacja tocząca się pomiędzy dwiema największymi partiami – Partią Narodową i Partią Pracy – a także jednopartyjny charakter powoływanych gabinetów dowodziły wprawdzie, ich zdaniem, instytucjonalnej „czystości” nowozelandzkiego westminsteryzmu, ale zróżnicowanie klasowe elektoratu, silne tendencje decentralizacyjne oraz coraz bardziej krytyczne nastawienie wobec monarchii były jednocześnie symptomami głębokich zmian społecznych, które mogły zwiastować odejście Nowej Zelandii od westminsterskiej tradycji (Bean, 1986; Eichbaum & Shaw, 2007).

I rzeczywiście: zmiany polityczno-społeczne w latach 90. spowodowały, że odpowiedź na pytanie o to, czy Nowa Zelandia wciąż pozostaje demokracją westminsterską, nie jest dla badaczek i badaczy systemów politycznych wcale taka oczywista. Jednymi z istotniejszych instytucjonalnych ar-

¹ Podrozdziały I.1–I.2 są istotnie zmodyfikowaną i uzupełnioną wersją opublikowanych przeze mnie wcześniej tekstów: Żukiewicz, 2019, 2020, s. 163–174.

gumentów na rzecz tezy o transformacji nowozelandzkiego parlamentaryzmu, polegającej na odejściu od westminsterskiej tradycji, są – po pierwsze – upowszechnienie się praktyki tworzenia gabinetów wspieranych przez koalicje gabinetowe lub parlamentarne oraz – po drugie – zmiana wzorców rywalizacji w systemie partyjnym: od rywalizacyjności dwupartyjnej ku wielopartyjnej polaryzacji systemu.

W Nowej Zelandii – inaczej niż w Kanadzie, Australii czy Stanach Zjednoczonych – źródła prawa konstytucyjnego pozostają rozproszone (Geddis, 2015, s. 165). Natomiast podobnie jak w Wielkiej Brytanii zasady organizacji państwa wywodzi się z wielu dokumentów o randze konstytucyjnej (J. Hayward, 2015b, s. 131). Fundamenty pod przyjęte rozwiązania ustrojowe położone są także w wielu aktach prawnych niższej rangi. Wszystko to powoduje, że niektórzy badacze piszą raczej o (ujmowanej w cudzysłowie) „konstytucji” Nowej Zelandii (Ladley, 1997, s. 51).

Podstawowym dokumentem ustrojowym jest w Nowej Zelandii Traktat z Waitangi (ang. *The Treaty of Waitangi*; maor. *Te Tiriti o Waitangi*) z 1840 roku, który określał wówczas przede wszystkim zasady wzajemnych relacji pomiędzy przywódcami plemion maoryskich a brytyjskimi kolonizatorami. Tym pierwszym zapewniał – przynajmniej w założeniu – legitymację do rządzenia na wyodrębnionych obszarach wysp oraz prawo do zachowania własności ziemi i poszanowanie kulturowego dziedzictwa; tym drugim gwarantował jurysdykcję gubernatora jako przedstawiciela królowej.

Obecnie z Traktatu z Waitangi wywodzi się trzy fundamentalne zasady ustrojowe: zasadę suwerenności politycznej narodu, zasadę ochrony zasobów naturalnych i praw kulturalnych oraz zasadę równości obywateli (Mulholland, 2015, s. 120). Sam dokument jest jednak coraz częściej kontestowany. Jego krytycy zauważają z jednej z strony, że nie zapobiegł on negatywnym procesom społecznym związanym z kolonialną ekspansją Wielkiej Brytanii; z drugiej zaś – że jego współczesna interpretacja (dokonywana za pośrednictwem specjalnej ustawy o Traktacie z Waitangi z 1975 roku) bywa niejednoznaczna i prowadzi w Nowej Zelandii do niepotrzebnych konfliktów. Kilkoro prominentnych liderów, niektóre gremia eksperckie, a także część opinii publicznej postulują wyłączenie Traktatu z nowozelandzkiego porządku prawnego i wskazują na jedynie symboliczny status tego dokumentu, odmawiając mu atrybutu prawomocności (szerzej o tych kontrowersjach piszą: Belgrave, 2014; Jones, 2013).

Reguły konstytucyjne w Nowej Zelandii wywodzi się także – poza Traktatem z Waitangi – z następujących źródeł podstawowych: a) ustaw zasadniczych uchwalanych przez nowozelandzki parlament, b) prawa zwyczajowego stanowiącego na mocy wykładni przepisów dokonywanej przez sądy oraz c) konstytucyjnych konwenansów.

Ad a). Do ustaw zasadniczych należą Akt Konstytucyjny z 1986 roku sankcjonujący najważniejsze zasady funkcjonowania organów państwa, w tym rządu i parlamentu, oraz ustawa Prawo Wyborcze z 1993 roku określająca reguły przeprowadzania wyborów oraz skład nowozelandzkiego parlamentu (Mulgan, 2004, s. 52). Od ustaw zwykłych odróżnia je przede wszystkim to, że niektóre zawarte w nich przepisy (między innymi te dotyczące kadencji parlamentu czy też sposobu głosowania) nie mogą być zmienione bez uzyskania kwalifikowanej większości 3/4 ogólnej liczby deputowanych lub bez uzyskania poparcia obywateli wyrażonego w ogólnokrajowym referendum (Levine, 2016, s. 177).

Ad b). W ramach orzeczniczej doktryny wypracowano kilka istotnych wykładni, które mają charakter fundamentalny dla funkcjonowania organów nowozelandzkiego państwa. Do takich zalicza się między innymi kwestię zakresu wolności słowa, większościowego charakteru parlamentarnej procedury czy też niektórych uprawnień Gubernatora Generalnego, to jest bezpośredniego przedstawiciela brytyjskiego monarchy w Nowej Zelandii (Mulgan, 2004, s. 52).

Ad c). Ostatnie ze wzmiankowanych źródeł nowozelandzkiego konstytucjonalizmu – konstytucyjne konwenanse – obejmują między innymi takie kwestie, jak wymaganie od Gubernatora Generalnego, by dysponował poparciem rządu większościowego sprawującego aktualnie władzę (Mulgan, 2004, s. 52), czy też tryb funkcjonowania gabinetu i zasady jego odpowiedzialności (Zięba, 2018, s. 32).

I.2. Struktura władz państwa

Mocą Aktu Konstytucyjnego z 1986 roku prawodawca ustanowił w Nowej Zelandii czwórdzielną strukturę naczelných organów państwa (Bożyk, 2009b). Funkcję głowy państwa pełni brytyjski monarcha (*Queen of the United Kingdom*), będący „suwerenem w prawie” Nowej Zelandii. Reprezentantem monarchy jest Gubernator Generalny (*Governor-General*). Do władzy monarszej formalnie należy powoływanie i odwoływanie ministrów, zwoływanie i rozwiązywanie parlamentu, zatwierdzanie uchwalonych ustaw oraz prawo łaski. Gubernator Generalny w standardowych warunkach politycznych działa zgodnie ze wskazaniem (*on advice of*) ministrów, którzy dysponują zaufaniem parlamentarnej większości. Tylko w sytuacji głębokiego kryzysu konstytucyjnego Gubernator Generalny może być wezwany do działania niezależnego i samodzielnego, i to tylko w takim zakresie, w jakim dotyczy to ochrony ładu konstytucyjnego (Mulgan, 2004, s. 53).

Exekutywę w Nowej Zelandii stanowią ministrowie (*Ministers of the Crown*), którzy są wybierani przez parlament i powoływani przez Generalnego Gubernatora, a swoje funkcje pełnią w imieniu (*on behalf*) monarchy (Malone, 2015, s. 153–155). Ministrowie wraz z Gubernatorem Generalnym tworzą ponadto Radę Wykonawczą (*Executive Council*). Ministrowie dzielą się na gabinetowych oraz pozagabinetowych. Ci pierwsi są członkami gabinetu (*Cabinet*), na którego czele stoi premier. Ci drudzy odpowiadają za określone polityki publiczne oraz mogą uczestniczyć w posiedzeniach odpowiednich tematycznie komisji gabinetowych, wypracowujących konkretne decyzje, które następnie przyjmowane są kolektywnie przez cały gabinet (Higbee, 2015, s. 381–382). Swoistą funkcję pełni minister gabinetu w randze wicepremiera – zwyczajowo jest nim albo lider mniejszej partii współtworzącej sojusz gabinetowy lub parlamentarny (w przypadku rządu wielopartyjnego), albo wiceprzewodniczący ugrupowania formującego rząd (w przypadku rządu jednopartyjnego) (Barnes, 2009).

Władzę ustawodawczą sprawuje w Nowej Zelandii parlament, który formalnie tworzą deputowani do Izby Reprezentantów oraz Gubernator Generalny (J. E. Martin, 2015, s. 141). W praktyce oznacza to, że każda propozycja uchwalenia nowego bądź zmiany obowiązującego prawa musi uzyskać poparcie większości parlamentarnej oraz Gubernatora Generalnego.

Ponieważ jednak zwyczajowo zakłada się współdziałanie tego ostatniego i większości parlamentarnej, gubernatorskie uprawnienia ustawodawcze mają charakter formalny, a nie faktyczny (Mulgan, 2004, s. 54). Kadencja Izby Reprezentantów liczy w Nowej Zelandii trzy lata, co jest dość osobliwym rozwiązaniem konstytucyjnym na tle innych systemów politycznych, w których jej długość wynosi zwykle 4 lata lub 5 lat (Mulgan, 1997).

Władzę sądowniczą sprawują w Nowej Zelandii sądy. Judykatura zorganizowana została hierarchicznie. Na poziomie lokalnym orzekają sądy dystryktów, a instancją odwoławczą jest dla nich Wysoki Sąd (*High Court*). Paralelnie do sądów dystryktów i Wysokiego Sądu funkcjonują dwa tak zwane sądy wyspecjalizowane (Mikuli, 2010, s. 129) – sąd maoryski oraz sąd pracy. Kolejno w strukturze znajdują się Sąd Apelacyjny (*Court of Appeal*) oraz Sąd Najwyższy (*Supreme Court*) (Geddis, 2015, s. 169).

1.3. Rola gabinetu i Rady Wykonawczej w nowozelandzkim systemie politycznym

Bardzo szeroki formalny zakres uprawnień, jaki posiadają monarcha oraz Gubernator Generalny, nie odpowiada faktycznej roli odgrywanej przez nich w nowozelandzkim systemie politycznym (Wood & Rudd, 2004, s. 37–38). Z kolei najważniejsze organy państwa, takie jak gabinet (lub szerzej pojmowany rząd) oraz – stojący na jego czele – premier, w Akcie Konstytucyjnym w ogóle nie zostały uwzględnione. Ich uprawnienia określają dopiero niższej rangi ustawy oraz konwenanse, a niekiedy – wyłącznie polityczny zwyczaj (Ladley, 1997, s. 51–52; Mulgan, 2004, s. 73).

Gabinet – jak określa to Richard Mulgan – jest komitetem ministrów, na którego czele stoi premier (Mulgan, 2004, s. 73). Ponieważ to gabinet pełni najważniejsze funkcje wykonawcze w zakresie zarządzania państwem, często utożsamiany jest po prostu z rządem (choć faktycznie uznać należy to za nieprecyzyjne uproszczenie). Swoje zadania realizuje on poprzez agencje i departamenty, na które wpływa bezpośrednio decyzjami wykonawczymi (rozporządzeniami) lub inicjatywami ustawodawczymi. Te ostatnie muszą być oczywiście zaakceptowane przez parlamentarną większość (Mulgan, 2004, s. 73–74).

Rządowe agencje i departamenty znajdują się pod nadzorem ministrów, którzy w zakresie swoich kompetencji mogą decydować o kierunkach ich aktywności. Jednak podjęcie większości decyzji wymaga współdziałania ministrów z innymi ministrami lub nawet z całym gabinetem. W praktyce ministrowie – pomimo dużego zakresu władzy – działają jako współzależni od siebie członkowie zespołu, jakim jest cały gabinet. Na czele tego zespołu stoi premier, który pozostaje koordynatorem i rzecznikiem podejmowanych działań (Wood & Rudd, 2004, s. 85). Jak stwierdza Richard Mulgan, pełna niezależność ministrów dotyczy sytuacji standardowych i mało istotnych. W tych kwestiach gabinet może udzielić ministrowi wszelkich pełnomocnictw. W praktyce natomiast najważniejsze decyzje na szczeblu ministerialnym zawsze są konsultowane i wypracowywane wspólnie przez wszystkich ministrów (Mulgan, 2004, s. 74).

Poza ministrami gabinetowymi w Nowej Zelandii mogą być powoływani, jak już wspomniano wyżej, ministrowie niebędący członkami gabinetu. Wchodzi oni wtedy w skład szerszej Rady Wykonawczej (*Executive Council*) (McLeay, 1995, s. 16–21). Funkcja ministra pozagabinetowego została wprowadzona do systemu prawnego Nowej Zelandii w 1987 roku. Wcześniej wszyscy ministrowie zawsze byli członkami gabinetu, a jeśli istniała taka potrzeba, to w ministerstwach działali podsekretarze stanu, którzy wchodziłi w skład egzekutywy, pomimo że nie pełnili funkcji ministrów (Mulgan, 2004, s. 74).

Gabinet w Nowej Zelandii pełni zatem najważniejszą funkcję wykonawczą w systemie politycznym. Jest centralnym ośrodkiem decyzyjnym, w którym rozstrzyga się wszystkie istotne kwestie polityczne oraz wyznacza kierunki działań w zakresie polityk publicznych państwa. Gabinet koordynuje działania wszystkich departamentów i agencji rządowych, a także ustala priorytety egzekutywy w kontekście polityki wewnętrznej i zagranicznej (Mulgan, 2004, s. 74).

1.4. Sposób powoływania gabinetu (rządu)

Sposób powołania gabinetu oraz pozagabinetowych ministrów został ustanowiony w konstytucyjnych konwenansach. Zgodnie z nimi Gubernator Generalny powołuje na stanowisko premiera tego lidera partyjnego, który cieszy się zaufaniem większości parlamentarnej. Następnie premier rekomenduje powołanie pozostałych ministrów – ci jednak muszą rekrutować się spośród deputowanych do parlamentu (skądinąd dochodzi w ten sposób do zaburzenia zasady autonomii władz ustawodawczej i wykonawczej).

Przed zmianą systemu wyborczego w 1996 roku to lider zwycięskiego ugrupowania był – niejako automatycznie – powoływany na stanowisko premiera, a jego partia decydowała następnie, którzy z jej przedstawicielei zajmą stanowiska ministrów. Po wejściu w życie nowej ordynacji wyborczej ten zwyczaj polityczny uległ zatarciu. Prawdopodobieństwo tego, że jedna partia uzyska parlamentarną większość, znacznie się bowiem zmniejszyło, co spowodowało, że o obsadzie ministerstw decyduje ostatecznie większa liczba ugrupowań (Mulgan, 2004, s. 75).

Mimo że premier powoływany jest w Nowej Zelandii przez Gubernatora Generalnego, to ten ostatni nie uczestniczy w negocjacjach koalicyjnych i unika wiązania go z jakąkolwiek preferencją dla konkretnych partii politycznych lub potencjalnych konfiguracji gabinetu. W czasie pomiędzy elekcją a powołaniem premiera władzę wykonawczą sprawuje dotychczasowy rząd, który ma charakter tymczasowy i ogranicza się do administrowania, nie podejmując istotnych decyzji politycznych (Mulgan, 2004, s. 76).

W Nowej Zelandii premier decyduje o liczbie ministerstw, liczbie stanowisk ministerialnych poza gabinetem, a także o tym, kto zostaje ministrem. Badacze wskazują na to, że ta zasada odmiennie jest interpretowana w Partii Narodowej, a odmiennie – w Partii Pracy (Miller, 2015, s. 118–119). W tej pierwszej nie kwestionuje się prawa premiera do obsadzania stanowisk według własnego klucza, ustalane często w gronie najbliższych współpracowników. Natomiast w Partii Pracy ukształtował się zwyczaj, zgodnie z którym premier jest związany decyzją wszystkich deputowanych partii obradujących w ramach tak zwanego *caucus* (o zgromadzeniach *caucus* w nowozelandzkim systemie politycznym pisze: Wałdoch, 2015). Zgromadzenie to musi zaaprobować nominacje ministerialne, ale premierowi pozostawia się wolny wybór w zakresie przypisania ministrom odpowiedzialności za określone działy administracji rządowej (Higbee, 2015, s. 384).

Istotnym czynnikiem odróżniającym parlamentaryzm westminsterski – w tym nowozelandzki – od innych jego typów jest brak konieczności uzyskania formalnego wotum zaufania przez nowo powoływany gabinet. Konsekwencją tego pozostaje brak zinstytucjonalizowanych procedur dotyczących czasu trwania negocjacji koalicyjnych oraz sposobów ich prowadzenia. Pierwszym głosowaniem, które stanowi swoisty sprawdzian dla urzędującego premiera i ministrów, staje się głosowanie nad tak zwanym adresem dziękczynnym będącym odpowiedzią na Mowę Tronową (*Speech from the Throne*), w której zawarte zostają najważniejsze cele polityczne nowego gabinetu (Antoszewski i in., 2020, s. 23–24).

Mandat premiera trwa dopóty, dopóki sam nie zrezygnuje ze stanowiska lub nie zostanie mu cofnięte – przez parlamentarną większość – wotum zaufania. Ponieważ większość tę gwarantuje przede wszystkim jego macierzyste ugrupowanie, przyjęto w Nowej Zelandii, że jeśli premier nie jest w stanie utrzymać w nim pozycji lidera (w Partii Narodowej decyduje o tym *caucus*, a w Partii Pracy – specjalne kolegium złożone z przedstawicieli *caucus*, pozostałych członków ugrupowania oraz stowarzyszonych związków zawodowych), to rezygnuje ze stanowiska szefa gabinetu (M. Hayward, 2015, s. 373–374).

Zmiana systemu wyborczego i wymuszona nią zmiana wzorców rywalizacji na arenie wyborczej i parlamentarnej spowodowały także zmiany w praktyce obsadzania stanowisk w gabinecie. Po pierwsze, sukcesywnie wzrasta ich liczba, co należy wiązać z koniecznością zaspokajania roszczeń i oczekiwań wszystkich uczestników przetargów koalicyjnych. Po drugie, premier wciąż ma prawo do nominowania ministrów, ale często jest ograniczony w tym względzie kompromisami osiągniętymi w negocjacjach i porozumieniach koalicyjnych.

Przyjęte jest, że stanowisko premiera przypada partii, która zdobyła w wyborach więcej głosów, a stanowisko wicepremiera zajmuje reprezentant mniejszego ugrupowania sojuszniczego (lub też wiceprzewodniczący partii rządzącej, jeśli rząd dysponuje poparciem jednopartyjnej większości parlamentarnej). Liczba ministerstw, które obsadzają poszczególne partie, pozostaje zmienna i zależy pośrednio od liczebności reprezentacji parlamentarnej. Jeśli dana partia jest reprezentowana w parlamencie przez niewielką liczbę deputowanych, to ograniczona pozostaje liczba możliwych do obsadzenia stanowisk – w nowozelandzkim systemie politycznym członek rządu musi być bowiem jednocześnie deputowanym do parlamentu.

Zasady funkcjonowania Rady Wykonawczej oraz gabinetu określa w Nowej Zelandii Instrukcja Gabinetu (*Cabinet Manual*). Po raz pierwszy zasady te, wcześniej rozproszone, połączono w jeden dokument w 1979 roku, a kolejne jego wydanie (wraz ze znacznymi modyfikacjami) pochodzi z 1991 roku (Harris i in., 1992, s. 265). W następnych latach poszczególni premierzy modyfikowali *Cabinet Manual* wielokrotnie. Uznano, że jest to dokument „elastyczny”, a więc możliwy do zmiany za każdym razem, gdy taką wolę wyrazi nowo powołany premier (aktualna wersja Instrukcji Gabinetu: *Cabinet Manual*, 2017).

2. System partyjny Nowej Zelandii

– zarys ewolucji do 1993 roku

Wśród badaczy nowozelandzkiego systemu politycznego nie ma zgodności co do cezur wyznaczających określone etapy ewolucji systemu partyjnego. Część uczonych wyznacza jedną taką cezurę. Tym istotnym wydarzeniem wpływającym na zmianę konfiguracji nowozelandzkiego systemu partyjnego miałyby być transformacja systemu wyborczego z systemu większości zwykłej (*first-past-the-post* – FPTP) na system mieszany (*mixed-member proportional* – MMP) dokonana w 1993 roku (pierwsze wybory według nowych reguł przeprowadzono trzy lata później) (Aimer, 2015, s. 204–205; Mulgan, 2004, s. 233–234).

Tymczasem inni uczeni nowozelandzcy wskazują nawet na cztery etapy ewolucji tamtejszego systemu partyjnego, ale nie postrzegają ich w kategoriach zmian normatywno-instytucjonalnych, ale zmian w poziomie popularności poszczególnych ugrupowań (niekoniecznie wiernie odzwierciedlanych w rezultatach wyborów) oraz zmian postaw społecznych zauważalnych w nowozelandzkim społeczeństwie. Raymond Miller wymienia w tym kontekście:

- lata 1891–1908 – etap partii dominującej;
- lata 1916–1936 – etap trójpartyjności;
- lata 1936–1978 – etap duopolu;
- okres po 1978 roku – etap wielopartyjności (Miller, 2005, s. 25).

W latach 1891–1908 nowozelandzki parlament zdominowała Partia Liberalna (Hamer, 1988). Parlament funkcjonował także przed jej powstaniem, ale deputowani grupowali się w nim wówczas nie w konkretnych ugrupowaniach, ale w koteriach formowanych na bazie sieci nieformalnych kontaktów. W 1890 roku w Partii Liberalnej jej założycielom udało się natomiast zgromadzić wielu polityków reprezentujących bardzo zróżnicowane grupy społeczne – ugrupowanie cieszyło się poparciem pracowników i pracodawców, a także mieszkańców miast oraz wsi. Ta szeroka formuła oraz tzw. efekt pierwszeństwa spowodowały to, że Partia Liberalna przez kilkanaście lat utrzymała swoją dominującą pozycję (Miller, 2015, s. 161–162).

W kolejnych latach coraz większą popularność zyskiwały dwa ugrupowania, które wyrażały klarowne poglądy lewicowego i prawicowego elektoratu. W 1916 roku kilka małych partii lewicowych połączyło się ze sobą, tworząc Partię Pracy, natomiast politycy konserwatywni zgrupowali się w Partii Reformistycznej. Ponieważ Partię Liberalną również uważano wówczas za orędowniczkę pozostania przy politycznym *status quo* i niechętną zmianom o rewolucyjnym charakterze, prawicę w systemie partyjnym reprezentowały dwa ugrupowania (pierwsze bardziej konserwatywne, drugie – bardziej liberalne), a lewicę – jedno. To ostanie uzyskało nawet na kilka kolejnych lat wyraźną parlamentarną przewagę i dopiero zawarcie koalicji przez reformatorów i liberałów u progu lat 30. XX w. było pierwszym sygnałem nadchodzącej w systemie partyjnym zmiany (Miller, 2015, s. 163).

Połączenie w 1936 roku Partii Reformistycznej oraz Partii Liberalnej dało początek trzeciej fazie rozwoju nowozelandzkiego systemu partyjnego – fazie duopolu. Jego ugruntowaniu sprzyjał system wyborczy większości względnej, każdorazowo po wyborach kreujący stabilną parlamentarną większość, zdolną do popierania jednopartyjnego gabinetu (Atkinson, 2015, s. 15–17; Gustafson, 1997, s. 3–5). Co ciekawe, Raymond Miller koniec etapu partyjnego duopolu datuje – wbrew części uczonych (Roper, 2015) – na 1978 rok, wskazując na to, że już wówczas dały się zauważyć symptomy rozproszenia poparcia i spadku poziomu popularności dwóch największych ugrupowań. Niewątpliwy wpływ na to miały – podobnie jak w państwach Europy Zachodniej – upowszechnienie mediów oraz odejście od tradycyjnych wzorców rywalizacji związanych z klasowym modelem głosowania. Zgodnie z nim wybór popieranego ugrupowania uwarunkowany był rodzinnie, zależał od pochodzenia społecznego i charakteryzował się kulturowym dziedziczeniem postaw (Miller, 2015, s. 164–165). Inni badacze zauważają, że zmiana wzorców rywalizacji politycznej i spadek poziomu popularności największych partii związane były z odejściem od powojennego konsensusu społecznego wobec najważniejszych zagadnień ekonomicznych (Vowles et al. 1995, p. 5–7).

Argumentów na rzecz tezy o dyskryminującym charakterze systemu wyborczego większości względnej oraz o znaczącym wzroście popularności ugrupowań spoza duopolu konserwatystów i labourzystów dostarczyła elekcja parlamentarna z 1981 roku, kiedy to ci ostatni uzyskali więcej głosów niż Partia Narodowa (39,0% vs. 38,8%), natomiast zdołali zwyciężyć w mniejszej liczbie okręgów, przez co zdobyli o cztery mandaty mniej od

swojego największego rywala. Natomiast *Social Credit* – nowe ugrupowanie, którego podstawowym celem było uczynienie rywalizacji politycznej w Nowej Zelandii bardziej pluralistyczną – zdobyło 20,7% głosów, ale jedynie dwa mandaty parlamentarne (Miller, 2005, s. 8). Podobne sytuacje w kolejnych latach doprowadziły do wzrostu niezadowolenia elektoratu z braku realnej alternatywy wyborczej i skutkowały przyjęciem w 1993 roku istotnej zmiany w prawie wyborczym – system większościowy FPTP został zastąpiony systemem mieszanym MMP (Bożyk, 2018).

3. Zmiana systemu wyborczego i jej znaczenie dla konfiguracji nowozelandzkiego systemu partyjnego

Według wielu autorów zmiany instytucjonalne, które nastąpiły w Nowej Zelandii na początku lat 90. XX wieku, zostały zainicjowane raczej przez procesy społeczne, dokonujące się wówczas w nowozelandzkim społeczeństwie, aniżeli przez decyzje polityków reprezentujących największe partie polityczne (Levine & Roberts, 1997a). Ci ostatni byli zmianom niechętni, bo zdawali sobie sprawę z tego, że ich ugrupowania nie będą należeć do grona beneficjentów zmian. Straty poniesione zaś wskutek akceptacji dla zmian zasad funkcjonowania systemu wyborczego mogły się okazać – w ich mniemaniu – zbyt duże.

W latach 60. i 70. XX wieku upowszechniło się w nauce o polityce – zwłaszcza w Europie Zachodniej – pojęcie *cleavage*, które w polskojęzycznych pracach tłumaczy się jako „podział socjopolityczny” (Herbut, 2008, s. 67). W istocie bowiem *cleavage* nie oznaczał prostego podziału społecznego, ale taki podział, wskutek którego różnice społeczne znajdowały swoje odzwierciedlenie w partyjnych preferencjach wyborców.

Spośród kilku rodzajów *cleavages* wyodrębnionych przez Seymoura Martina Lipseta i Steina Rokkana (1967) najdalej idące konsekwencje miał w Nowej Zelandii podział właściciele–pracownicy, który „nakładał się” w tym państwie na podział wieś–miasto. Jednak w drugiej połowie XX w. oba te podziały stopniowo przestawały być jedyną determinantą przynależności do elektoratu określonych ugrupowań. Partie musiały natomiast określić swoje stanowisko wobec problemów społecznych dotąd w dyskursie publicznym niepodnoszonych: praw rdzennej ludności, równouprawnienia płci czy też polityki ekologicznej. Przestrzeń rywalizacji przestała być zatem jednowymiarowa, a niezadowolenie obywateli z braku szerokiego wachlarza oferty wyborczej zaczęło być w badaniach opinii publicznej coraz bardziej widoczne (Jackson & McRobie, 1998, s. 299–300).

Symptomami zmian strukturalnych oraz wzrastającego poparcia społecznego dla postulatu zmiany systemu wyborczego w Nowej Zelandii na bardziej proporcjonalny były dwa istotne rozłamy w największych partiach: Partii Pracy i Partii Narodowej. Tę pierwszą w 1989 roku opuścił Jim Anderton, zakładając partię *New Labour*, następnie przekształconą w *Alliance*. Tę drugą z kolei w 1993 roku opuścił Winston Peters, tworząc formację *New Zealand First* (Jackson & McRobie, 1998, s. 301). Oba nowe ugrupowania odegrały kluczową rolę w rządzeniu koalicyjnym w latach 90., z tym że przetrwać udało się ostatecznie jedynie partii Winstona Petersa (Jesson, 1997; Miller, 1997).

W Nowej Zelandii do 1993 roku parlament wybierano w głosowaniu większościowym, w formule określonej w literaturze polskojęzycznej jako „zwycięzca bierze wszystko”, a w literaturze anglojęzycznej – *first-past-the-post* (FPTP). System ten – ze względu na swą konstrukcję – jest skrajnie dyskryminujący dla podmiotów małych i – z drugiej strony – nadmiernie uprzywilejowujący partie największe. Najbardziej drastycznym przykładem braku proporcjonalnego odzwierciedlenia wyników wyborów w rozkładzie miejsc parlamentarnych była w Nowej Zelandii wspomniana już elekcja z 1981 roku, podczas której partia *Social Credit* uzyskała łącznie 20,65% głosów, ale jej kandydaci zdołali zwyciężyć w zaledwie dwóch okręgach wyborczych. W związku z tym 20,65% uzyskanych głosów przełożyło się wówczas jedynie na 2,17% mandatów parlamentarnych.

19 września 1992 roku przeprowadzono w Nowej Zelandii pierwsze referendum, w którym obywatele mieli zdecydować, czy w ogóle chcą zmieniać system wyborczy (część A karty wyborczej), oraz którą z zaproponowanych formuł preferowaliby jako rozwiązanie docelowe w nowozelandzkim systemie politycznym (część B karty wyborczej: mogli ją wypełnić także ci, którzy głosowali przeciwko zmianom). Wyniki głosowania (zob. tab. 1) wyraźnie wskazały na chęć przeprowadzenia zmian, a spośród zaproponowanych formuł wyborczych najszerszą akceptację zyskała formuła *mixed member proportional* (MMP) (Vowles i in., 1995, s. 175).

6 listopada 1993 roku przeprowadzono w Nowej Zelandii drugie referendum, w którym obywatele pozytywnie ustosunkowali się do konkretnej propozycji zmiany systemu wyborczego wypracowanej przez specjalną komisję (system MMP wzorowany na przykładzie niemieckim) (zob. tab. 2).

Tabela 1.

Wyniki referendum z 1992 roku w sprawie zmiany systemu wyborczego Nowej Zelandii

Statystyka ogólna		
Liczba uprawnionych	2 279 396	
Frekwencja	55,2%	
Liczba głosów nieważnych	Część A: 0,2%	Część B: 8,0%
Rezultaty		
	Liczba głosów	Odsetek głosów (%)
CZĘŚĆ A		
Żadnych zmian w systemie wyborczym	186 027	15,3
Zmiana systemu wyborczego	1 031 257	84,7
CZĘŚĆ B		
<i>Supplementary Member</i> (MB)	62 278	5,6
<i>Single Transferable Vote</i> (STV)	194 796	17,4
<i>Mixed Member Proportional</i> (MMP)	790 648	70,5
<i>Preferential Voting</i> (PV)	73 539	6,6

Źródło: Boston i in., 1999, s. 49.

Tabela 2.

Wyniki referendum z 1993 roku w sprawie zmiany systemu wyborczego Nowej Zelandii

Statystyka ogólna		
Liczba uprawnionych	2 321 664	
Frekwencja	83,3%	
Liczba głosów nieważnych	0,8%	
Rezultaty		
	Liczba głosów	Odsetek głosów (%)
Utrzymanie <i>first-past-the-post</i> (FPTP)	884 963	46,1
Zmiana na <i>mixed member proportional</i> (MMP)	1 032 918	53,9

Źródło: Boston i in., 1999, s. 80.

Od 1996 roku wyborca w Nowej Zelandii dysponuje dwoma głosami, spośród których jeden – tak zwany *electorate vote* – oddaje na kandydata w jednomandatowym okręgu wyborczym (mandat obsadzany jest zgodnie z zasadą większości względnej FPTP), natomiast drugi – tak zwany *party vote* – na partię polityczną, która zarejestrowała jedną proponowaną przez siebie listę kandydatów na poziomie ogólnokrajowym.

Liczba jednomandatowych okręgów wyborczych (*electorates*) sukcesywnie się w Nowej Zelandii zwiększała – w 1996 roku było ich w sumie 65, natomiast w 2020 roku – już 72. Jednomandatowe okręgi wyborcze dzielą się na okręgi terytorialne (*general electorates*), pokrywające się zasadniczo z podziałem administracyjnym kraju przy uwzględnieniu normy przedstawicielstwa (to jest zasady, zgodnie z którą jeden deputowany powinien reprezentować względnie równą liczbę wyborców), oraz okręgi maoryskie (*Māori electorates*), wyznaczone dla zapewnienia parlamentarnej reprezentacji Maorysów. W 1996 roku w Nowej Zelandii ustanowiono 60 okręgów terytorialnych oraz 5 okręgów maoryskich; w 2020 roku okręgów terytorialnych było już 65, a okręgów maoryskich – 7 (zob tab. 3).

Oba segmenty – większościowy i proporcjonalny – podczas samej elekcji pozostają od siebie odseparowane, co oznacza, że wyborcy w jednomandatowym okręgu w segmencie większościowym mogą oddać głos na kandydata wybranej partii, ale w ogólnokrajowym segmencie proporcjonalnym wcale nie muszą głosować na tę samą listę partyjną. Segmenty te są natomiast od siebie zależne podczas alokacji mandatów, to znaczy wówczas, gdy oblicza się, ile danej partii przysługuje mandatów parlamentarnych, oraz które osoby otrzymają te mandaty.

Liczba mandatów przypisanych na początku kadencji danej partii zależy od jej wyniku wyborczego osiągniętego w ogólnokrajowym segmencie proporcjonalnym. Głosy wyborców przeliczane są na liczbę mandatów według reguły Sainte-Laguë. Zgodnie z nią liczba głosów uzyskanych przez partie, które przekroczyły w segmencie proporcjonalnym próg 5% poparcia lub których przynajmniej jeden kandydat wygrał rywalizację w jednomandatowym okręgu wyborczym, dzielona jest przez kolejne nieparzyste liczby naturalne: 1, 3, 5 itd. Ilorazy te szereguje się, począwszy od najwyższego, i przypisuje się im kolejne numery mandatu: od 1 do 120. W ten sposób określa się, ile mandatów przypisanych zostaje danej partii politycznej (Arseneau & Roberts, 2015, s. 275–279).

Tabela 3.
Jednomandatowe okręgi wyborcze w Nowej Zelandii w 2020 roku

Okręgi terytorialne (<i>General electorates</i>)			Okręgi maoryskie (<i>Māori electorates</i>)
Auckland Central	Mt Albert	Selwyn	Hauraki-Waikato
Banks Peninsula	Mt Roskill	Southland	Ikaroa-Rāwhiti
Bay of Plenty	Māngere	Taieri	Tāmaki Makaurau
Botany	Napier	Takanini	Te Tai Hauāuru
Christchurch Central	Nelson	Taranaki-King Country	Te Tai Tokerau
Christchurch East	New Lynn	Taupō	Te Tai Tonga
Coromandel	New Plymouth	Tauranga	Waiariki
Dunedin	North Shore	Te Atatū	
East Coast	Northcote	Tukituki	
East Coast Bays	Northland	Tāmaki	
Epsom	Ōhāriu	Upper Harbour	
Hamilton East	Ōtaki	Waikato	
Hamilton West	Pakuranga	Waimakariri	
Hutt South	Palmerston North	Wairarapa	
Ilam	Panmure-Ōtāhuhu	Waitaki	
Invercargill	Papakura	Wellington Central	
Kaikōura	Port Waikato	West Coast-Tasman	
Kaipara ki Mahurangi	Rangitata	Whanganui	
Kelston	Rangitīkei	Whangaparāoa	
Mana	Remutaka	Whangārei	
Manurewa	Rongotai	Wigram	
Maungakiekie	Rotorua		

Źródło: opracowanie własne na podstawie: „Electorate profiles”, 2020.

W kolejnym etapie alokacji tak uzyskane mandaty partyjne przyporządkowuje się do konkretnych osób. Deputowanymi zostają w pierwszej kolejności ci, którzy pokonali rywali w jednomandatowych okręgach wyborczych. Jeśli w ten sposób partia nie zdołała obsadzić wszystkich przynależnych jej mandatów, obejmują je kolejne osoby z ogólnokrajowej listy partyjnej (zob. tab. 4).

Tabela 4.
Przykład alokacji mandatów w nowozelandzkiej Izbie Reprezentantów po wyborach parlamentarnych z 2017 r.

	Wynik wyborczy uzyskany w segmencie proporcjonalnym (w %)	Liczba mandatów przysługujących partii, będąca pochodną wyniku w segmencie proporcjonalnym (efekt reguły Saint-Laguë)	Liczba mandatów obsadzona w jednomandatowych okręgach wyborczych	Liczba mandatów dopełniających przypisanych z ogólnokrajowej listy partyjnej (różnica: kolumna 3 - kolumna 4)
Partia Narodowa	44,45	56	41	15
Partia Pracy	36,89	46	29	17
<i>New Zealand First</i>	7,2	9	0	9
Partia Zielonych	6,27	8	0	8
<i>ACT</i> *	0,5	1	1	0
SUMA		120	71	49

* Pomimo nieprzekroczenia 5-procentowego progu wyborczego Partia *ACT* uczestniczyła w procesie alokacji ze względu na zwycięstwo jej kandydata w jednym z jednomandatowych okręgów wyborczych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych komisji wyborczej.

Jeśli zdarzy się tak, że w jednomandatowych okręgach wyborczych zwycięży większa liczba kandydatów danej partii niż „przysługuje” jej mandatów na podstawie wyniku osiągniętego w segmencie proporcjonalnym, wówczas i tak mandat obejmują wszyscy zwycięzcy z okręgów jednomandatowych, co powoduje – do kolejnych wyborów – zwiększenie ogólnej liczby deputowanych w parlamencie (powstaje tak zwany *parliament with overhangs*; zob. tab. 5). Nie ma to jednak wpływu na proces alokacji mandatów w odniesieniu do pozostałych partii politycznych (Wood & Rudd, 2004, s. 211).

Tabela 5.
Kadencje nowozelandzkiego parlamentu z nadwyżkową liczbą deputowanych
(parliaments with overhangs)

Kadencja	Liczba deputowanych	Nadwyżka
2005–2008	121	+1
2008–2011	122	+2
2011–2014	121	+1

Źródło: opracowanie własne.

O tym, jak bardzo zmiana systemu wyborczego przyczyniła się do zmiany konfiguracji systemu partyjnego na arenie parlamentarnej, można się przekonać, porównując wyniki wyborów z 1993 roku (przeprowadzonych jeszcze w ramach obowiązywania formuły *first-past-the-post*) oraz z 1996 roku (przeprowadzonych już według zasad zmienionego systemu wyborczego w formule *mixed member proportional*).

Zmiana systemu wyborczego nie spowodowała automatycznie, że dwie największe partie w nowozelandzkim systemie partyjnym przestały odgrywać w nim dominującą rolę. Elekcję z 1996 roku zwyciężyła Partia Narodowa, a na drugim miejscu uplasowała się Partia Pracy. O ile jednak po wyborach w 1993 roku obie partie kontrolowały 96% parlamentarnych mandatów, o tyle w 1996 roku współczynnik ten obniżył się do 67,5%. Na tej zmianie systemowej partie największe ewidentnie więc straciły. Zyskały ugrupowania mniejsze oraz nowo powstałe.

Znacząco zmieniła się także taktyka, zgodnie z którą wyborcy oddawali swoje głosy. Świadczy o tym dysproporcja w liczbie głosów oddanych na poszczególnych kandydatów i poszczególne partie w dwóch segmentach: większościowym i list partyjnych. Wyraźnie dało się zauważyć, że taki taktyczny sposób głosowania charakteryzował raczej wyborców lewicowych. W segmencie większościowym oddawali oni głosy na kandydatów Partii Pracy, zdając sobie sprawę z tego, że mają oni największe szanse w starciu z kandydatami prowadzącej w sondażach Partii Narodowej. W segmencie proporcjonalnym labourzyści uzyskali jednak znacząco niższe poparcie, co sugerowało, że wyborcy lewicowi woleli w nim wesprzeć partie mniejsze.

Bardziej globalnym wskaźnikiem dowodzącym ogromnej jakościowej zmiany systemowej jest indeks dysproporcjonalności wyborczej, który uśredniony dla Nowej Zelandii w latach 1946–1993 wynosił 11,1%, natomiast uśredniony w latach 1996–2014 wyniósł 3,0%. W porównaniu z innymi państwami na świecie czyni to system nowozelandzki jednym z najwierniej odwzorowujących preferencje obywateli, wyrażone w akcie wyborczym, w rzeczywistym składzie organu przedstawicielskiego, jakim jest Izba Reprezentantów (Arseneau & Roberts, 2015, s. 279).

4. Stabilizacja wzorców rywalizacji w systemie wielopartyjnym Nowej Zelandii po 1996 roku

Pierwsze wybory według nowych zasad prawa wyborczego przeprowadzono w Nowej Zelandii w 1996 roku i od tamtego czasu zmiana zachowań wyborczych znajduje odzwierciedlenie nie tylko w badaniach opinii publicznej, ale także w powyborczej konfiguracji systemu partyjnego (Boston i in., 1997; Levine & Roberts, 1997b; Vowles, 1998).

Wspomniano już o najbardziej bezpośrednim efekcie zmiany systemu wyborczego, jakim było zwiększenie stopnia proporcjonalności wyborów, co ma niewątpliwie znaczenie dla legitymizacji systemu politycznego jako całości: świadomość niezamarnowania głosu wyborców oraz proceduralnej sprawiedliwości rezultatu spowodowały, że system wyborczy MMP poddany ponownej ocenie w referendum w 2011 roku zyskał akceptację większości obywateli Nowej Zelandii (Edwards, 2012). Transformacja reguł wyborczych wywołała jednakże wiele innych dalekosiężnych konsekwencji systemowych.

Po pierwsze, okazało się, że w latach 1996–2017 żadna nowozelandzka partia polityczna nie uzyskała w wyborach poparcia gwarantującego parlamentarną większość pozwalającą na samodzielne rządy. Efektem tego było każdorazowe konstytuowanie się tak zwanych „zawieszonych” parlamentów (*hung parliaments*), to jest takiej konfiguracji Izby Reprezentantów, w której nie ma możliwości powołania jednopartyjnego gabinetu bez zawarcia porozumienia pomiędzy co najmniej dwoma ugrupowaniami politycznymi uzyskującymi parlamentarne mandaty (Wieciech, 2011, s. 11). Ugrupowania te muszą więc albo sygnować umowę koalicyjną, na podstawie której sformują koalicyjny gabinet cieszący się poparciem większości parlamentarnej, albo zdecydować się na inny rodzaj kooperacji (na przykład na podpisanie kontraktu wsparcia), która gwarantowałaby gabinetowi tworzonemu bez takiego stabilnego większościowego zaplecza doraźne poparcie mniejszych ugrupowań.

Po drugie, zwiększył się poziom inkluzywności parlamentu, to znaczy, że ułatwiono do niego dostęp partiom małym lub nowo powstałym. Szanse na to, że kandydaci reprezentujący takie ugrupowania – czy to w jednomandatowych okręgach wyborczych, czy to dzięki ogólnokrajowej liście partyjnej – zdołają wywalczyć w rywalizacji wyborczej mandat parlamentarny, są zdecydowanie wyższe niż przed zmianami systemu wyborczego dokonanyymi w 1993 roku. Dla przykładu: podczas gdy w 1990 roku mandaty parlamentarne uzyskali reprezentanci tylko trzech ugrupowań (i nie była to sytuacja rzadka w systemie FPTP), to w 2005 i 2008 roku w niezbyt liczbnym parlamencie Nowej Zelandii było reprezentowanych aż osiem partii.

Po trzecie, wzrosła także relewancja rządowa podmiotów małych, ponieważ w obliczu braku możliwości powstania tzw. wielkiej koalicji (czysto hipotetycznie taki sojusz mogłyby zawrzeć Partia Narodowa i Partia Pracy) stały się one elementami uzupełniającymi wiele sojuszy zawieranych w celu poparcia gabinetu o prawicowym lub lewicowym profilu ideologicznym. Z uwagi na to, że większość partii małych pełni rolę podmiotów piwotalnych (inaczej ujmując – obrotowych, co oznacza w praktyce dopuszczenie przez nie ewentualności kooperacji zarówno z labourzystami, jak i z konserwatystami), ich znaczenie dla zagwarantowania gabinetowi poparcia oraz ich potencjał koalicyjny zaczęły sukcesywnie wzrastać.

Trzeba jednak zauważyć, że wbrew wcześniejszym przewidywaniom nie uległa znaczącemu osłabieniu popularność dwóch największych ugrupowań nowozelandzkiego systemu partyjnego – Partii Narodowej i Partii Pracy. Obie partie przez kolejne dziesięciolecia rywalizują ze sobą o przejęcie władzy i to wyłącznie z obu tych partii pochodzili jak dotąd nowozelandzcy premierzy.

Zestawienie indeksów zmiany nowozelandzkiego systemu partyjnego (zob. tab. 6) ukazuje bardzo wyraźne tendencje w jego ewolucji.

Wprawdzie zaraz po ustanowieniu nowego systemu wyborczego zmniejszył się znacząco rozmiar zwycięstwa największego ugrupowania (w 1996 roku zwycięska Partia Narodowa otrzymała zaledwie 36,6% mandatów), to jednak z elekcji na elekcję wyniki zwycięzców się poprawiały. W 2014 roku Partii Narodowej zabrakło jednego mandatu, by przekroczyć próg gwarantujący powołanie jednopartyjnego rządu cieszącego się poparciem większości parlamentarnej. Także zsumowane wyniki dwóch największych ugrupowań potwierdzają tę tendencję (zob. wykres 1).

Tabela 6.
Efekty systemowe zmiany ordynacji wyborczej w Nowej Zelandii

	1990	1993	1996	1999	2002	2005	2008	2011	2014	2017
Liczba partii reprezentowanych w parlamencie	3	4	6	7	7	8	7	8	7	5
Odsetek mandatów uzyskanych przez zwyciężcę wyborów	69,1	50,50	36,66	40,08	43,33	41,32	47,54	48,76	49,59	46,67
Odsetek głosów uzyskanych łącznie przez dwie najsilniejsze partie	82,96	69,73	62,06	69,24	62,19	80,20	78,92	74,79	72,17	81,34
Odsetek mandatów uzyskanych łącznie przez dwie najsilniejsze partie	99,0	95,96	67,05	73,33	65,83	80,99	82,79	76,86	76,03	85,0
Efektywna liczba partii na poziomie wyborczym	2,77	3,52	4,27	3,86	4,17	3,04	3,07	3,15	3,27	2,91
Efektywna liczba partii na poziomie parlamentarnym	1,74	2,16	3,76	3,45	3,76	2,98	2,78	2,98	2,96	2,78
Indeks dysproporcjonalności Gallaghery	17,24	18,19	3,43	2,97	2,37	1,13	3,84	2,38	3,72	2,73

Źródło: Antoszewski i in., 2020, s. 33.

Wykres 1. Koncentracja nowozelandzkiego systemu partyjnego w latach 1990–2017

Źródło: opracowanie własne.

O ile w 1996 roku Partia Narodowa i Partia Pracy mogły liczyć łącznie na 62% głosów i 67% mandatów, o tyle po dwóch dekadach realnej wielopartyjności – w 2017 roku – łącznie uzyskały one poparcie na poziomie 81% głosów, co przełożyło się na 85% mandatów. Można zatem stwierdzić, że wyborcy nowozelandzcy chętnie sprawdzili działanie nowego systemu wyborczego w praktyce, krótko po jego wprowadzeniu obdarzając zaufaniem partie małe kosztem partii dominujących dotąd w systemie, ale z czasem zaczęli ponownie dostrzegać zalety stabilnej dwubiegunowej rywalizacji (Geddis, 2016, s. 112–113; Simmons, 2019).

Kolejną cechą charakterystyczną nowozelandzkiego systemu partyjnego po 1993 roku, która może stanowić argument w obronie tezy o nierewolucyjnym charakterze zmian, jakie się w nim dokonały, jest stabilny wzorzec alternacji władzy. Następuje ona zawsze pomiędzy dwoma największymi partiami oraz po okresie dłuższym niż jedna kadencja parlamentarna. Może to wynikać oczywiście z osobliwie krótkiej trzyletniej kadencji Izby Reprezentantów, ale zważywszy na to, że w latach 1993–2017 zmiana afiliacji ideologicznej rządu zdarzyła się w Nowej Zelandii jedynie trzy razy, należy uznać, że nie jest to przyczyna jedyna. Wyborcy nowozelandzcy wykazują się w tym względzie swoistą „cierpliwością” wobec ugrupowań odpowiedzialnych za powołanie premiera i gabinetu.

Okres rządów Partii Narodowej i jej sojuszników to lata 1993–1999; w trzech kolejnych kadencjach, to jest w latach 1999–2008, władzę sprawowała Partia Pracy i jej sojusznicy; powrót do władzy Partii Narodowej nastąpił w 2008 roku i oznaczał kolejne dziewięć lat rządów konserwatystów i ich stronników. Ostatnia alternacja władzy miała miejsce w 2017 roku. Co charakterystyczne, lata dominacji ugrupowania konserwatywnego były także latami kryzysu w obozie lewicy; i odwrotnie: gdy rządy sprawowała Partia Pracy, w kryzysie zwykle była pogrążona Partia Narodowa. Żaden z tych kryzysów nie osłabił jednak długofalowo ugrupowań o najdłuższej parlamentarnej tradycji w Nowej Zelandii i nie spowodował pojawienia się w tamtejszym systemie partyjnym żadnego nowego podmiotu, który choćby w minimalnym stopniu mógł zagrozić temu swoistemu politycznemu duopolowi.

Jednym z istotniejszych czynników wpływających na pojawienie się symptomów kryzysów w dwóch największych partiach politycznych był zwykle kryzys przywództwa. Jenny Shipley w 1997 roku potrafiła we własnej

Partii Narodowej zdetronizować urzędującego od siedmiu lat premiera Jima Bolgera, ale nie zdołała potwierdzić swoich kompetencji przywódczych w kolejnej elekcji parlamentarnej (w 1999 roku Partia Narodowa przegrała wybory). Słabnąca pozycja labourzystowskiej premierki Helen Clark spowodowała także przegraną Partii Pracy w 2009 roku. Odejście kolejnego premiera Partii Narodowej, Johna Key, w 2016 roku i próba „odświeżenia” przywództwa poprzez namaszczenie przez niego Billa Englisha nie przyniosły spodziewanych efektów w 2017 roku (Partia Narodowa zwyciężyła wprawdzie w wyborach, ale Bill English okazał się gorszym negocjatorem i nie zawarł koalicji gwarantującej mu objęcie funkcji premiera).

O tym, jak istotne zdaje się być dla nowozelandzkich wyborców efektywne przywództwo partyjne, świadczy także to, że w ciągu niemal trzech dekad od transformacji systemu wyborczego – to jest w latach 1993–2019 – na czele gabinetu w Nowej Zelandii stało zaledwie sześcioro premierów. Spośród nich najdłużej – to jest 9 lat – urzędowała Helen Clark z Partii Pracy (Henderson & Gomibuchi, 2006).

* * *

Systemy polityczne współczesnego świata w ostatnich latach dynamicznie się zmieniały. Klasyczne reguły liberalnej demokracji i rządów prawa przestały być niekwestionowane, a pojęcie hybrydowej formy rządu zaczęło być używane w kontekście coraz większej liczby rozwiązań instytucjonalnych przyjmowanych na całym świecie (Weale, 2018).

Jedną z bardziej istotnych zmian jest – wciąż wywołujące liczne komentarze i prowadzące do nowych pytań badawczych – oddalanie się demokracji westminsterskich od klasycznych cech tego modelu, wyodrębnionych chociażby w pracach Arenda Lijpharta (1984, 2012). Do tych cech należały m.in. koncentracja władzy w rękach jednoizbowego parlamentu; dominacja gabinetu nad głową państwa; asymetryczny bikameralizm; system dwupartyjny; jednowymiarowość rywalizacji w systemie partyjnym; większościowy system wyborczy powodujący nadreprezentację partii najsilniejszej; unitarna i scentralizowana forma rządu; elastyczna konstytucja i wiele norm zwyczajowych regulujących działanie systemu politycznego; ograniczenie stosowania instrumentów demokracji bezpośredniej, takich jak referendum (Antoszewski, 2008a, s. 30–31).

Wyraźnie trzeba zaznaczyć, że spośród systemów politycznych uważanych za przykłady klasycznego westminsteryzmu część zmienia się bardziej, a część – mniej dynamicznie (Strohmeier, 2015). Wynika to z kilku przyczyn. Po pierwsze, nie wszędzie zmiany społeczne dokonujące się w ostatnich dziesięcioleciach były równie głębokie, co znajdowało swój wyraz w zróżnicowanej intensywności żądań zmian instytucjonalnych. W społeczeństwach sfragmentaryzowanych proces artykulacji potrzeby transformacji systemu wyborczego na bardziej proporcjonalny pojawiał się z reguły szybciej niż w społeczeństwach homogenicznych. Po drugie, zakorzenienie nieformalnych reguł gry w instytucjach systemu politycznego – charakterystyczne dla modelu westminsterskiego – nie we wszystkich państwach było równie głębokie. Przejście ku instytucjonalizacji określonych rozwiązań (jak choćby formalizacja sposobu tworzenia koalicji) mogło zatem dłużej trwać tam, gdzie przywiązanie do tradycyjnych nieformalnych

rozwiązań miało dłuższą tradycję. Wreszcie nie bez znaczenia był sam sposób wprowadzania zmian do systemu. Można to było czynić rewolucyjnie, przechodząc w jednym momencie od stosowania większościowej formuły wyborczej do stosowania formuły proporcjonalnej, a można to było czynić etapami i w sposób ewolucyjny, testując określone rozwiązania o mniej oczywistych systemowych konsekwencjach.

System polityczny Nowej Zelandii jeszcze w latach 80. XX wieku uważany był za emblematyczny przykład demokracji westminsterskiej, ale zmiany, które się w nim dokonały w ciągu kilku kolejnych dekad, były z pewnością jednymi z bardziej istotnych i głębokich, jeśli porównać je z pozostałymi modelowymi systemami westminsterskimi.

Symptomy zmian społecznych i związanych z nimi żądań politycznych dało się zauważyć w Nowej Zelandii już na przełomie lat 70. i 80. XX wieku, kiedy to w opozycji do dwóch największych partii politycznych zaczęły powstawać ugrupowania mniejsze i reprezentujące inne niż tradycyjny segmenty elektoratu. Większościowy system wyborczy (w dodatku w formule *first-past-the-post*) skutecznie jednak blokował partiom nowym dostęp do areny parlamentarnej. Najbardziej jaskrawym tego przykładem był sukces partii *Social Credit*, która w 1981 roku w skali całego kraju uzyskała poparcie ponad 20% obywateli, ale wskutek silnie dyskryminującego efektu systemu wyborczego FPTP uzyskała jedynie 2 parlamentarne mandaty.

Nacisk opinii publicznej doprowadził ostatecznie do referendum, które zorganizowano w 1992 i 1993 roku, i których wynik jednoznacznie przesądził o woli obywateli zmiany systemu wyborczego na system bardziej proporcjonalny. Rok 1996, kiedy to po raz pierwszy przeprowadzono wybory wedle nowych zasad, stał się najistotniejszą po II wojnie światowej cezurą i znacząco zmienił wzorce rywalizacji międzypartyjnej.

Za standardowe uznaje się w tej chwili w Nowej Zelandii tworzenie gabinetów wspieranych przez koalicje parlamentarne lub gabinetowe. Zmieniła się pozycja polityczna premierów, a także zachowania wyborców, którzy mają do dyspozycji szerszą ofertę wyborczą. Nie tak rzadko w dyskusji publicznej podnoszone są głosy kwestionujące konieczność pozostawiania Nowej Zelandii pod – choćby symboliczną – zwierzchnią władzą brytyjskiego monarchy. Istotnie – choć zapewne wciąż w sposób nie w pełni zadowalający – wzrósł poziom inkluzji grup dotąd marginalizowanych, w tym zwłaszcza społeczności maoryskiej.

Pozycja ustrojowa gabinetu w Nowej Zelandii – podobnie jak w przypadku rządów w innych demokracjach o westminsterskiej tradycji – wciąż pozostaje jednak silna. Decydują o tym zarówno zakres kompetencji wykonawczych, jak i to, że gabinet politycznie odpowiada *de facto* wyłącznie przed parlamentem. Istotna zmiana systemu wyborczego, która dokonana się w latach 1993–1996, zmieniła wprowadzić wzorce międzypartyjnej rywalizacji, ale nie spowodowała zachwiania stabilności systemu partyjnego. Po 1996 roku system ten stał się bardziej reprezentatywny, a dwie najsilniej zinstytucjonalizowane partie polityczne, to jest Partia Pracy i Partia Narodowa, musiały otworzyć się na kooperację z mniejszymi podmiotami. Co ciekawe, doświadczenia koalicyjne z lat 90. zniechęciły liderki i liderów politycznych do tej formy sojuszu i sprawiły, że w kolejnych kadencjach poszukiwano innych niż koalicje gabinetowe rozwiązań gwarantujących gabinetom poparcie parlamentarnej większości.

Rozdział II.

Koalicje gabinetowe i parlamentarne – uwagi teoretyczne

Pojęcie koalicji jest w teorii polityki ujmowane szeroko i nie ogranicza się wyłącznie do koalicji rządowych (gabinetowych). Wiele prac poświęcono koalicjom podmiotów, które dążą do uzyskania korzystnych dla siebie decyzji w obszarze administracji publicznej (Bouwman i in., 2018), koalicjom państw w relacjach międzynarodowych (Mello, 2020), czy też koalicjom (przed)wyborczym (Golder, 2006a, 2006b). Autorzy jednej z kanonicznych definicji zakładają, że koalicja to forma kooperacji co najmniej dwóch podmiotów, które decydują się współpracować, by osiągnąć podzielane przez siebie cele lub maksymalizować swoje zyski (por. Jednaka, 2004, s. 40). Jak zatem wynika z tej definicji, substancjalnymi elementami koalicji pozostają: a) co najmniej dwa podmioty; b) fakt kooperacji pomiędzy tymi podmiotami; c) istnienie wspólnoty celów uzasadniających taką kooperację.

I. Rodzaje koalicji

Teoretyczną klarowność tej naukowej definicji przyćmiewają niekiedy przekazy medialne. Dominuje w nich przekonanie, że koalicję zawierają tylko te podmioty (głównie partie polityczne), które podpisują umowę koalicyjną (tak oficjalnie nazwaną) i które decydują się na współpracę na poziomie rządowym (przedstawiciele partii sygnujących porozumienie wchodzi w skład rządu). Sami politolodzy też są dalecy od konsensusu w tej sprawie, o czym zaświadcza debaty prowadzone na łamach akademickich czasopism. Teoretyczny spór dobrze obrazują dwa poniższe przykłady.

W 2006 roku w Polsce, w obliczu kryzysu parlamentarnego, swoisty sojusz zawarły trzy ugrupowania: Prawo i Sprawiedliwość (PiS), Samoobrona RP i Liga Polskich Rodzin (LPR). Ich liderzy podpisali tak zwany pakt stabilizacyjny, w którym gwarantowali poparcie dla jednopartyjnego rządu Kazimierza Marcinkiewicza oraz deklarowali akceptację prawie 150 konkretnych rozwiązań ustawowych (Antoszewski & Koziarska, 2019, s. 378). Wobec tego sojuszu nie stosowano jednak w dyskursie medialnym sformułowania „koalicja”, ponieważ reprezentanci dwóch mniejszych sygnatariuszy paktu, to jest Samoobrony RP i LPR, nie otrzymali na jego mocy żadnych ministerialnych tek. Badacze wprost formułują tezę, że nie zawarto wówczas klasycznej koalicji gabinetowej, ponieważ takowa byłaby trudna do przyjęcia dla szeregowych członków PiS, a nawet dla samego premiera (Dudek, 2013, s. 556).

Osiem lat wcześniej – w 1998 roku – w Czechach doszło do podpisania również „nieoczywistego teoretycznie” porozumienia. Sojusz zawarły dwie największe wówczas i niezbieżne ideologicznie partie – konserwatywna Obywatelska Partia Demokratyczna (*Občanská demokratická strana* – ODS) oraz Czeska Partia Socjaldemokratyczna (*Česká strana sociálně demokratická* – ČSSD). Na mocy tej tak zwanej umowy opozycyjnej mniejsza ODS deklarowała gwarancję przetrwania socjaldemokratycznemu gabinetowi Miloša Zemana, który to gabinet nie dysponowałby w innym przypadku poparciem parlamentarnej większości. Reprezentanci ODS nie obsadzili żadnych rządowych stanowisk, mieli także dużą swobodę decyzyjną w nienewralgicznych głosowaniach. Do dziś czescy politolodzy spierają się o to, czy porozumienie ODS i ČSSD było formą „cichej” większościowej koalicji, czy też kartelową zмовą mającą na celu wyeliminowanie mniejszych podmiotów z parlamentarnej rywalizacji (Kopeček, 2015, s. 12–17).

Oba powyższe przykłady nie wydają się jednak aż tak skomplikowane, jeśli wziąć pod uwagę to, że w kryteriach uznania danego politycznego porozumienia za koalicję nie mieści się z reguły wymóg sformowania koalicyjnego rządu. Innymi słowy: aby dane polityczne porozumienie zostało uznane za koalicję, nie musi ono wcale prowadzić do uformowania przez porozumiewających się partnerów wspólnego rządu.

Mając świadomość tego, że nie wszystkie porozumienia koalicyjne zakładają utworzenie koalicyjnego rządu, teoretycy wyodrębnili różne typy koalicji (Dodd, 1976). Taką, której efektem rzeczywiście jest powstanie wielopartyjnego gabinetu, określa się powszechnie mianem koalicji **rządowej**

(**gabinetowej**) (Warwick, 1979). Jednak w systemie partyjnym mogą być zawiązywane także koalicje (**przed**)**wyborcze** (zakładające wspólne popieranie kandydatów w wyborach lub rejestrację koalicyjnej listy wyborczej, ale nieobejmujące szczegółów powyborczej współpracy) (Bale i in., 2005; Debus, 2007) lub też koalicje **parlamentarne** (polegające na przykład na jednolitym głosowaniu w określonych kwestiach, ale niezakładające szerszego zakresu kooperacji) (L. Martin & Vanberg, 2011).

To właśnie z tym ostatnim rodzajem koalicji mieliśmy do czynienia w Czechach w 1998 roku oraz w Polsce w 2006 roku. Niezależnie od woli liderów politycznych, którzy chcieli uniknąć skojarzenia zawartych przez siebie sojuszy z koalicjami, *de facto* je zawiązali (choć w wariacie parlamentarnym, a nie gabinetowym). Porozumienia przez nich podpisane zawierały bowiem wszystkie teoretyczne przesłanki zaistnienia koalicji: sygnowały je przynajmniej dwa podmioty, zakładały one kooperację pomiędzy tymi podmiotami oraz wprost określały wspólne cele podzielane przez kooperujących.

Powyższe rozważania prowadzą do wniosku, że jeśli żadna partia polityczna nie uzyskała w wyborach parlamentarnej większości i konieczne staje się zawarcie sojuszu, który zagwarantuje wsparcie dla nowo formowanego rządu (gabinetu), to takiego wsparcia koalicyjnego można udzielić na dwa sposoby.

Po pierwsze, co najmniej dwie partie polityczne (lub większa ich liczba) mogą zdecydować się na zawarcie klasycznego porozumienia koalicyjnego, na bazie którego każda z partii ma możliwość desygnowania do gabinetu swoich przedstawicieli. Powstaje wówczas koalicja gabinetowa (rządowa). W tym przypadku funkcjonowanie wielopartyjnego koalicyjnego gabinetu jest możliwe zarówno wtedy, gdy koalicja dysponuje w parlamencie większością mandatów, jak i wtedy, gdy takiej większości deputowani koalicyjnych ugrupowań nie gwarantują, ale na mocy innych umów korzystają ze wsparcia partii trzecich, których reprezentanci nie wchodzi do rządu.

Po drugie, gabinet może działać jako gabinet jednopartyjny. Wówczas podmioty polityczne (grupy parlamentarne lub parlamentarzyści niezrzeszeni) formalnie nidelegują swoich reprezentantów do gabinetu, ale kooperujące z partią rządzącą w ramach koalicji parlamentarnej, decydują się popierać rząd w newralgicznych głosowaniach, co faktycznie oznacza niedopuszczanie do jego upadku w wyniku głosowań nad wotum zaufania/nieufności oraz – w wielu systemach politycznych – nad zaopatrzeniem

budżetowym. Zaciera się w tym przypadku klarowna granica pomiędzy rządem a opozycją. Trudno bowiem jednoznacznie określić, czy partia, dzięki której rząd się utrzymuje, ale której reprezentanci nie obejmują ministerialnych tek i nie są odpowiedzialni za rządowe decyzje, wciąż pozostaje partią *stricte* opozycyjną (Kaiser, 2008).

2. Koalicje w demokracjach westminsterskich

Jedną z istotniejszych konsekwencji zmian politycznych i społecznych w demokracjach westminsterskich, obserwowanych w ostatnich dekadach (niezależnie od głębokości tych zmian w poszczególnych państwach), jest pojawienie się fenomenu, który w klasycznych parlamentaryzmach zwykło się określać mianem przetargów koalicyjnych (*coalition bargaining*) (Rusinowska & De Swart, 2008).

Wynika to w głównej mierze z bardziej proporcjonalnego odwzorowania woli wyborców w procedurze alokacji mandatów po przeprowadzonych wyborach parlamentarnych. Coraz częściej efektem wyborów w demokracjach westminsterskich jest bowiem nieukształtowanie się bezwzględnej jednopartyjnej większości parlamentarnej, co z kolei skutkuje ukonstytuowaniem się tak zwanego „zawieszoności parlamentu” (*hung parliament*), to znaczy takiego parlamentu, w którym żadna partia polityczna nie dysponuje wystarczającą liczbą mandatów do samodzielnego utworzenia rządu (Paun i in., 2010; Schleiter i in., 2017). Podkreślić warto raz jeszcze: mechanizm negocjowania porozumień koalicyjnych i formowania koalicji jest znany i praktykowany od lat w wielu systemach parlamentarnych (w tym w większości państw europejskich), ale w systemach o westminsterskiej tradycji pojawił się stosunkowo niedawno i wciąż uznawany jest w nich za swoiste instytucjonalne *novum*.

Co więcej, pierwsze doświadczenia koalicyjne w systemie politycznym Nowej Zelandii w latach 90. oceniano raczej negatywnie, co spowodowało, że sceptycznie zaczęto podchodzić do klasycznych porozumień koalicyjnych, będących podstawą funkcjonowania koalicji gabinetowych. Dobitnie ujęła to nowozelandzka premierka, Helen Clark, która po wyborach w 2005 roku stwierdziła, że Nowa Zelandia potrzebuje bardziej innowacyjnych rozwiązań (Clark, 2006), ponieważ nie dla wszystkich kooperujących podmiotów politycznych akurat klasyczna umowa koalicyjna jest odpowiednim dokumentem regulującym zasady popierania rządu.

W obliczu sceptycyzmu wobec klasycznych umów koalicyjnych na popularności zyskała – dotychczas obecna w demokracjach westminsterskich jedynie incydentalnie – idea podpisywania mniej zobowiązujących (w szczególności dla partii przewodnich inicjujących zawarcie sojuszu, czyli tak zwanych *senior partners*) porozumień, będących podstawą funkcjonowania koalicji parlamentarnych, a nie gabinetowych.

W dyskursie medialnym na ich określenie używa się najczęściej zbiorczej formuły *confidence and supply agreements*, ale analiza dokumentów dowodzi, że nie jest to precyzyjne określenie, ponieważ oprócz *confidence and supply agreement* możliwe są także inne formy umów, takie jak na przykład *cooperation agreement* czy *memorandum of understanding*. (Z dużą dozą ostrożności dokumenty te można by porównać do opisanych na początku rozdziału umowy opozycyjnej z 1998 roku w Czechach lub paktu stabilizacyjnego z 2006 roku w Polsce). Różnica pomiędzy nimi nie zasadza się bynajmniej na samym tytule dokumentu. Ma ona istotne znaczenie dla siły/słabości poparcia, jakiego partia dopełniająca (*junior partner*) chce lub może udzielić gabinetowi.

W dalszej części rozdziału zostaną przeanalizowane te różnice. W tym miejscu proponuję przyjąć, że **wszystkie dokumenty sygnowane przez co najmniej dwa podmioty (przewodni i dopełniający), których podpisanie zapewnia gabinetowi poparcie parlamentarne w newralgicznych głosowaniach, przy założeniu braku partycypacji podmiotu dopełniającego w pracach tego gabinetu, mogą zostać określone zbiorczo mianem kontraktów wsparcia (*support contracts*)**. Kontrakty wsparcia sankcjonują powstanie koalicji parlamentarnej, ale nie gabinetowej, i określają zasady jej funkcjonowania. Najważniejszą różnicą pomiędzy umową koalicyjną a kontraktem wsparcia pozostaje zatem to, że na podstawie tej pierwszej przedstawiciele wszystkich sygnujących stron wchodzi w skład gabinetu i deklarują zapewnienie mu poparcia, a na podstawie tej drugiej – jedynie deklarują zapewnienie poparcia, ale nie wchodzi w skład gabinetu.

W przypadku Nowej Zelandii warto poczynić jeszcze jedną uwagę, wynikającą ze swoistej dwupoziomowej struktury rządu, o której pisałem w rozdziale I. Charakterystyczne dla modelu westminsterskiego jest bowiem odrębne traktowanie dwóch pojęć: gabinetu (*cabinet*) – na określenie wąskiego kręgu ministrów oraz premiera, który to organ decyduje o najważniejszych i strategicznych decyzjach dotyczących polityki wewnętrznej

i zagranicznej państwa – i rządu (*government*) – na określenie szerszej egzekutywy, w skład której wchodzi nie tylko członkowie gabinetu, ale też administrujący poszczególnymi działami ministrowie pozagabinetowi odpowiedzialni jedynie za określone polityki publiczne.

To rozróżnienie wydaje się mieć kluczowe znaczenie dla wyodrębnienia „silnych” i „słabych” koalicji parlamentarnych i gabinetowych. Ceną bowiem, którą muszą zapłacić *junior partners* za włączenie swoich przedstawicieli w skład wąskiego gabinetu, jest zazwyczaj bezwarunkowe poparcie dla wszystkich inicjatyw rządu oraz gwarancja lojalności wszystkich deputowanych wobec jego działań, a więc *de facto* – zawarcie klasycznej umowy koalicyjnej. Jeśli natomiast *junior partners* są w stanie zrezygnować ze stanowisk w gabinecie, ale mogą wziąć odpowiedzialność za kreowanie preferowanych przez siebie polityk publicznych (*ergo*: wejść w skład rządu, obejmując teki w ministerstwach pozagabinetowych), wymagania co do ich lojalności mogą ograniczać się tylko do newralgicznych głosowań, od których zależy przetrwanie rządu, a w konsekwencji – możliwe staje się zawarcie kontraktu wsparcia.

W klasycznych badaniach nad koalicjami wątkowi pionowej struktury rządu i temu, jak wpływa ona na negocjacje koalicyjne, nie poświęcano dotąd zbyt wiele miejsca. Głównym tego powodem było to, że klasyczne umowy koalicyjne rzadko obejmowały ustalenia kadrowe na szczeblach niższym niż ministerialne. Kompetencje rozdziału niższych stanowisk w administracji rządowej przydzielano roboczym i koordynacyjnym zespołom, które konstituowały się już po podpisaniu głównego porozumienia koalicyjnego (Bowler i in., 2016). Dla wielu partii był to oczywiście system „rozdziału łupów”, ale nie na tyle istotny, by ważył o powstaniu samej koalicji. Szczegółowość, z jaką partie nowozelandzkie podchodzą do obsady stanowisk także na niższych szczeblach administracji centralnej, i jaka znajduje wyraz w wybranych umowach koalicyjnych lub kontraktach wsparcia (ewentualnie w załącznikach/aneksach do nich), dowodzi, że konieczne jest wypełnienie tej luki badawczej.

Kontrakty wsparcia pojawiły się w Nowej Zelandii już w latach 90., upowszechniły się jednak dopiero w pierwszej dekadzie XX wieku. O ich potencjalnej atrakcyjności instytucjonalnej świadczy to, że w ostatnim czasie na ich implementację zdecydowano się także w innych westminsterskich systemach – brytyjskim i australijskim (Paun & Hibben, 2017) (zob. niżej).

Kontrakty wsparcia w Wielkiej Brytanii i Australii

Wielka Brytania

Premier David Cameron po ogłoszeniu niekorzystnych dla niego wyników referendum w sprawie tak zwanego Brexitu zapowiedział rezygnację z piastowanych urzędów. Już w lipcu 2016 roku nastąpiła zmiana na stanowiskach lidera partii oraz premiera. Objęła je Theresa May, która jednak nie miała mocnego mandatu do sprawowania swej funkcji. Partia Konserwatywna dysponowała bowiem w parlamencie niewielką (sześciomandatową) przewagą nad opozycją. Kierując się kalkulacjami sondażowymi, wskazującymi na rosnące poparcie dla swojego ugrupowania, Theresa May zgłosiła w 2017 roku wniosek o przeprowadzenie przedterminowych wyborów parlamentarnych. Nie kryła nawet tego, że chce zdecydowanie wzmocnić swój mandat przed rozpoczynającymi się negocjacjami międzynarodowymi dotyczącymi procedury opuszczenia przez Wielką Brytanię Unii Europejskiej. W przedterminowych wyborach konserwatyści uzyskali jednak o 13 mandatów mniej niż przed dwoma laty i utracili parlamentarną większość (Goodwin & Heath, 2016; Heath & Goodwin, 2017).

Wynik wyborczy wprowił w konfuzję nie tylko komentatorów, ale także samych polityków. Potencjalnie możliwe stały się różne warianty koalicji. Dopuszczalne arytmetycznie sojusze z labourzystami lub Sinn Féin były w praktyce nierealne. Dla Liberalnych Demokratów barierę w zainicjowaniu ewentualnej koalicji stanowiło negatywne historyczne doświadczenie współpracy z Partią Pracy w latach 2010–2015 (Johnson & Middleton, 2016). Dwie istotne osie sporu – to jest stosunek do zakresu autonomii Irlandii Północnej oraz do kwestii światopoglądowych – wydawały się nie dzielić w sposób zasadniczy deputowanych Demokratycznej Partii Unionistycznej (*Democratic Unionist Party* – DUP) i Partii Konserwatywnej. To właśnie dlatego doszło ostatecznie do podpisania *confidence and supply agreement* pomiędzy Torysami a DUP (Żukiewicz, 2018). Dzięki temu sojuszowi rząd Theresy May mógł liczyć na poparcie 328 (na ogólną liczbę 650) deputowanych do Izby Gmin. Sama premier zdołała utrzymać się jednak na stanowisku zaledwie przez kolejne dwa lata, borykając się z licznymi wewnątrzpartyjnymi kryzysami.

Australia

Parlament „zawieszony” (*hung parliament*) ukonstytuował się w 2010 roku, kiedy to po przeprowadzonej elekcji żadna z partii politycznych nie uzyskała w Australijskiej Izbie Reprezentantów bezwzględnej większości mandatów (to jest co najmniej 76 ze 150). Taka sytuacja zdarzyła się po raz pierwszy od 1940 roku. Wybory przeprowadzono krótko po tym, gdy urzędująca wicepremier Julia Gillard z Partii Pracy pozbawiła stanowiska swojego tracącego popularność zwierzchnika i lidera partyjnego, Kevina Rudda. Wbrew oczekiwaniom zmiana lidera nie przyniosła spodziewanych rezultatów i australijska Partia Pracy zdołała uzyskać dla swoich reprezentantów jedynie 72 parlamentarne mandaty. Największy rywal labourzystów, koalicja *Liberal/National*, również obsadził 72 miejsca. Oznaczało to nieproporcjonalny wzrost znaczenia czworga deputowanych niezależnych, a także reprezentantów ugrupowań *Australian Greens* oraz *National Party* (uzyskały one po jednym mandacie) (Williams, 2011).

Profil ideologiczny przedstawicieli dwóch najmniejszych partii politycznych jasno wskazywał na to, jakiemu rządowi ewentualnie udzielił poparcia (Zieloni – lewicowemu, *National Party* – prawicowemu). Lepszymi zdolnościami negocjacyjnymi wobec deputowanych niezależnych wykazali się natomiast labourzyści, którzy przekonali do siebie troje z nich. W efekcie zawarto dwa porozumienia *confidence and supply agreements*: jedno porozumienie labourzystów z *Australian Greens*, a drugie porozumienie – labourzystów z deputowanymi niezależnymi. Premier Julia Gillard utrzymała poparcie dla swojego rządu, a ze stanowiska odeszła w 2013 roku, po tym jak w obliczu pogarszających się sondaży przegrała tak zwane głosowanie nad przywództwem (*leadership vote*) w swojej macierzystej partii (Ward, 2014).

3. Nieadekwatność pojęcia rządu mniejszościowego

Poza wyeksponowaniem tego, że we współczesnych demokracjach westminsterskich (choć – jak dowodzą przywołane przykłady z Polski i Czech – nie tylko w nich) gabinety coraz częściej funkcjonują dzięki zawartym koalicjom parlamentarnym, a nie gabinetowym, istotne wydaje się krytyczne spojrzenie na klasyczne dla politologii, ale – w mojej opinii – wadliwe logicznie, rozróżnienie pojęć rządu mniejszościowego i większościowego. Rozróżnienia tego dokonuje się na podstawie oceny zakresu poparcia parlamentarnego, którym dysponuje rząd. Jeśli rząd dysponuje poparciem bezwzględnej większości spośród ogólnej liczby deputowanych, określa się go mianem większościowego. Jeśli nim nie dysponuje, określa się go wówczas mianem mniejszościowego (Strøm, 1984). Podstawowym problemem kryterium, o którym mowa, jest jednak brak określenia terminu, w którym należałoby „mierzyć” zakres poparcia parlamentarnego dla rządu, by stwierdzić, czy jest on większościowy czy mniejszościowy.

W klasycznych pracach autorzy przyjmują zatem, że rząd jest mniejszościowy wtedy, gdy partie go wspierające nie dysponują bezwzględną większością mandatów parlamentarnych już po udzieleniu mu formalnego wsparcia (Strøm, 1986). Nie jest to ujęcie precyzyjne, ponieważ we wszystkich systemach politycznych rząd, aby funkcjonować, musi mieć zapewnione poparcie bezwzględnej większości deputowanych nie tylko w procesie jego konstytuowania się, ale także w kolejnych głosowaniach newralgicznych, to znaczy takich, które warunkują jego przetrwanie (na przykład w głosowaniu nad wotum zaufania/nieufności lub nad budżetem). Brak takiego poparcia w dłuższej perspektywie oznacza konieczność dymisji rządu lub skrócenia kadencji parlamentu. **W sensie ścisłym każdy rząd jest zatem większościowy dopóty, dopóki działa i nie pojawiła się alternatywna większość parlamentarna zdolna do jego obalenia.**

Argumentu na rzecz uznania logicznej wewnętrznej niespójności pojęcia rządu mniejszościowego może dostarczyć konfrontacja ustaleń dwóch nowozelandzkich autorów, którzy – co ciekawe – swoje rozdziały opubli-

kowali w jednej publikacji zbiorowej. Ryan Malone skonstruował tabelę typów rządów powoływanych w Nowej Zelandii po wprowadzeniu systemu MMP (zob. tab. 7), natomiast Stephen Church – tabelę typów powyborczych umów rządowych w Nowej Zelandii po 1996 roku (zob. tab. 8).

Tabela 7.

Typy nowozelandzkich rządów po zmianie systemu wyborczego na MMP wg Ryana Malone

Utworzenie	Typ rządu	Partie rządzące*	Partie wspierające**
1996	Koalicyjny większościowy	Partia Narodowa, <i>New Zealand First</i>	–
1998	Koalicyjny mniejszościowy	Partia Narodowa, deputowani niezależni	Deputowani niezależni
1999	Koalicyjny mniejszościowy	Partia Pracy, <i>Alliance</i>	Partia Zielonych
2002	Koalicyjny mniejszościowy	Partia Pracy, <i>Progressive</i>	<i>United Future</i>
2005	Koalicyjny mniejszościowy	Partia Pracy, <i>Progressive</i>	<i>United Future</i> , <i>New Zealand First</i>
2008	Jednopartyjny mniejszościowy	Partia Narodowa	<i>ACT</i> , <i>United Future</i> , <i>Māori Party</i>
2011	Jednopartyjny mniejszościowy	Partia Narodowa	<i>ACT</i> , <i>United Future</i> , <i>Māori Party</i>
2014	Jednopartyjny mniejszościowy	Partia Narodowa	<i>ACT</i> , <i>United Future</i> , <i>Māori Party</i>
2017	Koalicyjny mniejszościowy	Partia Pracy, <i>New Zealand First</i>	Partia Zielonych

* Ugrupowania formujące koalicję gabinetową.

** Ugrupowania formujące koalicję parlamentarną (po podpisaniu różnego rodzaju kontraktów wsparcia).

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Malone, 2015, s. 159.

Tabela 8.
Typy powyborczych umów rządowych zawieranych w Nowej Zelandii po 1996 roku
wg Stephena Churcha

Elek- cja	Umowa rządowa (liczba mandatów)	Większość / rozmiar par- lamentu
1996	Koalicja Partia Narodowa (44) – <i>New Zealand First</i> (17)	61/120
1999	Koalicja Partia Pracy (49) – <i>Alliance</i> (10); wsparcie <i>confidence and supply</i> od Partii Zielonych (7)	66/120
2002	Koalicja Partia Pracy (52) – <i>Progressive</i> (2); wsparcie <i>confidence and supply</i> od <i>United Future</i> (8); umowa o porozumieniu w sprawie niewystępowania przeciwko rządowi w głosowaniach <i>confidence and supply</i> z Partią Zielonych (9)	62/120
2005	Koalicja Partia Pracy (50) – <i>Progressive</i> (1); „wzmocnione” umowy <i>confidence and supply</i> z <i>New Zealand First</i> (7) i <i>United Future</i> (3); umowa o porozumieniu w sprawie niewystępowania przeciwko rządowi w głosowaniach <i>confidence and supply</i> z Partią Zielonych (6)	61/121
2008	Partia Narodowa (58); „wzmocnione” umowy <i>confidence and supply</i> z <i>ACT</i> (5), <i>United Future</i> (1) i <i>Māori Party</i> (5)	69/122
2011	Partia Narodowa (59); „wzmocnione” umowy <i>confidence and supply</i> z <i>ACT</i> (1), <i>United Future</i> (1) i <i>Māori Party</i> (3)	64/121
2014	Partia Narodowa (60); „wzmocnione” umowy <i>confidence and supply</i> z <i>ACT</i> (1), <i>United Future</i> (1) i <i>Māori Party</i> (2)	64/121
2017	Koalicja Partia Pracy (46) – <i>New Zealand First</i> (9); wsparcie <i>confidence and supply</i> od Partii Zielonych (8)	63/120

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Church, 2015a, s. 361–362.

Z ustaleń Ryana Malone – wprost bazujących na klasycznych twierdzeniach teoretyków koalicji – wynika jednoznacznie, że wszystkie rządy nowozelandzkie utworzone po 1998 roku miały charakter mniejszościowy, ponieważ nawet sformowanie klasycznej koalicji gabinetowej nie dawało partiom koalicyjnym większości mandatów parlamentarnych. Dopiero mniej zobowiązujące kontrakty wsparcia, zawierane z podmiotami innymi niż wchodzącymi w skład gabinetu, pozwalały powołać rząd, gwarantując mu poparcie większości parlamentarnej w newralgicznych głosowaniach.

Tymczasem Stephen Church – na co wskazuje ostatnia kolumna skonstruowanej przez niego tabeli – wszystkie umowy powyborcze (niezależnie od tego, czy stanowiły one podstawę do utworzenia koalicji gabinetowych, czy też tylko koalicji parlamentarnych), zawarte w celu utworzenia rządu, uznaje za większościowe (nie posługuje się tym samym pojęciem rządu mniejszościowego). Autor określa nawet liczbowy zasięg większości parlamentarnej, która popierała rząd, mimo że podstawą wyliczeń nie były dla niego wyłącznie klasycznie rozumiane umowy koalicyjne, ale także kontrakty wsparcia (choć tylko te, na mocy których przedstawiciele *junior partners* obejmowali stanowiska w rządzie). Z tabeli Stephena Churcha wynika zatem, że gabinety w Nowej Zelandii funkcjonowały w tak zwanej formule większościowej niezależnie od tego, czy partie je popierające formowały koalicję gabinetową czy parlamentarną.

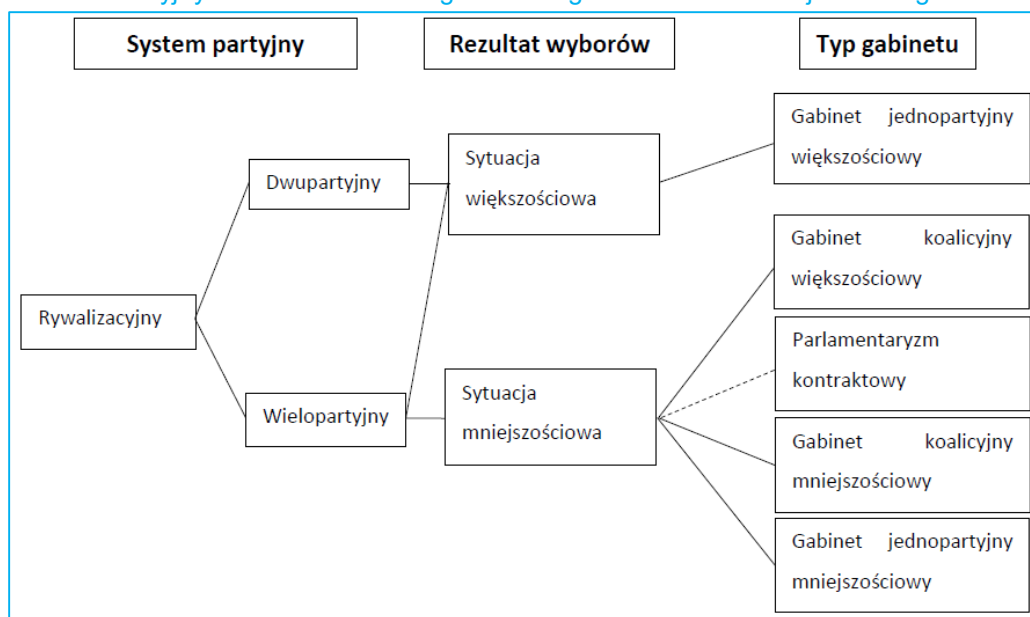
Podstawowa różnica pomiędzy oboma przywołanymi autorami zasadza się na podmiocie, wobec którego używają oni delimitacji mniejszościowy vs. większościowy. Ryan Malone określa tych używa w odniesieniu do poszczególnych rządów, natomiast Stephen Church – w odniesieniu do poszczególnych sojuszy. Nie ulega wątpliwości, że bardziej adekwatne jest w tym kontekście użycie dychotomii mniejszościowy–większościowy w odniesieniu do samych sojuszy pomiędzy partiami, a nie w odniesieniu do gabinetów, które na bazie tych sojuszy mają być tworzone. Pojęcie gabinetu mniejszościowego wydaje się bowiem logicznie sprzeczne, ponieważ praktyka dowodzi, że takie gabinety potrafią efektywnie funkcjonować (częstokroć przez okres równy pełnej kadencji parlamentu) nie **pomimo braku większości** parlamentarnej, ale **dzięki zdolności do utrzymania poparcia większości** parlamentarnej w newralgicznych głosowaniach.

4. Parlamentaryzm kontraktowy – redefinicja modelu

Jednym z istotnych opracowań, w których podważono, dotąd powszechnie podzielane, kryteria rozróżniania rządu mniejszościowego i większościowego, był artykuł Tima Bale'a i Torbjörna Bergmana (2006). Autorzy analizowali w nim przypadki Szwecji i Nowej Zelandii. Na tej podstawie zaproponowali uzupełnienie klasycznego sekwencyjnego modelu formowania gabinetu (Almond i in., 2000, s. 119) o dodatkowy wariant rezultatu tego procesu – ukształtowanie się parlamentaryzmu kontraktowego (*contract parliamentarism*), to jest gabinetu mniejszościowego (jednopartyjnego lub koalicyjnego), który funkcjonuje dzięki jawnemu i spisanemu kontraktowi zawartemu z jedną lub wieloma partiami, które pozostają poza gabinetem (Bale & Bergman, 2006, s. 424). Parlamentaryzm kontraktowy miał być tym samym równoważny czterem innym dotychczas sklasyfikowanym rezultatom procesu formowania rządu, za które uznawano ukonstytuowanie się: a) gabinetu jednopartyjnego większościowego, b) gabinetu koalicyjnego większościowego, c) gabinetu jednopartyjnego mniejszościowego i d) gabinetu koalicyjnego mniejszościowego (zob. rys. 1).

Rysunek 1.

Sekwencyjny model formowania gabinetu wg Tima Bale'a i Torbjörna Bergmana

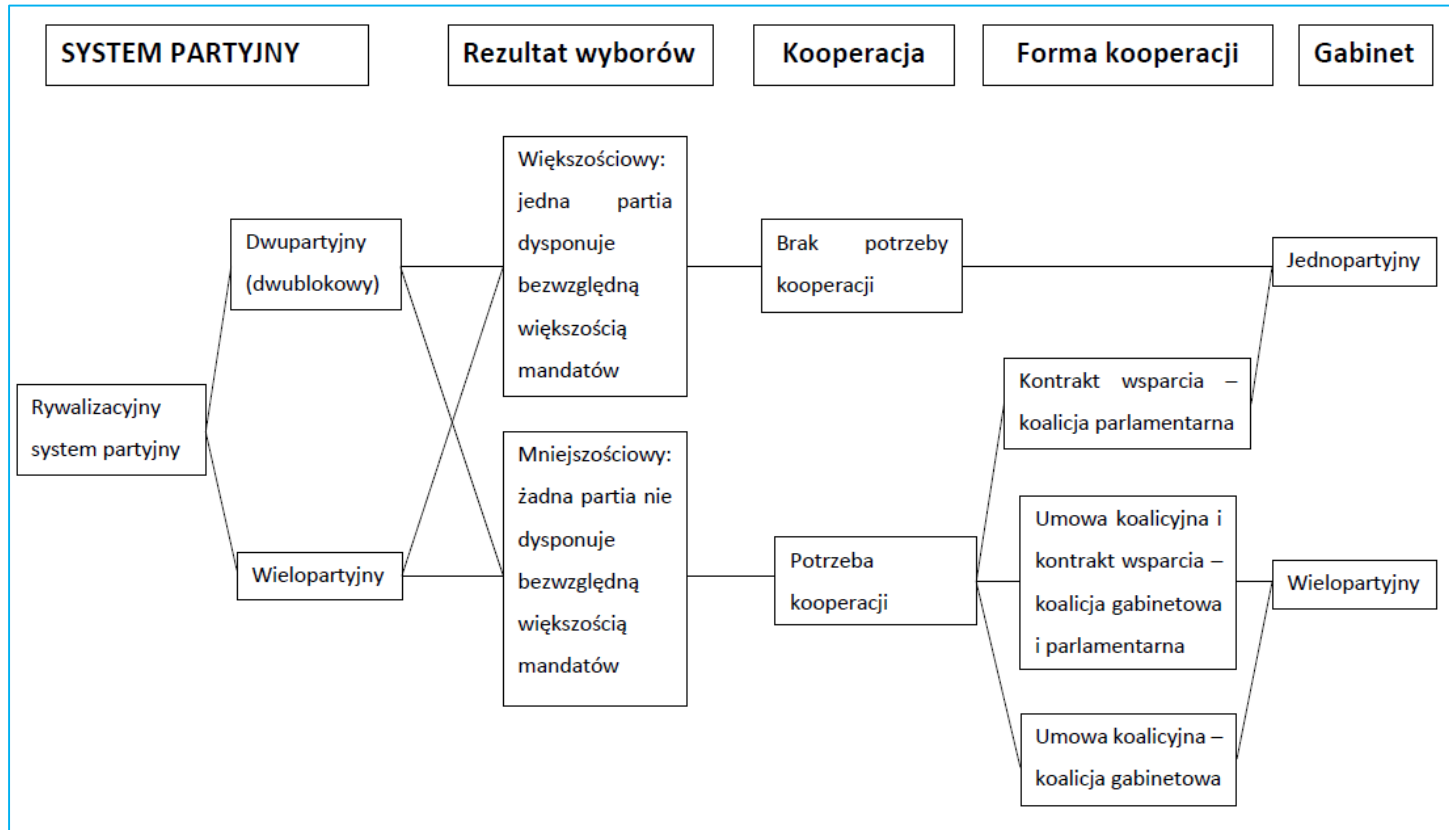
Źródło: Bale & Bergman, 2006, s. 423.

Koncepcja T. Bale'a i T. Bergmana wymaga jednak – w mojej opinii – teoretycznej rewizji. Zaadaptowany przez autorów model zawiera wprawdzie ważne i twórcze uzupełnienie, jednak wprowadza do terminologii chaos, ponieważ na określenie pewnego typu gabinetu (*cabinet type*) używa się w nim pojęcia parlamentaryzmu kontraktowego, powiązanego w literaturze raczej z klasyfikacją systemów rządów, a nie z typologią gabinetów.

Moja nowa propozycja teoretyczna (zob. rys. 2) uwzględnia współczesne zmiany instytucjonalne zachodzące w westminsterskich parlamentaryzmach. Jeśli nawet stanowią one naturalne środowisko dla ukształtowania się systemu dwupartyjnego (po ostatnich elekcjach w Wielkiej Brytanii można mieć co do tego zasadne wątpliwości), to z pewnością w ostatnich dwóch dekadach częściej niż uprzednio konstytuują się w ich ramach „zawieszane” parlamenty, co generuje konieczność zawierania sojuszy. Tymczasem w modelu T. Bale'a i T. Bergmana jedynym rezultatem dwupartyjnego systemu może być powołanie jednopartyjnego rządu większościowego. W zrewidowanym modelu nie tylko więc uzupełniłem bazową dwupartyjność systemu (głównie westminsterskiego) o wariant dwublokowości, ale także wyraźnie zazaczyłem, że rywalizacja wyborcza w tym typie systemu partyjnego może generować rezultat w postaci sytuacji mniejszościowej (T. Bale i T. Bergman zakładali wyłącznie rezultat w postaci sytuacji większościowej – por. rys. 1).

Konieczność takiej modyfikacji uzasadnia przede wszystkim przypadek nowozelandzki (choć przywołane wcześniej przykłady Wielkiej Brytanii i Australii także wzmacniają tę argumentację). Dominacja dwóch partii – Partii Narodowej oraz Partii Pracy – jest w systemie partyjnym Nowej Zelandii wciąż empirycznie potwierdzana i niekwestionowana. Transformacja systemu wyborczego z FPTP na MMP zmieniła jednak charakter tej dominacji: przed 1996 roku partie duże miały możliwość samodzielnego tworzenia gabinetu, natomiast po 1996 roku muszą uwzględniać w swoich strategiach bardziej proporcjonalny mechanizm alokacji mandatów oraz istotną relewancję partii małych, decydujących nierzadko o tym, czy rząd będzie tworzony przez konserwatystów czy labourzystów. Trudno jednocześnie przypisać nowozelandzkiemu systemowi partyjnemu po 1996 roku etykietę systemu klasycznie wielopartyjnego, charakteryzującego się między innymi częstą alternacją władzy oraz istnieniem więcej niż jednej osi sporu politycznego, wokół których toczy się rywalizacja międzypartyjna.

Rysunek 2.
Redefinicja sekwencyjnego modelu formowania gabinetu

Źródło: opracowanie własne.

Zredefiniowany przez mnie sekwencyjny model formowania gabinetu (rys. 2) zawiera także dodatkowy etap – decyzję w sprawie określenia formuły kooperacji podmiotów, które gabinet będą popierać (brakowało takiego etapu w modelu T. Bale’a i T. Bergmana – por. rys. 1). Co oczywiste, w zrewidowanym modelu wciąż zakładam, że powołanie gabinetu bez kooperacji pomiędzy partiami (tak zwana sytuacja większościowa) możliwe jest nie tylko w systemach dwu-, ale także wielopartyjnych. Dzieje się tak wówczas, gdy jedno ugrupowanie uzyska w wyborach parlamentarnych bezwzględną większość mandatów.

5. Warianty kontraktów wsparcia

Analiza zastosowanych w Nowej Zelandii wariantów sojuszy, innych niż koalicja gabinetowa, skłania do wyodrębnienia następujących form kooperacji mającej na celu ukonstytuowanie i utrzymanie gabinetu na bazie kontraktów wsparcia:

- 1) sformowanie mniejszościowej koalicji gabinetowej dwóch podmiotów oraz koalicji parlamentarnej z innym podmiotem dla uzyskania minimalnej większości bezwzględnej popierającej wielopartyjny gabinet (w Nowej Zelandii – w latach 1999 i 2017);
- 2) sformowanie mniejszościowej koalicji gabinetowej dwóch podmiotów oraz koalicji parlamentarnej z wieloma innymi podmiotami dla uzyskania „nadwyżkowej” większości bezwzględnej popierającej wielopartyjny gabinet (w Nowej Zelandii – w latach 2002 i 2005);
- 3) sformowanie koalicji parlamentarnej pomiędzy wieloma podmiotami dla uzyskania „nadwyżkowej” większości bezwzględnej popierającej jednopartyjny gabinet (w Nowej Zelandii – w latach 2008, 2011 i 2014).

W zależności od treści kontraktu wsparcia rząd może być rządem jedno- lub wielopartyjnym. W systemach, w których wyraźnie odróżnia się gabinet i – szerszy w zakresie składu osobowego – rząd, kontrakty wsparcia z reguły dopuszczają możliwość partycypacji partnerów koalicyjnych w rządzie, choć nie w samym gabinecie. Nie są jednak rzadkie przypadki, kiedy zarówno w gabinecie, jak i w rządzie nie przewiduje się stanowisk dla *junior partners*. Wówczas ci ostatni zadowalają się gwarancjami kreowania i nadzorowania ważnych dla siebie polityk publicznych lub też innymi profitami, które zostały zagwarantowane w kontraktach wsparcia.

Te właśnie kwestie stały się podstawą autorskiej klasyfikacji wszystkich porozumień prowadzących do powstania rządu (to jest zarówno umów koalicyjnych, jak i kontraktów wsparcia), w której to klasyfikacji za kryterium różnicujące przyjęto relewancję podmiotów dopełniających sojusz (*junior partners*) (zob. tab. 9).

Tabela 9.
Porównanie zakresu zobowiązań partii dopełniających (*junior partners*)
w umowach koalicyjnych i kontraktach wsparcia

Znaczenie partii dopełniającej (<i>junior partner</i>)	Rodzaj umowy	Umowa koalicyjna (<i>coalition agreement</i>)	Kontrakt wsparcia (<i>support contract</i>)			
			Wzmocnione porozumienie ws. wotum zaufania i budżetu (<i>enhanced confidence and supply agreement</i>)	Porozumienie w sprawie wotum zaufania i budżetu (<i>confidence and supply agreement</i>)	Porozumienie o współpracy (<i>cooperation agreement</i>)	Protokół akceptacji (<i>memorandum of understanding</i>)
			Rodzaj sojuszu	Koalicja gabinetowa	Koalicja parlamentarna	
	„Sita” porozumienia sojuszniczego		Duża			Mała
			←—————→			
Małe	Poparcie dla powołania rządu wyrażone co najmniej w absencji lub wstrzymaniu się od głosu	+	+	+	+	+
	Poparcie w niewralgicznych dla rządu głosowaniach nad wotum zaufania i budżetem (tj. niedoprowadzenie do skrócenia kadencji parlamentu)	+	+	+	+	
	Wspólnie głosowanie we wszystkich kwestiach z wyjątkiem spraw uzgodnionych w ramach klauzuli <i>agree to disagree</i>	+	+	+		
	Objęcie stanowisk w rządzie, ale ograniczonych do tek ministrów pozagabinetowych (w tym podsekretarzy stanu)	+	+			
	Objęcie stanowisk w gabinecie i wspólne głosowanie we wszystkich sprawach	+				
Duże						

Źródło: opracowanie własne.

Modyfikując nieco propozycje Jonathana Bostona (2009, s. 57) oraz Raymonda Millera i Jennifer Curtin (2011, s. 110), możemy zatem wyodrębnić (zob. tytuły kolumn w tab. 9):

- 1) **umowę koalicyjną**, na podstawie której przedstawiciele *junior partners* wchodzi w skład gabinetu jako pełnoprawni członkowie mający wpływ na całokształt polityki zagranicznej i wewnętrznej państwa – rezultatem jej podpisania jest zatem stworzenie koalicji gabinetowej;
- 2) **kontrakt wsparcia**, na podstawie którego *junior partners* deklarują wsparcie rządu w newralgicznych dla niego głosowaniach, ale ich przedstawiciele nie wchodzi w skład gabinetu jako pełnoprawni członkowie mający wpływ na całokształt polityki zagranicznej i wewnętrznej państwa – rezultatem jego podpisania jest zatem stworzenie koalicji parlamentarnej. Kontrakty wsparcia można podzielić dodatkowo na:
 - a) **wzmocnione porozumienie w sprawie wotum zaufania i budżetu** (*enhanced confidence and supply agreement*), na podstawie którego przedstawiciele *junior partners* są akceptowani jako ministrowie pozagabinetowi, ale zarówno oni, jak i kierownictwo *junior partners* zachowują pewną autonomię w odniesieniu do działań całego rządu (tak zwana procedura *agree to disagree* uruchamiana po wcześniejszych konsultacjach), choć zasadą jest jednak jego każdorazowe wspieranie;
 - b) **porozumienie w sprawie wotum zaufania i budżetu** (*confidence and supply agreement*), na podstawie którego przedstawiciele *junior partners* w ogóle nie wchodzi w skład rządu na poziomie ministerialnym (nie pełnią funkcji ministrów gabinetowych ani pozagabinetowych), ale mogą otrzymać inne stanowiska lub profity; decydują się popierać rząd w newralgicznych głosowaniach nad wotum zaufania oraz budżetem, ale także zgadzają się wspierać rząd na innych – określonych w umowie – polach (np. w realizacji danej polityki publicznej lub też w niewpływowaniu na personalną obsadę rządu poprzez niegłosowanie przeciwko konkretnym ministrom);
 - c) **porozumienie o współpracy** (*cooperation agreement*), na podstawie którego przedstawiciele *junior partners* nie wchodzi do struktur rządowych, nie mają wpływu na prowadzoną przez rząd politykę wewnętrzną i zagraniczną, decydują się jednak – za określoną w kontrakcie cenę – popierać rząd w newralgicznych głosowaniach nad wotum zaufania oraz budżetem;

- d) **protokół akceptacji** (*memorandum of understanding*), na podstawie którego przedstawiciele *junior partners* nie wchodzi do struktur rządowych, nie mają wpływu na prowadzoną przez rząd politykę wewnętrzną i zagraniczną, decydują się jedynie na poparcie rządu w momencie jego powstania, dopuszczając przy tym możliwość jego dalszego wspierania, jeśli prowadzona przezeń polityka spotka się z ich akceptacją. W tej ostatniej kategorii mogą się także mieścić do-
rażne porozumienia w sprawie poparcia budżetu lub udzielenia wotum zaufania czy też deklaracje poparcia nieprzybierające formy rozbudowanej pisemnej umowy.

Ogólnie rzecz ujmując, można zatem wyróżnić aż trzy **warianty strategiczne koalicji parlamentarnych**, bazujących na kontraktach wsparcia gwarantujących poparcie gabinetu przez *junior partners*:

- 1) wariant maksimum: wsparcie rządu przez *junior partners* w newralgicznych głosowaniach oraz partycypacja ich przedstawicieli w rządzie (ale nie w gabinecie) na stanowiskach ministrów pozagabinetowych lub podsekretarzy stanu (podstawa: wzmocnione porozumienie w sprawie wotum zaufania i budżetu – *enhanced confidence and supply agreement*);
- 2) wariant pośredni: wsparcie rządu przez *junior partners* w newralgicznych głosowaniach, tak aby nie doszło do przedterminowych wyborów, przy jednoczesnym nieobjmowaniu przez ich przedstawicieli żadnych rządowych stanowisk (podstawy: a) porozumienie w sprawie wotum zaufania i budżetu – *confidence and supply agreement*; b) porozumienie o współpracy – *cooperation agreement*);
- 3) wariant minimum: tolerowanie gabinetu przez *junior partners* wyrażone w absencji lub wstrzymaniu się od głosu podczas głosowań parlamentarnych istotnych dla rządu (podstawa: protokół akceptacji, ang. *memorandum of understanding*).

Rodzaj przyjętej przez partnerów sojuszniczych strategii zależy częściowo od instytucjonalnych uwarunkowań w poszczególnych systemach politycznych. Innego wsparcia potrzebuje rząd (gabinet) w tych systemach, w których jego utworzenie lub utrzymanie zależy od parlamentarnej większości zwykłej, a innego – tam, gdzie zależy to od parlamentarnej większości bezwzględnej. W tym pierwszym przypadku wystarczy, że *junior part-*

ner w kontrakcie wsparcia zadeklaruje wstrzymanie się od głosu w newralgicznym dla rządu głosowaniu; w tym drugim – *junior partner* musi zadeklarować w kontrakcie wsparcia albo głosowanie zgodnie z wolą rządu, albo niewzięcie udziału w głosowaniu.

Wybór tej strategii może być także uzależniony od uwarunkowań kulturowych – w niektórych systemach politycznych wyborcy nie akceptują niejednoznacznych (pośrednich) form popierania gabinetów, oczekując od partii jasnego określenia się na osi rząd–opozycja, w innych zaś nie widzą w tym niedookreśleniu żadnego problemu; w niektórych systemach politycznych nie akceptuje się porozumień wymierzonych w partię zwyciężającą wybory (nawet jeśli nie uzyskała parlamentarnej większości mandatów), w innych zaś wyborcy oczekują sprawnej kooperacji na poziomie rządowym niezależnie od tego, czy rząd utworzy partia zwycięska, czy też inne podmioty gwarantujące parlamentarną większość.

Głównym celem podpisania kontraktu wsparcia przez co najmniej dwa podmioty jest zapewnienie poparcia rządowi tworzonemu przez większą partię inicjującą (*senior partner*). W zależności jednak od konfiguracji systemu partyjnego – zazwyczaj będącej pochodną ukształtowania się modelu pluralistycznej lub westminsterskiej demokracji – rolę *junior partner* mogą odgrywać partie różnej wielkości i o różnej relewancji. Często wybór akurat tego sposobu kooperacji – to jest podpisania kontraktu wsparcia będącego instytucjonalną bazą dla koalicji parlamentarnej – podyktowany jest innymi (nieradko ukrytymi) motywacjami aniżeli poparcie rządu.

Wspomniany przypadek Czech, ale także *casus* Irlandii w 2016 roku (Farrell & Suiter, 2016; Gallagher & Marsh, 2016; O'Malley, 2016), wskazują na to, że kontrakt wsparcia zawarty pomiędzy największymi parlamentarnymi ugrupowaniami (ODS i ČSSD w Czechach oraz Fine Gael i Fianna Fáil w Irlandii), z których jedno w tym porozumieniu (zwycięskie w wyborach) pełniło funkcję *senior partner*, a drugie – *junior partner*, jest w gruncie rzeczy podstawą zawiązania tak zwanej wielkiej parlamentarnej koalicji. Różnice ideologiczne pomiędzy ugrupowaniami ustępują zaś miejsca ważniejszym – przynajmniej w opinii ich liderów – interesom, które można zrealizować właśnie bez udziału partii małych.

Z reguły takie porozumienie zawierane jest po wcześniejszych nieudanych próbach negocjacji prowadzonych z przedstawicielami partii małych (w Irlandii przed podpisaniem *confidence and supply agreement* pomiędzy Fine Gael a Fianna Fáil trzykrotnie nieskutecznie próbowano powołać rząd

[Żukiewicz & Domagała, 2018]). W optyce ugrupowań dominujących ma ono także zapewnić stabilność poparcia właśnie dla dużych partii przy stopniowej marginalizacji partii małych. W sytuacji skrajnej kontrakt wsparcia może *expressis verbis* zawierać ustalenia dotyczące instytucjonalnych zmian (na przykład w systemie wyborczym), które mają na celu wyeliminowanie z rywalizacji podmiotów małych (tak było w przypadku czeskiej umowy opozycyjnej pomiędzy ODS a ČSSD). Partie duże w takiej konfiguracji wolą rywalizować ze sobą, mając świadomość regularnej alternacji władzy pomiędzy dwoma podmiotami, niż każdorazowo ubiegać się o poparcie mniejszych ugrupowań. Z takim wariantem wielkiego sojuszu nie mieliśmy dotąd do czynienia w Nowej Zelandii – po pierwsze dlatego, że silna pozycja dwóch największych ugrupowań pozostaje tam niezagrożona (nawet po transformacji systemu wyborczego), a po drugie dlatego, że dystans ideologiczny pomiędzy nimi wydaje się, jak dotąd, zbyt duży.

Zdecydowanie popularniejszym rozwiązaniem jest jednak w dotychczasowej praktyce politycznej – zwłaszcza nowozelandzkiej – podpisywanie kontraktów wsparcia pomiędzy partią przewodnią (dużą), mającą największy potencjał (wyrażony liczbą mandatów) do utworzenia rządu (nawet jeśli nie zwyciężyła wyborów), a partią dopełniającą (małą), gwarantującą większość potrzebną do efektywnego poparcia rządu. Rezultat takiego porozumienia bliski jest koalicji minimalnego rozmiaru (*minimal-winning coalition*), co oznacza, że partie duże, zawierające ten kontrakt wsparcia, gwarantują sobie minimalną liczbę partnerów sojuszniczych koniecznych do wsparcia rządu, starając się jednak zadbać także o spójność ideologiczną takiego sojuszu. Niekiedy do uzyskania większości parlamentarnej potrzebne jest porozumienie z większą liczbą mniejszych podmiotów, ale musi być to wówczas uzasadnione arytmetycznie.

Pewną odmianą tej formuły jest zawarcie kontraktu wsparcia pomiędzy przewodnią koalicją (a nie partią), poszukującą większościowego zaplecza parlamentarnego dla koalicyjnego rządu, a ugrupowaniem dopełniającym (*junior partner*), pozostającym poza koalicją gabinetową. Celem takiego porozumienia wciąż jest jednak sformowanie koalicji parlamentarnej, która udzielać będzie rządowi poparcia na forum parlamentu.

Ostatnim wariantem arytmetycznym kontraktu wsparcia jest porozumienie, na bazie którego formuje się parlamentarną koalicję nadwyżkową. Partia inicjująca utworzenie rządu (wygrywająca wybory) decyduje się wówczas na podpisanie kontraktu wsparcia (lub kontraktów wsparcia)

z kilkoma partiami małymi, ale nie tylko po to, by zapewnić sobie minimalną większość (bo do tego wystarczyłoby jej porozumienie tylko z jedną z małych partii), ale po to, by nie być zależnym od jednego konkretnego partnera takiego sojuszu. Innymi słowy: *senior partner* gwarantuje sobie takim układem nadwyżkowym zmniejszenie poziomu potencjału szantażu politycznego, jaki mogą stosować wobec niego małe ugrupowania (rezygnacja ze współpracy z jednym z partnerów nie oznacza w takim układzie ryzyka upadku rządu).

6. Krytyka kontraktów wsparcia

Pomimo tego, że kontrakty wsparcia wydają się być innowacyjną, elastyczną i – w związku z tym – chętniej przez polityków rozważaną podstawą sojuszu z innymi podmiotami, które deklarują poparcie dla rządu, ale nie decydują się partycypować w nim w pełnym zakresie, zarówno w dyskursie naukowym, jak i medialnym pojawiają się głosy krytyczne wobec takiej formy współpracy.

Bodaj najczęściej podnoszonym zarzutem wobec kontraktu wsparcia *confidence and supply agreement*, jaki zawarły w Wielkiej Brytanii Partia Konserwatywna oraz DUP w 2017 roku, był zarzut korupcji politycznej. Ceną za poparcie rządu Theresy May stały się bowiem transfery pieniężne na rzecz Irlandii Północnej opiewające na kwotę 1 miliarda funtów. W treści porozumienia incydentalnie wspomniano o programie politycznym rządu, przyjmując za oczywiste, że w zdecydowanej większości będzie on pochodną programu Partii Konserwatywnej. Fakt „kupienia” przez Torysów kilku brakujących głosów do uzyskania większości w Izbie Gmin nie musiał jednak znajdować swojego oparcia w *confidence and supply agreement*, ale skoro to w tym właśnie dokumencie uregulowano tę kwestię, to stał się on dla opinii publicznej przedmiotem krytyki.

Zawarcie kontraktu wsparcia jest także obarczone ryzykiem niezbieżności ideologicznej podmiotów, które go zawierają – i to ryzykiem większym niż w przypadku umowy sankcjonującej powstanie klasycznej koalicji gabinetowej. Partie podpisujące kontrakt są bowiem mniej narażone na konieczność „tłumaczenia się” przed wyborcami z zawartego sojuszu. Ich przedstawiciele/ki utrzymują, że mają pełną dowolność w głosowaniach parlamentarnych nad konkretnymi rozwiązaniami i nie muszą podejmować decyzji zgodnie z linią programową rządu. Z tego samego powodu kontrakty wsparcia w uprzywilejowanej pozycji stawiają partie o „rozmytym” programie wyborczym (na przykład partie populistyczne), które dzięki niemu są łatwo akceptowalnym partnerem zarówno dla ugrupowań konserwatywnych, jak i lewicowych.

Krytykowany bywa także swoiście „niewychowawczy” charakter kontraktu wsparcia, ponieważ partie dopełniające (*junior partners*), które decydują się na jego podpisanie, otrzymują określone profity (zwłaszcza stanowiska w administracji państwowej), ale ponoszą jedynie ograniczoną odpowiedzialność za rezultaty rządzenia. Ich rozliczalność jest zatem ograniczona do kwestii współodpowiedzialności za utrzymywanie gabinetu przy władzy.

Funkcjonuje wreszcie tak zwana „szara strefa” zachowań sojuszniczych, które podejmują podmioty niemieszczące się w dychotomicznym podziale na rząd i opozycję. Nazywam tak zwłaszcza aktywności parlamentarzystów/ek, którzy odżegnują się oficjalnie od popierania rządu, ale są w stanie go wesprzeć w newralgicznych głosowaniach. Rządy nieposiadające stabilnego większościowego zaplecza parlamentarnego, w wielu przypadkach nie potrzebują nawet specjalnego kontraktu wsparcia, aby przetrwać, ponieważ brakuje im do uzyskania większości na tyle niewielu głosów, że są je w stanie uzyskać doraźnie od pojedynczych deputowanych. Ci mogą wspierać rząd ze względu na: a) określony profit (np. stanowisko), b) obawę przed przedterminowymi wyborami (np. gdy deputowani wiedzą, że mogą nie zyskać miejsca na żadnej liście partyjnej, lub gdy przedstawiciele partii małych mają świadomość ryzyka nieprzekroczenia progu wyborczego), c) presję szantażu (ujawnienia dyskredytujących materiałów), d) motyw zemsty na ugrupowaniu opozycyjnym, które opuścili lub z którego zostali wykluczeni.

* * *

Analiza różnych wariantów sojuszy partyjnych (zarówno koalicji gabinetowych, jak i koalicji parlamentarnych) każe ze sceptycyzmem spojrzeć na ugruntowaną w nauce o polityce dychotomiczną typologię gabinetów dokonywaną przy uwzględnieniu kryterium posiadania/nieposiadania przez nie poparcia zaplecza parlamentarnego dysponującego bezwzględną większością mandatów.

Zgodnie z klasycznymi definicjami rząd (gabinet) mniejszościowy to bowiem rząd tworzony przez przedstawicieli partii politycznej lub koalicji, które samodzielnie nie dysponują większością parlamentarnych mandatów, natomiast rząd (gabinet) większościowy to rząd tworzony przez przedstawicieli partii politycznej lub koalicji, które taką większość samodzielnie posiadają (Laver & Shepsle, 1990; Lundberg, 2013; R. Palmer, 2011).

Przykład Nowej Zelandii dowodzi, że te rodzaje rządów (gabinetów) nie muszą być jedynymi oraz że samo kryterium posiadania/nieposiadania poparcia parlamentarnej większości pozostaje nieostre, a wskutek tego – teoretycznie wadliwe. Postuluję zatem odejście od określania samych rządów (gabinetów) mianem mniejszościowych i większościowych i przyjęcie, że atrybut większościowości lub mniejszościowości przysługuje jedynie podmiotom parlamentarnym: partiom, koalicjom, grupom, klubom, kołom etc. Upowszechnienie innych niż klasyczna umowa koalicyjna (zakładająca sformowanie koalicji gabinetowej) porozumień międzypartyjnych gwarantujących stabilne funkcjonowanie rządu przez pełną kadencję jest wystarczającą przesłanką do uznania tych rządów za większościowe w klasycznym rozumieniu tego terminu.

Uprawnione wydaje się tym samym stwierdzenie, że współczesne zmiany w demokracjach parlamentarnych (zarówno westminsterskich, jak i pluralistycznych) powodują także „rozmycie” klasycznie rozumianego pojęcia koalicji. Politycy poszukują innowacyjnych formuł tworzenia i utrzymania rządu, który zapewni im komfort sprawowania władzy oraz zwiększy prawdopodobieństwo ich reelekcji. Sprzyja temu zachowanie wyborców, którzy nie wymagają już od swoich przedstawicieli działania wedle tradycyjnie ukształtowanych wzorców kooperacji, ponad te przedkładając efektywność rządzenia i stabilność systemu politycznego.

Rozdział III.

Polityka koalicyjna w Nowej Zelandii po 1993 roku

Wszystkie nowozelandzkie gabinety utworzone w latach 1960–1993 były jednopartyjne i mogły liczyć na poparcie jednopartyjnej parlamentarnej większości (McLeay, 1995). Wynikało to wprost z przyjętego większościowego systemu wyborczego (w formule większości względnej *first-past-the-post* – FPTP) deformującego wprawdzie w procesie alokacji mandatów parlamentarnych wynik poszczególnych partii politycznych, ale zapewniający stabilność rządu i łatwość powołania gabinetu jednolitego ideologicznie. Właśnie tej jednolitości i wysokiemu poziomowi instytucjonalizacji przywództwa partyjnego w dwóch największych partiach politycznych nowozelandzkiego systemu politycznego zawdzięczać należy trwałość tak powoływanych rządów. Po 1960 roku w Nowej Zelandii do rzadkości należały przedterminowe wybory, a wielu premierów pełniło swoje funkcje przez kilka kadencji: Keith Holyoake – przez 12, Robert Muldoon – przez 9, a Jim Bolger – przez 7 lat. Ten ostatni polityk był jednak pierwszym premierem, który musiał poszukiwać wsparcia parlamentarnego wśród deputowanych innych – koalicyjnych – ugrupowań.

Dokonana w 1993 roku zmiana systemu wyborczego, która nie tylko pozwoliła uczynić wybory bardziej reprezentatywnymi, ale stanowiła także odpowiedź na oczekiwania coraz bardziej zróżnicowanego i spolaryzowanego nowozelandzkiego elektoratu, spowodowała, że zmienił się także sposób powoływania rządów. Rezultaty wyborcze nie pozwalały już odtąd na formowanie jednopartyjnych gabinetów popieranych przez stabilną jednopartyjną większość parlamentarną, ponieważ żadna z partii politycznych nie uzyskiwała w elekcjach takiej liczby głosów, która gwarantowałaby jej obsadzenie ponad połowy parlamentarnych mandatów. Dlatego też po 1993 roku pojawiły się w nowozelandzkim systemie politycznym nieznanie wcześniej formy gabinetu koalicyjnego oraz gabinetu jednopartyjnego popieranego przez koalicje parlamentarne.

I. Faza przejściowa (1993–1996)

Faza przejściowa pomiędzy decyzją o przyjęciu nowego systemu wyborczego a jego faktyczną implementacją okazała się w Nowej Zelandii bardzo burzliwa. Legislatura wybrana w 1993 roku od początku wydawała się niestabilna. Wprawdzie formuła FPTP „wygenerowała” klasyczny rezultat i po wyborach ukonstytuował się parlament niezawieszony, jednak Partia Narodowa dysponowała w nim przewagą zaledwie jednego głosu nad pozostałymi ugrupowaniami. Nowozelandzcy deputowani przez całą kadencję przygotowywali się *de facto* do nowej formuły rywalizacji, poszukując dla siebie optymalnych rozwiązań, zwiększających ich szanse reelekcji, i dokonując wskutek tego rekordowej liczby zmian afiliacji partyjnej w trakcie trwania kadencji Izby Reprezentantów (zob. tab. 10).

W kolejnych miesiącach wewnątrzfrakcyjne konflikty oraz „transfery” poszczególnych deputowanych pomiędzy partiami spowodowały, że – jak wyliczali Keith Jackson i Alan McRobie – system nowozelandzki doświadczył wszystkich znanych typów rządów oprócz rządu popieranego przez tak zwaną wielką koalicję. Zdaniem autorów kolejno były to (zgodnie z klasyczną typologią rządów): a) rząd jednopartyjny większościowy; b) rząd koalicyjny większościowy; c) rząd jednopartyjny mniejszościowy; d) ponownie rząd koalicyjny większościowy; e) rząd koalicyjny mniejszościowy; f) ponownie rząd koalicyjny większościowy (Jackson & McRobie, 1998, s. 301).

Nieco inaczej historię rządów Jima Bolgera w kadencji 1993–1996 przedstawia Richard Mulgan. Autor ten utrzymuje, że początkowo premier kierował większościowym gabinetem jednopartyjnym, a następnie – mniejszościowym gabinetem jednopartyjnym. Na 1995 rok Richard Mulgan datuje powstanie gabinetu koalicyjnego mniejszościowego, a po zawarciu porozumienia koalicyjnego Partii Narodowej z *United Party* – gabinetu koalicyjnego większościowego. Ostatnie zmiany w konfiguracji parlamentu w 1996 roku uprawniają z kolei do klasyfikacji końcowej fazy rządów Jima Bolgera jako rządu o charakterze mniejszościowym i koalicyjnym (Mulgan, 2004, s. 76).

Tabela 10.
Zmiany afiliacji partyjnych w Nowej Zelandii w kadencji parlamentarnej 1993–1996

	Daty i przyczyny zmian										
	XI.1993	11.IX.1994	12.X.1994	16.XI.1994	9.V.1995	10.VI.1995	28.VI.1995	31.I.1996	25.II.1996	6.III.1996	3.IV.1996
	Konfiguracja wyborcza	Ross Meurant odchodzi z Partii Narodowej i zakłada <i>Right of Centre</i>	Peter Dunne odchodzi z Partii Pracy	Peter Dunne zakłada <i>Future New Zealand</i>	Graeme Lee odchodzi z Partii Narodowej i zakłada ruch <i>Christian Democrats</i>	Trevor Rogers odchodzi z Partii Narodowej i dołącza do <i>Right of Centre</i>	Powstaje <i>United New Zealand</i> (secesjonisci z Partii Narodowej, Partii Pracy i <i>Future New Zealand</i>)	Ross Meurant odchodzi z <i>Right of Centre</i>	Michael Laws odchodzi z Partii Narodowej	Michael Laws dołącza do <i>New Zealand First</i>	Peter McCordle odchodzi z Partii Narodowej, a Jack Elder – z Partii Pracy; obaj dołączają do <i>New Zealand First</i>
	Zmiana liczby mandatów na osi czasu										
Partie											
Partia Narodowa	50	49 (↓ 1)	49	49	48 (↓ 1)	47 (↓ 1)	43 (↓ 4)	43	42 (↓ 1)	42	41 (↓ 1)
Partia Pracy	45	45	44 (↓ 1)	44	44	44	42 (↓ 2)	42	42	42	41 (↓ 1)
<i>Alliance</i>	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
<i>New Zealand First</i>	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3 (↑ 1)	5 (↑ 2)
<i>Right of Centre</i> → <i>Conservative Party</i>	0	1 (↑ 1)	1	1	1	2 (↑ 1)	2	1 (↓ 1)	1	1	1
<i>Future New Zealand</i>	0	0	0	1 (↑ 1)	1	1	0 (↓ 1)	0	0	0	0
<i>Christian Democrats</i>	0	0	0	0	1 (↑ 1)	1	1	1	1	1	1
<i>United New Zealand</i>	0	0	0	0	0	0	7 (↑ 1)	7	7	7	7
Niezależni	0	0	1 (↑ 1)	0 (↓ 1)	0	0	0	1 (↑ 1)	2 (↑ 1)	1 (↓ 1)	1
SUMA							99				

Źródło: opracowanie własne na podstawie kalendarium: Boston i in., 1996, s. 194–196.

Niezależnie od wątpliwości dotyczących pojęć rządu mniejszościowego i większościowego, używanych w tych klasyfikacjach, warto odnotować, że mimo tak licznych perturbacji ówczesny lider Partii Narodowej zdołał utrzymać się na stanowisku premiera przez pełną parlamentarną kadencję.

Powyższe, niespójne ze sobą, klasyfikacje wymagają weryfikacji nie tylko dlatego, że badacze zastosowali w nich klasyczną siatkę teoretyczną, wyodrębniając rządy mniejszościowe i większościowe, którą to delimitację pojęciową poddałem teoretycznej krytyce w poprzednim rozdziale. Istotniejsze jest to, że precyzyjne prześledzenie ewolucji systemu partyjnego pomiędzy elekcjami w 1993 i 1996 roku – przy zwróceniu bacznej uwagi na: a) przepływy międzypartyjne oraz b) podpisywane umowy gwarantujące wsparcie dla gabinetu Jima Bolgera – przeczy wyznaczonym cezuirom. Biorąc pod uwagę te dwa kryteria, wyróżnić należałoby następujące fazy rządzenia w kadencji 1993–1996:

- 1) 29.XI.1993–11.IX.1994 – gabinet jednopartyjny, popierany przez jednopartyjną większość (gwarantowała ją Partia Narodowa), funkcjonujący do odejścia z Partii Narodowej Alana Rossa Meuranta i utworzenia przez niego partii *Right of Centre*;
- 2) 11.IX.1994–16.XI.1994 – gabinet jednopartyjny, popierany przez parlamentarną koalicję większościową sformowaną na podstawie wzmocnionego porozumienia w sprawie wotum zaufania i budżetu sygnowanego przez Partię Narodową i *Right of Centre*, funkcjonujący aż do założenia przez Petera Dunne (uzyskał mandat jako kandydat Partii Pracy) ugrupowania *Future New Zealand*;
- 3) 16.XI.1994–9.V.1995 – gabinet jednopartyjny, popierany przez parlamentarną koalicję większościową sformowaną na podstawie: a) wzmocnionego porozumienia w sprawie wotum zaufania i budżetu pomiędzy Partią Narodową i *Right of Centre*, b) kontraktu wsparcia o nieustalonej treści pomiędzy Partią Narodową i *Future New Zealand*, funkcjonujący do odejścia z Partii Narodowej Graeme'a Lee i założenia przez niego ugrupowania *Christian Democrats*;
- 4) 9.V.1995–28.VI.1995 – gabinet jednopartyjny, popierany przez parlamentarną koalicję większościową sformowaną na podstawie: a) wzmocnionego porozumienia w sprawie wotum zaufania i budżetu sygnowanego przez Partię Narodową i *Right of Centre*, b) kontraktu wsparcia o nieustalonej treści pomiędzy Partią Narodową i *Future New Zealand*, c) kon-

traktu wsparcia o nieustalonej treści pomiędzy Partią Narodową i *Christian Democrats*, funkcjonujący aż do secesji kilkorga deputowanych Partii Pracy i Partii Narodowej skutkującej powstaniem formacji *United New Zealand*;

- 5) 28.VI.1995–28.II.1996 – gabinet jednopartyjny, popierany przez parlamentarną koalicję większościową sformowaną na podstawie: a) wzmocnionego porozumienia w sprawie wotum zaufania i budżetu sygnowanego przez Partię Narodową i *Right of Centre* (przestało mieć charakter wzmocniony pod dymisji A. Rossa Meuranta w sierpniu 1995 roku, ale obowiązywało nadal); b) kontraktu wsparcia o nieustalonej treści pomiędzy Partią Narodową i *Christian Democrats*; c) kontraktu wsparcia o nieustalonej treści pomiędzy Partią Narodową i *United New Zealand*, funkcjonujący aż do podpisania umowy koalicyjnej przez dwa ostatnie z wymienionych ugrupowań;
- 6) po 28.II.1996 – gabinet koalicyjny dwupartyjny, popierany przez mniejszościową koalicję gabinetową sformowaną na podstawie umowy koalicyjnej pomiędzy Partią Narodową a *United New Zealand* oraz wspierany przez koalicję parlamentarną sformowaną na podstawie kontraktu wsparcia o nieustalonej treści pomiędzy Partią Narodową i *Christian Democrats*, funkcjonujący do końca kadencji parlamentu, lecz tracący z czasem poparcie większości parlamentarnej.

Poniżej przedstawiam argumenty na rzecz zrewidowania wcześniejszych klasyfikacji.

Partia Narodowa po elekcji w 1993 roku dysponowała w parlamencie 50 mandatami (na 99 mandatów w sumie). Gabinet Jima Bolgera mógł być więc wówczas popierany przez minimalną jednopartyjną większość. Jednak rok po wyborach z partii konserwatystów odszedł A. Ross Meurant, który założył nowe ugrupowanie – *Right of Centre*. Wskutek tego Partia Narodowa tę minimalną parlamentarną większość straciła. Jednak gabinet Jima Bolgera przetrwał, ponieważ ugrupowanie *Right of Centre* zadeklarowało dla niego poparcie, sygnując kontrakt wsparcia, a precyzyjniej rzecz ujmując – wzmocnione porozumienie w sprawie wotum zaufania i budżetu. Kontrakt ten klasyfikuję w ten sposób, ponieważ na jego bazie A. Ross Meurant utrzymał do 1995 roku stanowisko ministra pozagabinetowego.

Trudno tym samym obronić stwierdzenie Jacka Vowlesa, który wprost nazwał ówczesny rząd Jima Bolgera – z udziałem A. Rossa Meuranta, pełniącego funkcję ministra pozagabinetowego – większościovym rządem koalicyjnym (Vowles, 1998, s. 13). Podobnie skądinąd klasyfikowali ten etap rządzenia Jonathan Boston i jego współpracownicy (Boston i in., 1996, s. 50). Co ciekawe, ci ostatni w innym miejscu przywołanej publikacji piszą już tylko o „tak zwanej koalicji” Partii Narodowej i *Right of Centre* (Boston i in., 1996, s. 94). O niekonsekwencji nowozelandzkich badaczy świadczy to, że tożsama sytuacja – to jest wejście przedstawicieli mniejszego partnera sojuszniczego w skład rządu, ale już nie gabinetu – po negocjacjach w 2017 roku, nie była wystarczającą przesłanką do nazwania sojuszu Partii Pracy i Partii Zielonych koalicją gabinetową (Church, 2018, s. 424).

W 1995 roku doszło do kolejnych rozłamów w Partii Narodowej i Partii Pracy, co skutkowało zmianami w konfiguracji parlamentarnego zaplecza dla jednopartyjnego gabinetu Jima Bolgera. Pojedynczy deputowani zyskiwali nadmiarową relewancję w obliczu niewielkiej przewagi, jaką ugrupowanie premiera wraz z sojusznikami wciąż miało nad opozycją. Zapewnił on ją sobie poprzez podpisanie kolejnych kontraktów wsparcia (prawdopodobnie zwykłych porozumień w sprawie wotum zaufania i budżetu) z secesjonistami z dużych ugrupowań: Peterem Dunne z *Future New Zealand* (odszedł z Partii Pracy) oraz z Graemem Lee z *Christian Democrats Party* (odszedł z Partii Narodowej). Gabinet Jima Bolgera w pierwszej połowie 1995 roku wciąż był zatem gabinetem jednopartyjnym, ale w ramach koalicji parlamentarnej popierały go aż trzy różne (jednomandatowe – *sic!*) ugrupowania. Niestety, podczas prowadzonych badań nie udało się dotrzeć do kontraktów wsparcia określających ramy współpracy Partii Narodowej z *Future New Zealand* oraz *Christian Democrats Party*. Fakt popierania przez nie rządu Jima Bolgera potwierdzają jednak nowozelandzkie źródła naukowe (Boston i in., 1996, s. 94–95).

Już w połowie 1995 roku premier zdecydował się na ściślejszą kooperację z nowo powstałą *United Party*. Było to ugrupowanie stworzone głównie przez secesjonistów z Partii Narodowej i Partii Pracy. Początkowo sformowano jedynie koalicję parlamentarną (także w tym przypadku nie udało się dotrzeć do dokumentu, który określałby warunki porozumienia), ale wskutek dymisji A. Rossa Meuranta i zmniejszającej się sukcesywnie liczby deputowanych Partii Narodowej premier zdecydował o dalszym zacieśnieniu współpracy z *United Party*.

W lutym 1996 roku doszło do podpisania klasycznej umowy koalicyjnej, w rezultacie czego Partia Narodowa i *United Party* sformowały koalicję gabinetową. Stanowisko ministra gabinetowego, pełniącego swoją funkcję jako reprezentant mniejszego partnera koalicyjnego, przypadło w udziale Peterowi Dunne (Rainbow & Sheppard, 1997, s. 182). Mimo że *United Party* gwarantowała rządowi poparcie siedmiorga deputowanych, tylko przez nieco ponad miesiąc udało się Jimowi Bolgerowi utrzymać parlamentarną większość. Zbliżające się wybory zintensyfikowały dekompozycję Partii Narodowej – kolejni parlamentarzyści rezygnowali z członkostwa w ugrupowaniu, co z kolei spowodowało, że gabinet popierany przez konserwatyistów nie mógł już w ostatnich miesiącach kadencji liczyć na wsparcie nawet połowy pełnego składu Izby Reprezentantów i funkcjonował *de facto* jako gabinet techniczny (zob. tab. 11).

Tabela 11. Koalicje gabinetowe i parlamentarne w Nowej Zelandii w latach 1993–1996

Termin	Gabinet	Partia inicjująca (liczba mandatów)	Koalicja	Dokumenty	Koalicjant gabinetowy	Koalicjant parlamentarny (liczba mandatów)	Zaplecze parlament.
29.XI.1993–11.IX.1994	Jedno-partyjny	Partia Narodowa (50)	–	–	–	–	50/99
11.IX.1994–16.XI.1994	Jedno-partyjny	Partia Narodowa (49)	parlamentarna	Wzmocnione porozumienie ws. wotum zaufania i budżetu	–	Right of Centre (1)	50/99
16.XI.1994–9.V.1995	Jedno-partyjny	Partia Narodowa (49)	parlamentarna	Wzmocnione porozumienie ws. wotum zaufania i budżetu	–	Right of Centre (1)	51/99
			parlamentarna	Niedostępny	–	Future New Zealand (1)	
9.V.1995–28.VI.1995	Jedno-partyjny	Partia Narodowa (48)	parlamentarna	Wzmocnione porozumienie ws. wotum zaufania i budżetu	–	Right of Centre (1)	51/99
			parlamentarna	Niedostępny	–	Future New Zealand (1)	
			parlamentarna	Niedostępny	–	Christian Democrats (1)	
28.VI.1995–28.VIII.1995	Jedno-partyjny	Partia Narodowa (43)	parlamentarna	Wzmocnione porozumienie ws. wotum zaufania i budżetu	–	Right of Centre (2)	52/99
			parlamentarna	Niedostępny	–	United New Zealand (7)	
			parlamentarna	Niedostępny	–	Christian Democrats (1)	
28.VIII.1995–28.II.1996	Jedno-partyjny	Partia Narodowa (43)	parlamentarna	Niedostępny	–	United New Zealand (7)	52/99
			parlamentarna	Porozumienie ws. wotum zaufania i budżetu	–	Right of Centre → Conservative Party (2)	
			parlamentarna	Niedostępny	–	Christian Democrats (1)	
28.II.1996–6.III.1996	Dwupartcyjny	Partia Narodowa (43)	gabinetowa	Umowa koalicyjna	United New Zealand (7)	–	51/99
			parlamentarna	Niedostępny	–	Christian Democrats (1)	
6.III.1996–3.IV.1996	Dwupartcyjny	Partia Narodowa (42)	gabinetowa	Umowa koalicyjna	United New Zealand (7)	–	50/99
			parlamentarna	Niedostępny	–	Christian Democrats (1)	
3.IV.1996–	Dwupartcyjny	Partia Narodowa (41)	gabinetowa	Umowa koalicyjna	United New Zealand (7)	–	49/99
			parlamentarna	Niedostępny	–	Christian Democrats (1)	

Źródło: opracowanie własne na podstawie ustaleń: Boston i in., 1996, s. 194–196.

2. Kryzys koalicji gabinetowej (1996–1999)

Kolejne wybory – zgodnie z przewidywaniami opartymi na mechanizmach funkcjonowania systemu wyborczego MMP – potwierdziły istotną rekonfigurację nowozelandzkiego systemu partyjnego. Po pierwsze, największe partie – Partia Narodowa i Partia Pracy – nie otrzymały swoistej „premi” – jaką gwarantował im wcześniej wyborczy system większościowy; po drugie – kandydaci średnich i małych partii zwiększyli szanse na uzyskanie parlamentarnych mandatów; po trzecie zaś – wola wyborców została wierniej odzwierciedlona w procesie przypisywania mandatów kandydatom poszczególnych partii. W efekcie ani konserwatyści, ani labourzyści nie otrzymali poparcia, które gwarantowałyby im uzyskanie większości parlamentarnej (objęli odpowiednio: 44 i 37 mandatów), natomiast ugrupowania *New Zealand First* oraz *Alliance* zyskały w nowozelandzkiej Izbie Reprezentantów aż kilkunastoosobową reprezentację (odpowiednio: 17 i 13 mandatów) (zob. tab. 12).

Partia Narodowa zwyciężyła więc w wyborach, a Partia Pracy zajęła w nich drugie miejsce, ale to Winston Peters – lider *New Zealand First*, trzeciego w kolejności ugrupowania – stał się politykiem decydującym o tym, czy w 1996 roku powstanie rząd o profilu prawicowym (popierany przez koalicję Partia Narodowa – *New Zealand First*) czy lewicowym (popieranym przez koalicję Partia Pracy – *New Zealand First*). Udział w potencjalnej koalicji lewicowego *Alliance* wydawał się niemożliwy, ponieważ dystans ideologiczny, jaki dzielił go od Partii Narodowej, czyniłby taki sojusz niezrozumiałym dla wyborców. Z drugiej strony liderzy *Alliance* odmówili wzięcia udziału w negocjacjach z Partią Pracy, zarzucając tej ostatniej niechęć do porozumienia się przed wyborami (Miller, 2005, s. 213). Z kolei jakikolwiek wariant koalicyjny z udziałem polityków *ACT* kategorycznie odrzucał Winston Peters (Miller, 2005, s. 214). Negatywne postawy liderów i lidererek żywione wobec siebie nawzajem były zatem w 1996 roku główną przyczyną niewielkiej liczby rozpatrywanych wariantów sojuszy.

Tabela 12.
Wyniki wyborów do nowozelandzkiej Izby Reprezentantów w 1993 i 1996 roku

	1993		1996					
	Odsetek głosów oddanych w JOW (%)	Liczba mandatów	Odsetek głosów oddanych w JOW (%)	Odsetek głosów oddanych na listę partyjną (%)	Liczba mandatów uzyskanych w segmencie JOW	Liczba mandatów kompensacyjnych uzyskanych w segmencie list partyjnych	Suma wszystkich mandatów	Spadek lub wzrost liczby mandatów w stosunku do poprzedniej elekcji
Partia Narodowa	35,1	50	33,9	33,8	30	14	44	↓ 6
Partia Pracy	34,7	45	31,1	28,2	26	11	37	↓ 8
<i>New Zealand First</i>	8,4	2	13,5	13,4	6	11	17	↑ 15
<i>Alliance</i>	18,2	2	11,3	10,1	1	12	13	↑ 11
<i>ACT</i>	-	-	3,8	6,1	1	7	8	Nowy podmiot
<i>United</i>	-	-	2,1	0,9	1	0	1	Nowy podmiot
Pozostałe	3,6	0	4,3	7,5	0	0	0	↔ 0
SUMA	100,0	99	100,0	100,0	65	55	120	↑ 21

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Levine & Roberts, 1997b, s. 228.

Po ogłoszeniu wyników wyborów w 1996 roku pod uwagę były brane początkowo dwie opcje porozumień międzypartyjnych: a) utworzenie gabinetu z poparciem *New Zealand First*, ale bez udziału jej przedstawicieli w pracach gabinetu, oraz b) utworzenie gabinetu koalicyjnego, w skład którego weszliby także przedstawiciele partii Winstona Petersa. Lider *New Zealand First* po kilku dniach oznajmił, że wyklucza ewentualność poparcia rządu bez podpisania umowy koalicyjnej i bez posiadania wpływu na obsadę wybranych stanowisk w gabinecie (Miller, 1998, p. 120).

Komentatorzy wskazywali na to, że bardziej prawdopodobne wydawało się wówczas podpisanie porozumienia koalicyjnego pomiędzy *New Zealand First* a Partią Pracy. Po pierwsze, antywołnorynkowy i populistyczny program partii sytuował Winstona Petersa raczej po lewej stronie sceny politycznej. Po drugie, w kampanii wyborczej Winston Peters jawił się jako zdeklarowany przeciwnik rządów Jima Bolgera, ponieważ uważał, że premier zbyt często ulega lobbystom reprezentującym interesy „wielkiego biznesu”. Po trzecie, podkreślano to, że Winston Peters przed założeniem *New Zealand First* opuścił szeregi Partii Narodowej, co pogorszyło jego relacje z urzędującym premierem, a w ślad za tym zmniejszyło prawdopodobieństwo zawarcia porozumienia pomiędzy oboma politykami. Po czwarte, chociaż Winston Peters nigdy nie współpracował na poziomie rządowym z ówczesną liderką labourystów, Helen Clark, to ich kooperacja w parlamencie przebiegała dotąd poprawnie (Miller, 1998, s. 121).

Istnieją rozbieżności co do daty rozpoczęcia negocjacji koalicyjnych w 1998 roku. Raymond Miller utrzymuje, że rozmowy pomiędzy przedstawicielami Partii Narodowej i *New Zealand First* oficjalnie rozpoczęły się 23 października, a pomiędzy Partią Pracy i *New Zealand First* – dwa dni później (Miller, 1998, p. 123). Jonathan Boston z kolei podaje, że rozmowy liderów *New Zealand First* zarówno z Partią Pracy, jak i z Partią Narodową rozpoczęły się 21 października (Boston, 1997, s. 94).

Negocjacje trwały około siedmiu tygodni, a ich rezultat Winston Peters ogłosił na konferencji prasowej 10 grudnia (Boston & McLeay, 1997). Co znamienne, ani lider Partii Narodowej, Jim Bolger, ani liderka Partii Pracy, Helen Clark, do momentu wystąpienia Winstona Petersa nie znali ostatecznej decyzji, jaką podjęły rada wykonawcza oraz zgromadzenie deputowanych (*caucus*) ugrupowania *New Zealand First* (Boston, 1997, s. 94). Ostatecznie umowę koalicyjną podpisały – wbrew wcześniejszym przewidywaniom komentatorów – Partia Narodowa oraz *New Zealand First*.

Dotychczasowy premier, Jim Bolger, pozostał na swoim stanowisku, a dla Winstona Petersa utworzono specjalne ministerstwo skarbu, które w hierarchii ministerstw miało być istotniejsze od ministerstwa finansów. Przedstawiciele *New Zealand First* objęli ponadto teki pięciu z dwudziestu ministrów gabinetowych oraz cztery z sześciu stanowisk ministerialnych poza gabinetem (Barker, 1997). *New Zealand First* otrzymała też zapewnienie, że w ciągu dwóch kolejnych lat liczba obsadzanych przez nią stanowisk

ministerialnych w gabinecie wzrosnąć do ośmiu (Mulgan, 2004, s. 79). Koalicja gabinetowa – dysponująca w parlamencie poparciem minimalnej większości, to jest 61 deputowanych – nie przetrwała jednak aż tak długo.

Jima Bolgera od początku kadencji oskarżano o zbytnią uległość wobec *New Zealand First*. Doprowadziło to w 1997 roku do przewrotu w szeregach ugrupowania rządzącego. Korzystając z nieobecności premiera w kraju, wewnątrzpartyjna rywalka lidera, Jenny Shipley, rozpoczęła kampanię na rzecz odsunięcia go od władzy. Zdołała do tego przekonać dużą grupę wpływowych polityków Partii Narodowej i zażądała przeprowadzenia tak zwanego *leadership vote*. Po powrocie z zagranicznej wizyty Jim Bolger nie ogłosił jednak wewnętrznego głosowania, tylko – mając świadomość braku dostatecznego poparcia – sam zrezygnował ze swoich funkcji.

Jenny Shipley – jako pierwsza kobieta w Nowej Zelandii – objęła urząd premierowski, podtrzymując gotowość dalszej koalicyjnej kooperacji pomiędzy Partią Narodową i *New Zealand First*. Jej relacje z Winstonem Petersem nie układały się jednak poprawnie. Ostatecznie po kilku miesiącach urzędowania (w sierpniu 1998 roku) premierka zdecydowała o zdymisjonowaniu go z zajmowanego stanowiska. Próbowwała przekonać pozostałych ministrów wywodzących się z *New Zealand First* do buntu, to znaczy do pozostania w gabinecie lub rządzie i pozbawienia Winstona Petersa funkcji lidera partii, ale posłuszeństwo temu ostatniemu wypowiedziało tylko czworo ministrów. To była zbyt mała grupa, by gabinet Jenny Shipley mógł liczyć na stabilne poparcie większości parlamentu. W latach 1998–1999 utrzymywał się on już wyłącznie dzięki doraźnemu poparciu: deputowanych ugrupowania *ACT* (8 mandatów), secesjonistów z *New Zealand First* (7 mandatów), jednego deputowanego niezależnego (Alamein Kopu) oraz jednego deputowanego *United New Zealand* (Peter Dunne) (Aimer & Miller, 2002, s. 11).

Trzeba jednak zauważyć, że w kadencji parlamentarnej 1996–1999 ta ostatnia forma międzypartyjnej kooperacji *ad hoc* okazała się – mimo wielu kryzysów – trwalsza od wcześniejszych form współpracy koalicyjnej. Koalicja gabinetowa pod przewodnictwem Jima Bolgera zdołała się bowiem utrzymać przez dwanaście miesięcy, koalicja gabinetowa pod przewodnictwem premier Jenny Shipley – już tylko przez cztery, a doraźne koalicje parlamentarne pozwoliły premierce pozostać u władzy aż przez kolejnych szesnaście miesięcy (Johansson, 2013, s. 203).

3. Ku wielopartyjnej kooperacji sieciowej (1999–2014)

Burzliwy okres doświadczeń związanych z działalnością gabinetów jednopartyjnych dysponujących poparciem minimalnej większości parlamentarnej lub gabinetów koalicyjnych targanych wewnętrznymi sporami zakończył się w Nowej Zelandii w 1999 roku.

Po ogłoszeniu sondażowych wyników wyborów ponownie wydawało się, że w Nowej Zelandii zostanie zawarta „klasyczna” koalicja gabinetowa dwóch – tym razem lewicowych – ugrupowań, to jest Partii Pracy i koalicji *Alliance* (sondaże wskazywały na to, że ich reprezentanci łącznie obejmą 63 spośród 120 mandatów). Po ogłoszeniu oficjalnych wyników wyborów okazało się jednak, że próg zaporowy 5% przekroczyła także Partia Zielonych, co oznaczało, że potencjalni sojusznicy – labourzyści i *Alliance* – nie uzyskali ostatecznie parlamentarnej większości (zdobyli 59 spośród 120 mandatów) (zob. tab. 13).

Zdecydowano wówczas nie tylko o sfinalizowaniu anonsowanego porozumienia koalicyjnego, ale także o podpisaniu – niezbędnego, jak się okazało – dodatkowego porozumienia w sprawie wotum zaufania i budżetu pomiędzy Partią Pracy i Partią Zielonych. Funkcję premierki objęła labourzystka, Helen Clark. Utrzymała ona swoje stanowisko przez 9 kolejnych lat, stając się tym samym jedną z najbardziej znanych – także w skali globalnej – nowozelandzkich polityczek.

Mariaż lewicowych ugrupowań był po wyborach w 1999 roku właściwie przesądzony, chociaż format tej współpracy aż do ogłoszenia oficjalnych wyników nie wydawał się wcale taki oczywisty. Wynikało to przede wszystkim z zaszłości historycznych. Trzy lata wcześniej *Alliance* odmówił bowiem kooperacji z Partią Pracy, pozbawiając ją jakichkolwiek realnych szans na przejęcie władzy. W trakcie kadencji 1996–1999 doszło jednak do zbliżenia obu ugrupowań. Ich liderzy – Helen Clark oraz Jim Anderton – poddawani byli zresztą presji wyborców obu formacji, którzy nie rozumieli wzajemnej niechęci i oczekiwali podjęcia współpracy na rzecz realizacji lewicowego programu politycznego (Miller, 2002, s. 115–117).

Tabela 13.
Wyniki wyborów do nowozelandzkiej Izby Reprezentantów w 1999 roku

	Odsetek głosów oddanych w JOW (%)	Odsetek głosów oddanych na listę partyjną (%)	Liczba mandatów uzyskanych w segmencie JOW	Liczba mandatów kompensacyjnych uzyskanych w segmencie list partyjnych	Liczba mandatów ogółem	Spadek lub wzrost liczby mandatów w stosunku do poprzedniej elekcji
Partia Pracy	41,8	38,7	41	8	49	↑ 12
Partia Narodowa	31,3	30,5	22	17	39	↓ 5
<i>Alliance</i>	6,9	7,7	1	9	10	↓ 3
<i>ACT</i>	4,5	7,0	0	9	9	↑ 1
Partia Zielonych	4,2	5,2	1	6	7	Nowy podmiot
<i>New Zealand First</i>	4,2	4,3	1	4	5	↓ 12
<i>United</i>	0,8	0,5	1	0	1	↔ 0
Pozostałe podmioty	6,3	6,1	0	0	0	↔ 0
SUMA	100,0	100,0	67	53	120	↔ 0

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Boston i in., 2000a, s. 10.

Dodatkową trudność sprawił liderom nadspodziewanie wysoki rezultat wyborczy Partii Zielonych, która w 1999 roku – po ośmiu latach kooperacji w ramach sojuszu *Alliance* – po raz pierwszy postanowiła zarejestrować w wyborach swoją własną listę wyborczą (Ford, 2015, s. 230). Rezultat ten pozwolił trzeciemu lewicowemu podmiotowi uzyskać nie tylko parlamentarne przedstawicielstwo, ale też realny wpływ na koalicyjne negocjacje.

Liderzy Partii Zielonych mieli ambicję, by stać się równoprawnymi partnerami w potencjalnej szerokiej lewicowej koalicji gabinetowej tworzonej oprócz nich przez Partię Pracy i *Alliance*. Na przeszkodzie temu stanął opór Jima Andertona, który przedwyborczą secesję Zielonych z sojuszu *Alliance*

uznawał za przejaw nielojalności i niesubordynacji, a także za swoiste wotum nieufności wobec jego przywództwa. Nie dopuszczał tym samym możliwości partycypacji Partii Zielonych w koalicji gabinetowej, a jedynie – jakąś formę mniej zobowiązującej współpracy.

Postawa Jima Andertona zmusiła Helen Clark do zawarcia z Zielonymi odrębnego porozumienia w sprawie wotum zaufania i budżetu (Miller, 2005, s. 216–217). Jak twierdzi Wendy McGuinness, porozumienie to miało formę wyłącznie ustną (McGuinness, 2020). Temu twierdzeniu przeczą ustalenia Jonathana Bostona i Stephena Churcha, którzy utrzymują, że porozumienie po prostu – przez wzgląd na sprzeciw ze strony *Alliance* – nie zostało upublicznione (Boston & Church, 2003, s. 349). Partia Zielonych na jego mocy nie uzyskała żadnej ministerialnej teki (nawet w ministerstwie pozagabinetowym), zobowiązała się jednak do popierania rządu w głosowaniach nad wotum zaufania i budżetowym zaopatrzeniem.

Nie bez znaczenia dla słabej pozycji negocjacyjnej liderów Partii Zielonych było zapewne także to, że zostali oni postawieni przed faktem dokonanym: porozumienie koalicyjne Partii Pracy i *Alliance* podpisano zaledwie kilka dni po ogłoszeniu wstępnych wyników wyborców (wskazywały one na to, że Zieloni nie przekroczyli progę wyborczego i nie uzyskali parlamentarnych mandatów) i na 30 godzin przed ogłoszeniem przez Komisję Wyborczą oficjalnych wyników elekcji (potwierdzających, że Zieloni próg wyborczy jednak przekroczyli) (Boston, 2000, s. 247).

Trzy lata później, w 2002 roku, Partia Pracy ponownie uzyskała najlepszy rezultat wyborczy (zob. tab. 14). W trakcie kampanii wyborczej Helen Clark starała się namawiać do powrotu do koncepcji jednopartyjnych i niekoalicyjnych rządów, ale nie udało jej się przekonać wystarczająco wielu wyborców, by mogła taki scenariusz urzeczywistnić. Dodatkową trudnością dla urzędującej premierki stała się przedwyborcza dekompozycja sojuszu *Alliance*, wskutek której Helen Clark zdecydowała się na ogłoszenie przedterminowej elekcji (Church, 2003). Otrzymała się ona 27 lipca 2002 roku – to jest kilka miesięcy przed upływem parlamentarnej kadencji – ale liderka Partii Pracy musiała antycypować powyborcze negocjacje już z nowymi partnerami koalicyjnymi.

Powyborcza konfiguracja parlamentu okazała się jednak względnie nieskomplikowana. Partia Pracy – zgodnie z przewidywaniami – nie uzyskała liczby mandatów gwarantującej jej samodzielne rządy. Była za to jedynym ugrupowaniem zdolnym do odegrania roli podmiotu formującego koalicję.

Tabela 14.
Wyniki wyborów do nowozelandzkiej Izby Reprezentantów w 2002 roku

	Odsetek głosów oddanych w JOW (%)	Odsetek głosów oddanych na listę partyjną (%)	Liczba mandatów uzyskanych w segmencie JOW	Liczba mandatów kompensacyjnych uzyskanych w segmencie list partyjnych	Liczba mandatów ogółem	Spadek lub wzrost liczby mandatów w stosunku do poprzedniej elekcji
Partia Pracy	44,7	41,3	45	7	52	↑ 3
Partia Narodowa	30,5	20,9	21	6	27	↓ 12
<i>New Zealand First</i>	4,0	10,4	1	12	13	↑ 8
<i>ACT</i>	3,6	7,1	0	9	9	↔ 0
Partia Zielonych	5,4	7,0	0	9	9	↑ 2
<i>United Future</i>	4,6	6,7	1	7	8	↑ 7
<i>Progressive Coalition</i>	1,8	1,7	1	1	2	Nowy podmiot
Pozostałe podmioty	5,4	4,9	0	0	0	↔ 0
SUMA	100,0	100,0	69	51	120	↔ 0

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Levine & Roberts, 2003, s. 26.

Z powodu zbyt dużego dystansu ideologicznego za nierealne uznawano potencjalne sojusze labourzystów z ugrupowaniami konserwatywnymi: Partią Narodową oraz *ACT*. Helen Clark odrzucała ponadto koncepcję porozumienia z Winstonem Petersem i jego *New Zealand First* z uwagi na coraz bardziej antysystemowy i antyestablishmentowy program tej formacji. Nie była także skłonna do pogłębienia współpracy z Partią Zielonych, która w maju 2002 roku zbojkotowała obrady parlamentu i którą oskarżano o brak zdolności do kompromisu (Miller & Karp, 2004, s. 137). Naturalnym

sprzymierzeńcem labourzystów pozostawał wciąż Jim Andertron, który po odejściu z *Alliance*, stanął na czele nowej *Progressive Coalition* (Church & McLeay, 2002, s. 8).

Helen Clark ostatecznie zdecydowała się na podpisanie porozumienia koalicyjnego pomiędzy Partią Pracy a *Progressive Coalition*, ale wciąż nie gwarantowało jej to poparcia większości deputowanych do parlamentu (łącznie – 54 mandaty na 120). Dopełniającego wsparcia drugiemu gabinetowi Helen Clark, na mocy porozumienia w sprawie wotum zaufania i budżetu, udzieliło ugrupowanie *United Future*, co – przynajmniej formalnie – gwarantowało większość mandatów parlamentarnych (łącznie – 62 na 120) (Boston & Church, 2003).

Po raz pierwszy po zmianie systemu wyborczego zdecydowano jednak wówczas w Nowej Zelandii o podpisaniu dodatkowego – mniej zobowiązującego – porozumienia o współpracy (*cooperation agreement*) z Partią Zielonych, co sprawiało, że tak uformowana koalicja parlamentarna miała charakter nadwyżkowy, to znaczy obejmowała większą liczbę podmiotów niż było to konieczne – z arytmetycznego punktu widzenia – do zapewnienia gabinetowi poparcia większości parlamentarnej (w sumie cztery podmioty, kooperujące na bazie różnego rodzaju umów sojuszniczych, dysponowały większością 71 mandatów).

Ten mariaż porozumień okazał się – wbrew pozorom – bardzo funkcjonalny i zapewnił ówczesnej labourzystowskiej premierce kolejne trzy lata rządów. *United Future* gwarantowała koalicyjne wsparcie parlamentarne w sprawach zachowawczej neoliberalnej polityki gospodarczej, której z kolei nie akceptowała Partia Zielonych. I odwrotnie: Helen Clark mogła liczyć na parlamentarne poparcie tej ostatniej w przypadku ustaw społecznych oraz zmian ustrojowych, której to legislacji przeciwni byli zazwyczaj deputowani *United Future* (Miller, 2005, s. 217). O funkcjonalności tego sojuszniczego układu najdobitniej świadczy to, że w kolejnych wyborach parlamentarnych Partia Pracy zdołała zwyciężyć po raz trzeci.

W 2005 roku Helen Clark wraz z kierownictwem partii postanowili kontynuować sojusz zainicjowany trzy lata wcześniej i ponownie zawrzeć szereg różnych porozumień z wieloma partiami politycznymi, uzasadniając to koniecznością wprowadzenia do systemu politycznego innowacji usprawniających jego działanie w warunkach ekstremalnej – jak na tradycje ustrojowe Nowej Zelandii – wielopartyjności. Wyniki wyborów stwarzały ku temu dobre warunki (zob. tab. 15), choć ich wysoka rywalizacyjność (obie

największe partie zdobyły porównywalną liczbę głosów) nie sprzyjała Partii Pracy, ponieważ do momentu ogłoszenia oficjalnych rezultatów nie można było być pewnym, które z mniejszych ugrupowań przekroczą próg wyborczy lub obejmą mandaty w jednomandatowych okręgach wyborczych. Ostatecznie udało się to aż sześciu potencjalnym partiom dopełniającym (*junior partners*), co właściwie wymusiło na formującym koalicję podmiocie otwarcie się na współpracę o szerokim zasięgu.

Tabela 15.
Wyniki wyborów do nowozelandzkiej Izby Reprezentantów w 2005 roku

	Odsetek głosów oddanych w JOW (%)	Odsetek głosów oddanych na listę partyjną (%)	Liczba mandatów uzyskanych w segmencie JOW	Liczba mandatów kompensacyjnych uzyskanych w segmencie list partyjnych	Liczba mandatów ogółem	Spadek lub wzrost liczby mandatów w stosunku do poprzedniej elekcji
Partia Pracy	40,3	41,1	31	19	50	↓ 2
Partia Narodowa	40,4	39,1	31	17	48	↑ 21
<i>New Zealand First</i>	3,5	5,7	0	7	7	↓ 6
Partia Zielonych	4,1	5,3	0	6	6	↓ 3
<i>United Future New Zealand</i>	2,8	2,7	1	2	3	↓ 5
<i>Māori Party</i>	3,4	2,1	4	0	4	Nowy podmiot
<i>ACT</i>	2,0	1,5	1	1	2	↓ 7
<i>Jim Anderton's Progressive Party</i>	1,6	1,2	1	0	1	↓ 1
Pozostałe podmioty	1,9	1,3	0	0	0	↔ 0
SUMA	100,0	100,0	69	52	121	↑ 1

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Final Results 2005 General Election*, 2005.

Ideologicznie zbieżny i bazujący na dotychczasowych doświadczeniach kooperacji sojusz Partii Pracy, *Progressive Party* oraz Partii Zielonych mógł liczyć w ówczesnej konfiguracji parlamentarnej na poparcie najwyżej 57 deputowanych. Helen Clark, myśląc o zaprzysiężeniu kolejnego gabinetu, musiała więc brać pod uwagę dokooptowanie do niego jeszcze co najmniej jednego mniejszego podmiotu. Zamiast urzeczywistnić ten klasyczny – minimalnie zwycięski – scenariusz urzędująca premier zdecydowała się jednak na zaproszenie do współpracy wszystkich podmiotów, które nie były jej jawnie niechętne. Kryterium tego nie spełniały tylko trzy ugrupowania: Partia Narodowa, *ACT* oraz *Māori Party*.

Kierownictwo labourzystów wyraziło zgodę na ponowne podpisanie klasycznej umowy koalicyjnej pomiędzy Partią Pracy i *Progressive Party* (łącznie – 51 mandatów na 121). Dodatkowo podpisano dwa wzmocnione porozumienia w sprawie wotum zaufania i budżetu (*enhanced confidence and supply agreements*) – zarówno z *New Zealand First* (7 mandatów), jak i z *United Future* (3 mandaty). Partnerem nadwyżkowym ponownie została Partia Zielonych, z którą – podobnie jak trzy lata wcześniej – podpisano najmniej zobowiązujący kontrakt wsparcia w postaci porozumienia o współpracy (*cooperation agreement*). Tym razem wejściu do rządu reprezentantów Partii Zielonych sprzeciwiła się *New Zealand First*.

Nadwyżkowa koalicja parlamentarna pięciu podmiotów dysponowała w newralgicznych głosowaniach w kadencji 2005–2008 głosami aż 67 parlamentarzystów (na 121 ogółem). Ukonstytuowany trzeci gabinet Helen Clark składał się z 21 ministrów – 20 z nich desygnowała Partia Pracy, a jedno miejsce przeznaczono dla Jima Andertona. Przedstawiciele *New Zealand First* oraz *United Future* objęli teki w ministerstwach pozagabinetowych (Vowles, 2006, s. 1218).

Słabnąca popularność Helen Clark, oskarżenia wobec jej ważnego sojusznika, Winstona Petersa, o ukrywanie donacji dla swojej partii, a także wyraźne oznaki spowolnienia gospodarczego (Edwards, 2009, s. 1054), spowodowały, że w 2008 roku wybory parlamentarne wygrała Partia Narodowa (zob. tab. 16). Oznaczało to koniec dziewięcioletnich rządów ugrupowań centrolewicowych. Mimo że zwycięstwo konserwatystów okazało się przełomowe, to do osiągnięcia jednopartyjnej większości w Izbie Reprezentantów Partii Narodowej zabrakło czterech mandatów. Jej kierownictwo stało więc przed strategicznym wyborem nie tylko potencjalnego koalicjanta (zbieżność ideologiczna i dotychczasowe doświadczenie współpracy

opozycyjnej czyniły z ugrupowania *ACT* oczywistego kandydata na rządowego sojusznika), ale także odpowiedniej formy porozumienia, które dałoby gwarancję poparcia dla nowego gabinetu.

Tabela 16.
Wyniki wyborów do nowozelandzkiej Izby Reprezentantów w 2008 roku

	Odsetek głosów oddanych w JOW (%)	Odsetek głosów oddanych na listę partyjną (%)	Liczba mandatów uzyskanych w segmencie JOW	Liczba mandatów kompensacyjnych uzyskanych w segmencie list partyjnych	Liczba mandatów ogółem	Spadek lub wzrost liczby mandatów w stosunku do poprzedniej elekcji
Partia Narodowa	46,6	44,93	41	17	58	↑ 10
Partia Pracy	35,22	33,99	21	22	43	↓ 7
Partia Zielonych	5,63	6,72	0	9	9	↑ 3
<i>ACT</i>	2,99	3,65	1	4	5	↑ 3
<i>Māori Party</i>	3,34	2,39	5	0	5	↑ 1
<i>Progressive Party</i>	1,13	0,91	1	0	1	↔ 0
<i>United Future</i>	0,87	1,13	1	0	1	↓ 2
Pozostałe podmioty	4,22	6,28	0	0	0	↔ 0
SUMA	100,0	100,0	70	52	122	↑ 1

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Final Results for the 2008 New Zealand General Election, 2008*.

Warto wspomnieć, że zapowiedzi dotyczące polityki koalicyjnej Partii Narodowej, anonsowane przed wyborami przez jej ówczesnego lidera, Johna Key, przyczyniły się do tego, że osłabiona skandalami *New Zealand First* Winstona Petersa nie zdołała przekroczyć progu wyborczego ani nie zdobyła żadnego mandatu w jednomandatowym okręgu wyborczym. John

Key w kampanii wyborczej zadeklarował bowiem, że, niezależnie od konfiguracji przyszłego parlamentu, nie wyrazi zgody na jakikolwiek sojusz z Winstonem Petersem. Zdaniem ekspertów mógł wywołać tym tak zwany „efekt mrożący” – część konserwatywnych wyborców *New Zealand First* nie zdecydowała się na oddanie głosu na partię *de facto* izolowaną wtedy w systemie partyjnym (Edwards, 2009, s. 1061).

Konserwatyści ostatecznie podjęli decyzję o zawarciu wielopodmiotowej parlamentarnej koalicji nadwyżkowej, ale – w przeciwieństwie do laburzystów – ze swoimi koalicjantami podpisali tożsame kontrakty wsparcia. Wzmocnione porozumienia w sprawie wotum zaufania i budżetu sygnowali przedstawiciele trzech *junior partners*: *ACT*, *United Future* i *Māori Party*. Dzięki nim nowy gabinet mógł liczyć w parlamencie na wsparcie aż 69 deputowanych. Reprezentanci wszystkich ugrupowań sojusznicznych otrzymali ministerialne stanowiska w rządzie, ale sam gabinet pozostał jednopartyjny.

Nowy premier, John Key, uzasadniał decyzję o szerokim i nadwyżkowym charakterze koalicji niewielką różnicą w liczbie mandatów uzyskanych po wyborach w 2008 roku przez potencjalnych *junior partners*. Kilka lat później dawał już jednak niedwuznacznie do zrozumienia, że obawiał się po prostu potencjalnego szantażu ze strony partii dopełniających:

Po wyborach pomyślałem, że różnice są naprawdę niewielkie i to, co wydawało się stabilną większością [sojusz z ACT oraz United Future – przyp. aut.] może się zmienić. Pomyślałem, że oni [Māori Party] mogliby uczynić rząd bardziej zrównoważonym. Po prostu pomyślałem: „Uważam, że są dobrymi ludźmi i będziemy lepszym rządem, jeśli będziemy ich słuchać” (cyt. za: Roughan, 2017, s. 162; tłum. autorskie).

W 2008 roku uległa zmianie pozycja partii politycznych współodpowiedzialnych za zagwarantowanie rządowi poparcia w newralgicznych głosowaniach. Dotąd ministrowie niebędący członkami gabinetu tylko incydentalnie uczestniczyli w posiedzeniach komisji gabinetowych (*cabinet committees*), podczas których to posiedzeń liderzy i liderki wypracowywali wraz ze swoimi doradcami najważniejsze decyzje.

Tymczasem John Key zaproponował swoim sojusznikom możliwość udziału we wszystkich obradach komisji gabinetowych niezależnie od tematyki, która była w ich trakcie poruszana. Za przyjęciem takiego rozwią-

zania najintensywniej optowała *Māori Party*, której przedstawiciele uważali, że w dyskusji nad propozycjami przedkładanymi przez różnych ministrów muszą być wzięte pod uwagę także interesy mniejszości maoryskiej. Liderzy wszystkich partii sojuszniczych mogli uczestniczyć w takiej dyskusji z głosem doradczym. Zasady te obwarowane były dodatkowo zastrzeżeniem zachowania pełnej poufności obrad (Roughan, 2017, s. 164–165).

Wypracowywanie porozumień wewnątrz sojuszu czterech partii było wprawdzie skomplikowane, ale inicjatorzy takiej strategii działania na tej formie współpracy nie poprzestali. Wiele propozycji rządu, zwłaszcza tych, które nie wydawały się kontrowersyjne, było konsultowanych nie tylko z sojusznikami, ale także z partiami pozostającymi formalnie w opozycji, to jest z Partią Zielonych, Partią Pracy oraz *New Zealand First*. Współpraca Partii Narodowej z pierwszą z nich układała się na tyle dobrze i perspektywnie, że w 2009 roku podpisano dodatkowy kontrakt wsparcia – protokół akceptacji – w którym oba podmioty deklarowały wzajemne poparcie dla ustaw uchwalanych w ramach realizacji konkretnych polityk publicznych.

O tym, jak w praktyce wyglądała współpraca pomiędzy Partią Narodową a *ACT*, *United Future* i *Māori Party*, opowiadał jeden z ówczesnych liderów konserwatystów, Wayne Eagleson:

Kiedy zanosilo się na to, że partyjni partnerzy nie będą za czymś głosować, spotykałem się z ich szefami sztabu [chiefs of staff – przyp. aut.], zwykle w piątek rano, i przerabialiśmy to, co się stało. Próbowałem to rozwiązać i często rozwiązywałem. Ponadto w każdym miesiącu John [Key], Bill [English] i ja spotykaliśmy się z każdą z partii wspierających i omawialiśmy na spotkaniu problemy. Oczywiście, jeśli były jakieś poważniejsze zdarzenia, kryzysy albo nieporozumienia, to było to miejsce, gdzie oni mogli je rozwiązać (cyt. za: Roughan, 2017, s. 167; tłum. autorskie).

Wayne Eagleson wspominał o jeszcze jednej ważnej zmianie w zakresie obowiązywania porozumienia w sprawie wotum zaufania i budżetu. Do 2008 roku ministrowie powoływani na stanowiska poza gabinetem ponosili pełną i wyłączną odpowiedzialność za politykę swojego resortu, ale nie mogli partycypować w podejmowaniu decyzji przez pozostałych partnerów sojuszu, choć musieli je popierać. Partia Narodowa odeszła od tego zwyczaju. Jeśli minister z ugrupowania dopełniającego nie zgadzał się z jakąś decyzją innego ministra – pod warunkiem, że oddziaływała ona na obszar programowy pozostający w jego jurysdykcji – to mógł takiej decyzji nie popierać.

Wayne Eagleson nazwał to poluzowaniem konwenansów konstytucyjnych po to, by rząd mógł działać bardziej kolegialnie (Roughan, 2017, s. 168):

W ciągu sześciu miesięcy po wyborach z 2008 roku niektórzy na galerii dla prasy emocjonowali się tym, że Māori Party zagłosowała przeciwko wielu naszym projektom. My mówiliśmy: „To w porządku, oni popierają nas w sprawach wotum zaufania i zaopatrzenia budżetowego”. Teraz Māori Party głosuje przeciwko nam przy prawie każdej okazji i żaden dziennikarz się tym nie ekscytuje (cyt. za: Roughan, 2017, s. 169, tłum. autorskie).

Dokooptowanie do sojuszu parlamentarnego nadwyżkowej *Māori Party* dawało Partii Narodowej gwarancję bezpiecznej większości parlamentarnej. Przedstawiciele *Māori Party* oprócz wpływu na wybrane polityki publiczne uzyskali także obietnicę rezygnacji przez Partię Narodową z postulatu zlikwidowania maoryskich okręgów wyborczych. W zamian za to liderka i lider *Māori Party*, Tariana Turia i Pita Sharples, zgodzili się wycofać z żądania zagwarantowania tych miejsc w prawie wyborczym (taka gwarancja oznaczałaby, że ewentualne zmiany w tym zakresie wymagać będą poparcia większości kwalifikowanej, a nie większości bezwzględnej) (Roughan, 2017, s. 163).

Kolejne wybory w 2011 roku potwierdziły silną pozycję Partii Narodowej, a ich wyniki były dowodem na to, że szeroka i nadwyżkowa kooperacja na poziomie parlamentarnym, obliczona na udzielanie poparcia jednopartyjnemu gabinetowi, przyniosła ugrupowaniu formującemu sojusz profity. Tego samego nie można powiedzieć o mniejszych kooperantach, którzy w porównaniu z elekcją z 2008 roku uzyskali zdecydowanie mniej mandatów (zob. tab. 17).

Przedwyborcze sondaże jednoznacznie wskazywały na wygraną Partii Narodowej. Jej liderzy spodziewali się jednak tego, że poparcie wyborców nie będzie na tyle duże, by zagwarantować ugrupowaniu jednopartyjną większość parlamentarną. W kampanii wyborczej wysyłali zatem jasne komunikaty w sprawie ewentualnych przyszłych sojuszy. Premier John Key dawał do zrozumienia, że jest zainteresowany utrzymaniem dotychczasowej współpracy na dotychczasowych zasadach i z dotychczasowymi sojusznikami. Oznaczało to klarowną preferencję dla koalicji parlamentarnej w wariantcie nadwyżkowym.

Tabela 17.
Wyniki wyborów do nowozelandzkiej Izby Reprezentantów w 2011 roku

	Odsetek głosów oddanych w JOW (%)	Odsetek głosów oddanych na listę partyjną (%)	Liczba mandatów uzyskanych w segmencie JOW	Liczba mandatów kompensacyjnych uzyskanych w segmencie list partyjnych	Liczba mandatów ogółem	Spadek lub wzrost liczby mandatów w stosunku do poprzedniej elekcji
Partia Narodowa	47,3	47,3	42	17	59	↑ 1
Partia Pracy	35,1	27,5	22	12	34	↓ 9
Partia Zielonych	7,2	11,1	0	14	14	↑ 5
<i>New Zealand First</i>	1,8	6,6	0	8	8	Podmiot powracający
<i>Māori Party</i>	1,8	1,4	3	0	3	↓ 2
<i>Mana Party</i>	1,4	1,1	1	0	1	Podmiot nowy
<i>ACT</i>	1,4	1,1	1	0	1	↓ 4
<i>United</i>	0,9	0,6	1	0	1	↔ 0
Pozostałe podmioty	3,1	3,3	0	0	0	↔ 0
SUMA	100,0	100,0	70	51	121	↓ 1

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Johansson & Levine, 2012b, s. 55.

Partia Narodowa w okręgu Epsom wsparła pośrednio kandydata *ACT* – popularnego burmistrza Auckland (w kadencji 2007–2010), Johna Banksa. Jego przedwyborcza rozmowa z premierem o potencjalnej koalicji stała się zarzewiem medialnego skandalu, ponieważ została – wbrew woli dyskutantów – nagrana przez jednego z dziennikarzy, a jej treść następnie upubliczniono (tak zwany *teapot tape scandal*). Za zapowiedź przyszłej współpracy uznawano także wystąpienie Johna Key na konferencji przedwyborczej innego sojusznika Partii Narodowej – *United Future* (Church, 2012, s. 98).

Wprawdzie w *Māori Party* na tle współpracy z gabinetem konserwatystów nastąpił rozłam, skutkujący powstaniem konkurencyjnej *Mana Party* (Edwards, 2012, s. 227), ale odejście deputowanych kwestionujących zasadność sojuszu *Māori Party* i Partii Narodowej spowodowało, że tym bardziej prawdopodobne stało się jego odnowienie w przyszłości. Niewiadomą pozostawała natomiast postawa Partii Zielonych, której liderzy przed wyborami zaczęli dystansować się wobec podpisanego wcześniej protokołu akceptacji i wyrażać coraz bardziej krytyczne opinie na temat działań gabinetu Johna Key (Church, 2012, s. 98).

Wzmocnione porozumienia w sprawie wotum zaufania i budżetu podpisano 5 grudnia 2011 roku pomiędzy Partią Narodową a *ACT* oraz pomiędzy Partią Narodową a *United Future*. Nastąpiło to dziewięć dni po wyborach – po ogłoszeniu wyników wstępnych, ale przed ogłoszeniem wyników ostatecznych. Wedle tych pierwszych Partia Narodowa mogła liczyć na 60 mandatów parlamentarnych; po potwierdzeniu tych drugich okazało się, że ostatecznie mandat objęło 59 parlamentarzystów ugrupowania Johna Key. Premier prowadził jednak równoległe negocjacje z liderami *Māori Party*, które ostatecznie i w tym przypadku zakończyły się sukcesem. Po podpisaniu wzmocnionego porozumienia w sprawie wotum zaufania i budżetu pomiędzy Partią Narodową a *Māori Party* 18 grudnia 2011 roku doszło do zaprzysiężenia ministrów kolejnego gabinetu konserwatystów (Church, 2012, s. 100).

Kolejna elekcja parlamentarna w Nowej Zelandii – przeprowadzona w 2014 roku – potwierdziła, że dotychczasowa formuła międzypartyjnej kooperacji zyskała uznanie elektoratu. Partia Narodowa ponownie odniosła niekwestionowane zwycięstwo, a *junior partners*, z którymi dotąd współpracowała, zdołały uzyskać parlamentarne mandaty (zob. tab. 18). Mimo że po raz kolejny ugrupowanie premiera Johna Key minimalnie nie przekroczyło granicy bezwzględnej większości (zdobyło 60 mandatów), to dotychczasowe doświadczenie w zarządzaniu stabilną koalicją parlamentarną, popierającą jednopartyjny gabinet, uprawdopodobniało powtórzenie nadwyżkowego wzorca kooperacji. Stąd właśnie wybory w 2014 roku określono w literaturze mianem *no change election* (Edwards, 2015, s. 222).

Sygnalem chęci kontynuowania współpracy było ze strony Partii Narodowej umieszczenie jej kandydatów rywalizujących w okręgach, w których szansę na objęcie mandatów mieli także potencjalni sojusznicy – *ACT* w okręgu Epsom i *United* w okręgu Ōhāriu – na wysokich miejscach listy

partyjnej. Ponieważ kandydaci ci mieli większą pewność uzyskania mandatu właśnie w segmencie kompensacyjnym, w jednomandatowym okręgu wyborczym nie prowadzili kampanii, która mogłaby zaszkodzić sojusznikom (Church, 2015b, s. 107).

Tabela 18.
Wyniki wyborów do nowozelandzkiej Izby Reprezentantów w 2014 roku

	Odsetek głosów oddanych w JOW (%)	Odsetek głosów oddanych na listę partyjną (%)	Liczba mandatów uzyskanych w segmencie JOW	Liczba mandatów kompensacyjnych uzyskanych w segmencie list partyjnych	Liczba mandatów ogółem	Spadek lub wzrost liczby mandatów w stosunku do poprzedniej elekcji
Partia Narodowa	46,1	47,0	41	19	60	↑ 1
Partia Pracy	34,1	25,1	27	5	32	↓ 2
Partia Zielonych	7,1	10,7	0	14	14	↔ 0
<i>New Zealand First</i>	3,1	8,7	0	11	11	↑ 3
<i>Māori Party</i>	1,8	1,3	1	1	2	↓ 1
<i>ACT</i>	1,2	0,7	1	0	1	↔ 0
<i>United</i>	0,6	0,2	1	0	1	↔ 0
Pozostałe podmioty	6,0	6,3	0	0	0	↔ 0
SUMA	100,0	100,0	71	50	121	↔ 0

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Levine, 2015, s. 52.

Ostateczną decyzję Johna Key, by po raz kolejny zawrzeć nadwyżkowy sojusz ze sprawdzonymi już partnerami, uzasadniały pragmatyczne przesłanki. Po pierwsze – większa liczba głosów wsparcia oznaczała mniejsze ryzyko utraty mniejszości parlamentarnej. Po drugie – Partia Narodowa po-

zostawiała sobie szeroki zakres swobody w wyborze ewentualnych partnerów koalicyjnych w przyszłości. Po trzecie wreszcie – dzięki takiemu sieciowemu sojuszowi ugrupowania rządzące zyskiwały legislacyjną elastyczność: poszczególni *junior partners* mogli nie popierać określonych rozwiązań, które byłyby niezgodnie z ich interesem partyjnym, nie ryzykując fiaska inicjatywy ustawodawczej Partii Narodowej (Church, 2015b, s. 108–110).

Pomimo tego, że przedstawiciele Partii Narodowej, *ACT*, *United Future* oraz *Māori Party* relatywnie szybko osiągnęli porozumienie i sygnowali niemal tożsame wzmocnione porozumienia w sprawie wotum zaufania i budżetu, drobne różnice w odniesieniu do kontraktów sprzed trzech lub sześciu lat wskazywały na osłabienie pozycji *junior partners* w tym układzie. Przejawiało się to na przykład w obniżeniu rangi ministerstwa pozagabinetowego, które objął przedstawiciel *ACT*, David Seymour, czy też obniżeniu liczby obszarów tematycznych, które ugrupowania dopełniające mogły uznawać za priorytetowe i – co za tym idzie – znajdujące się w ich strefie wpływów (Church, 2015b, s. 111).

4. Powrót do sojuszu hybrydowego (2017)²

Wybory parlamentarne z 23 września 2017 roku zostały poprzedzone istotnymi zmianami personalnymi w kierownictwie Partii Narodowej i Partii Pracy. W każdym z tych ugrupowań spowodowały je jednak inne czynniki.

5 grudnia 2016 roku na konferencji prasowej swoją rezygnację ogłosił – sprawujący urząd od 2008 roku – premier John Key. Było to wydarzenie niespodziewane, ponieważ wszystkie przedwyborcze prognozy wskazywały na to, że partia, której przewodniczył, ma duże szanse na zwycięstwo w kolejnej parlamentarnej elekcji i utrzymanie się u władzy przez czwartą już z rządu kadencję (Edwards, 2017, s. 205). John Key tłumaczył swoją rezygnację względami rodzinnymi (Hunt & Roy, 2016). Lider Partii Narodowej wskazał jednocześnie, na kogo odda swój głos w nadchodzących wyborach lidera ugrupowania. Dokonał tym samym swoistego „namaszczenia” swojego następcy, którym już 12 grudnia 2016 roku został dotychczasowy wicepremier, Bill English (Roy Choudhury, 2016).

Kontekst zmian w Partii Pracy był zupełnie inny. Dotychczasowy jej przewodniczący, Andrew Little, nie zdołał w mijającej kadencji parlamentu odbudować zaufania nowozelandzkich wyborców do labourzystów. Przedwyborcze sondaże nie pozostawiały złudzeń, że partia pod jego przewodnictwem może w elekcji w 2017 roku uzyskać jeszcze gorszy wynik niż trzy lata wcześniej. Dlatego też 1 sierpnia 2017 roku Andrew Little ogłosił – głównie pod presją wewnątrzpartyjnych rywali – swoją rezygnację. Jeszcze tego samego dnia dokonano wyboru jego następczyni, którą została Jacinda Ardern (Levine, 2018b, s. 5–6). Zmiana ta – pomimo że innego rodzaju niż w Partii Narodowej – również wywołała ogromną konsternację, ponieważ

² Fragmenty podrozdziału III.4 opublikowałem wcześniej w: Żukiewicz, 2019 oraz Żukiewicz, 2020. Na potrzeby niniejszej monografii teksty te zostały uzupełnione i w wielu miejscach znacząco zmodyfikowane.

odbyła się niecałe dwa miesiące przed wyborami. Okazała się jednak „strzałem w dziesiątkę”: nowa liderka labourzystów błyskawicznie zyskała ogromną przychylność mediów i otrzymała społeczne wsparcie wyborców rozczarowanych dotychczasową polityką konserwatystów. W dyskursie medialnym jej lawinowo rosnącą popularność zaczęto określać nawet mianem „Jacindamanii” (Timperley, 2018, s. 342).

We wrześniowych wyborach parlamentarnych mandaty do Izby Reprezentantów zdobyli kandydaci reprezentujący jedynie pięć ugrupowań: Partię Narodową, Partię Pracy, Partię Zielonych, *New Zealand First* oraz *ACT* (zob. tab. 19). Dwie spośród partii obecnych w parlamencie poprzedniej kadencji – *Māori Party* oraz *United Future* – nie zdołały uzyskać poparcia zapewniającego przekroczenie 5-procentowego progu zaporowego.

Dla większości ugrupowań były to wybory przegrane, ponieważ skutkowały utratą parlamentarnych mandatów. Elekcję za sukces mogli uznać wyłącznie labourzyści, dla których poziom poparcia – w porównaniu z poprzednimi wyborami – wzrósł o ponad 11 punktów procentowych, co z kolei spowodowało, że partia uzyskała w parlamencie o 14 mandatów więcej niż przed trzema laty. Ostateczne zwycięstwo Partii Narodowej było więc zwycięstwem pyrrusowym – 56 mandatów w 120-osobowej Izbie Reprezentantów nie gwarantowało konserwatystom utworzenia rządu cieszącego się zaufaniem stabilnej większości parlamentarnej.

Spśród liderów partii politycznych rywalizujących w wyborach w 2017 roku i uczestniczących później w negocjacjach koalicyjnych Winston Peters miał najdłuższy staż parlamentarny i najsilniejszą pozycję w swoim macierzystym ugrupowaniu – *New Zealand First* – które założył w 1993 roku. Badania elektoratu prowadzone na początku lat 90. wskazywały na to, że jedną z najmocniejszych stron tego lidera był jego charyzmatyczny styl przywództwa. Wśród wyborców popierających *New Zealand First* 84% respondentów w pełni akceptowało przywództwo Winstona Petersa, a nie akceptowało go jedynie 2% z nich (Vowles i in., 1995, s. 156–158). Sytuacja ta nie zmieniła się w ciągu kolejnych dwudziestu kilku lat. Mimo tego, że partia *New Zealand First* nie zdołała nigdy „awansować” do grupy partii przewodnich (*senior partners*), Winston Peters pozostał jej niekwestionowanym liderem.

Tabela 19.
Wyniki wyborów do nowozelandzkiej Izby Reprezentantów w 2017 roku

	Odsetek głosów oddanych w JOW (%)	Odsetek głosów oddanych na listę partyjną (%)	Liczba mandatów uzyskanych w segmencie JOW	Liczba mandatów kompensacyjnych uzyskanych w segmencie list partyjnych	Liczba mandatów ogółem	Spadek lub wzrost liczby mandatów w stosunku do poprzedniej elekcji
Partia Narodowa	44,1	44,4	41	15	56	↓ 4
Partia Pracy	37,9	36,9	29	17	46	↑ 12
<i>New Zealand First</i>	5,4	7,2	0	9	9	↓ 2
Partia Zielonych	6,9	6,3	0	8	8	↓ 6
ACT	1,0	0,5	1	0	1	↔ 0
Pozostałe podmioty	4,7	4,7	0	0	0	↔ 0
SUMA	100,0	100,0	71	49	120	↓ 1

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Levine, 2018b, s. 21.

Pozostali liderzy ugrupowań, które dysponowały potencjałem koalicyjnym w negocjacjach w 2017 roku, doświadczenie przywódcze mieli zdecydowanie mniejsze. Premier Bill English objął swoją funkcję zaledwie rok wcześniej i w dość nieoczekiwanych dla siebie okolicznościach. Ponadto stanowisko zawdzięczał swoistemu namaszczeniu go przez, podającego się do dymisji, Johna Key. Przywództwo partyjne Billa Englisha w 2017 roku określić zatem należałoby jako proces *in statu nascendi*.

Pomimo że nowa liderka Partia Pracy, Jacinda Ardern, rozpoczęła kampanię wyborczą w jeszcze mniej komfortowych warunkach niż Bill English (objęła funkcję przewodniczącej partii zaledwie kilka tygodni przed wyborami), to paradoksalnie to właśnie jej udało się wzbudzić największą sympatię i zainteresowanie mediów. Ekspertki zwracali uwagę na jej naturalny sposób komunikacji z elektoratem, charyzmę oraz bardzo duży talent retoryczny (Curtin & Greaves, 2020, s. 180). Konkurenci zarzucali jej brak

doświadczenia politycznego, a także zbyt duży emocjonalny poziom przedwyborczych wystąpień (Timperley, 2018, s. 348–350). Jacinda Ardern niewątpliwie zdyskontowała wszystkie swoje konkurencyjne przewagi. To przede wszystkim fenomenowi Jacindamanii i przedwyborczym zorientowaniu przekazu na osobę nowej liderki Partia Pracy zawdzięczała nie tylko zahamowanie sondażowej tendencji spadkowej, ale i zaskakująco dobry wynik wyborczy: jeszcze rok przed wyborami poparcie dla Partii Pracy wynosiło niecałe 20%, podczas gdy ostatecznie jej kandydaci obsadzili prawie 40% miejsc parlamentarnych (Edwards, 2018, s. 213).

Wyniki Partii Zielonych oraz *Māori Party* – dalece niższe od oczekiwanych – powszechnie wiązano ze słabością przywództwa w tych partiach i ich nieumiejętnością wykorzystania wszystkich kanałów medialnych do promowania swojego przekazu. Wymienione ugrupowania próbowały „uciec” od personalizacji kampanii wyborczej, skupiając się na najistotniejszych dla nich kwestiach programowych – ekologii, zrównoważonym rozwoju, przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu oraz ochronie dziedzictwa kulturowego rdzennych mieszkańców Nowej Zelandii (Robinson, 2018). Zarówno Partia Zielonych, jak i *Māori Party* nie zdołały tym samym wyjść poza ramy tak zwanych partii jednej kwestii (*one-issue-party*), co znalazło swoje odzwierciedlenie w słabych wynikach wyborczych i miało wpływ na przebieg negocjacji koalicyjnych (wyglądałyby one zgoła odmiennie, gdyby na przykład *Māori Party* zdołała przekroczyć próg wyborczy) (Godfrey, 2018; Talagi, 2018).

Tematykę kampanii wyborczej wyznaczyła oś sporu pomiędzy kontynuacją, którą zapowiadała Partia Narodowa, a zmianą polityczną, którą obiecywała Partia Pracy. Lider tej pierwszej, Bill English, bronił dokonań swojej partii z ostatnich lat, proponując co najwyżej modyfikację realizacji niektórych polityk publicznych – zwłaszcza tych negatywnie ocenianych dotąd przez społeczeństwo (Levine, 2018b, s. 19). Liderka labourzystów ogniskowała swój przekaz wokół konieczności głębokiej zmiany politycznej, uznając, że w trzech poprzednich kadencjach Partia Narodowa doprowadziła do pogłębienia podziałów społecznych oraz kierowała się w swoich działaniach interesem pracodawców i przedsiębiorców, a nie potrzebami pracowników (Barrett, 2020, s. 73–74).

Głównymi kwestiami podnoszonymi w kampanii wyborczej Partii Pracy były troska o czyste środowisko dla następnych pokoleń, redukcja poziomu biedy wśród dzieci i młodzieży, obietnica budowy w ciągu 10 lat 100 tysięcy

nowych domów, obniżenie kosztów edukacji podstawowej oraz wyższej. Kandydaci Partii Narodowej eksponowali takie priorytety, jak zapewnienie ekonomicznej stabilności, walkę z przestępczością zorganizowaną i wyegzekwowanie odpowiedzialności od wszystkich, którzy czerpią z niej zyski, kontynuację inwestycji infrastrukturalnych (Levine, 2018b, s. 16–20). Programowo był to zatem klasyczny spór pomiędzy wartościami istotnymi z punktu widzenia współczesnej lewicy (socjaldemokracji) a wartościami istotnymi dla współczesnych konserwatywnych liberałów.

Podział ten znalazł także odzwierciedlenie w demograficznej i ekonomicznej strukturze elektoratu. Zwolenników zmiany i progresywnej polityki Partii Pracy więcej było wśród młodych osób i kobiet, zwolenników *status quo* – wśród starszych i mężczyzn (James, 2018, s. 330). Silna polaryzacja społeczno-polityczna, a także szybki wzrost notowań labourzystów po objęciu funkcji przewodniczącej przez Jacindę Ardern spowodowały także, że kampania wyborcza w 2017 roku wzbudziła większe niż zazwyczaj zainteresowanie opinii publicznej i mediów zagranicznych. Telewizyjna debata wyborcza cieszyła się rekordowym zainteresowaniem (Craig, 2018).

Utrata w parlamencie dwóch spośród trzech dotychczasowych sojuszników postawiła w 2017 roku liderów zwycięskiej Partii Narodowej w trudnym położeniu, ponieważ spektrum programowe ugrupowań gwarantujących utrzymanie dotychczasowego konserwatywnego profilu rządu nie było szerokie. Tym samym zmniejszyła się liczba potencjalnie realnych wariantów zawarcia sojuszu zapewniającego gabinetowi poparcie parlamentarnej większości.

W Nowej Zelandii w zasadzie nie zawierano dotąd tak zwanych wielkich koalicji – większościowy system wyborczy nie generował rezultatów wyborczych, które by ich wymagały, a ewentualnego wsparcia ponadideologicznego partie udzielały sobie jedynie w momentach kryzysowych: w latach 1915–1918 oraz 1931–1935 (Nikula, 2017). Stąd też za nierealną należało uważać ewentualność zawarcia jakiegokolwiek porozumienia pomiędzy labourystami a zwycięską Partią Narodową.

Równie mało prawdopodobne wydawało się porozumienie konserwatywnej Partii Narodowej z progresywną Partią Zielonych. Rozbieżność ideologiczna pomiędzy oboma podmiotami, brak współpracy pomiędzy nimi w poprzedniej kadencji oraz podpisany przed wyborami między Zie-

lonymi i labourzystami protokół akceptacji (*memorandum of understanding*) powodowały, że politycy i eksperci nie postrzegali takiego wariantu koalicji jako wariantu realnego (Shaw & Kefferpütz, 2018).

Za partię piwotalną (obrotową), a co za tym idzie – dysponującą dużym potencjałem koalicyjnym, komentatorzy i badacze uznawali natomiast *New Zealand First*. Populistyczny przekaz, który wielokrotnie wypominali liderowi ugrupowania Winstonowi Petersowi jego krytycy, a także autorytarny styl przywództwa partyjnego (Barker & Vowles, 2020, s. 21), czyniły partię – paradoksalnie – atrakcyjnym partnerem negocjacyjnym. W nieco lepszej pozycji sytuowała się w tym kontekście Partia Narodowa, ponieważ porozumienie z *New Zealand First* wystarczało jej do uzyskania większości parlamentarnej zdolnej popierać rząd, natomiast ewentualne porozumienie labourzystów i Winstona Petersa wymagałoby jeszcze dokooptowania do grupy sojuszników Partii Zielonych.

Ostatecznie jednak przed rozpoczęciem rozmów koalicyjnych oba warianty koalicji – centroprawicowy i centrolewicowy – były uznawane przez samych polityków, jak i komentatorów za równie prawdopodobne (Nikula & Smith, 2017). Do przedyskutowania pozostawał jednak nie tylko ideologiczny profil rządu, ale także formalna podstawa poparcia, którego mieliby udzielić mu potencjalni sojusznicy: mogła to być albo umowa koalicyjna, albo też – znane już dobrze w tradycji nowozelandzkiej – porozumienie w sprawie wotum zaufania i budżetu (lub inny kontrakt wsparcia).

Nierozstrzygnięty ostatecznie na korzyść żadnej z dużych partii rezultat wyborczy spowodował, że liderzy najważniejszych ugrupowań oficjalnie zapowiadali długotrwałe negocjacje. Dodatkowym czynnikiem opóźniającym była niepewność wyników, ponieważ do 7 października 2017 roku Komisja Wyborcza miała prawo zliczać tak zwane głosy specjalne, których oddano około 300 tysięcy (były to głównie głosy obywateli Nowej Zelandii przebywających za granicą).

Zarówno Jacinda Ardern, jak i Bill English oficjalnie wyrażali nadzieję na udane rozmowy z odgrywającym rolę „języczka u wagi” Winstonem Petersem, choć obydwoje krytykowali w kampanii wyborczej przywódcę *New Zealand First* za populistyczne hasła niepozwalające zidentyfikować jego programu wyborczego (Roy, 2017).

Dodatkowo Jacinda Ardern musiała jasno określić format rozmów, ponieważ najbardziej prawdopodobne warianty poparcia dla gabinetu tworzonych przez labourzystów zakładały konieczność współpracy zarówno

z Winstonem Petersem, jak i ze współprzewodniczącym Partii Zielonych, Jamesem Showem. Ten ostatni już trzy dni po wyborach wyraził oczekiwania, że ewentualne negocjacje, w których mieliby brać udział przedstawiciele Partii Zielonych, muszą toczyć się w formacie trójstronnym. Tymczasem liderka Partii Pracy przeciwko takiemu rozwiązaniu protestowała, stwierdzając, że negocjacje będzie prowadzić z każdym z potencjalnych sojuszników z osobna (Trevett, 2017).

Niepewność wzbudzał sam Winston Peters, który w nielicznych wystąpieniach medialnych albo irytował się, słysząc pytania o termin zawiązania koalicji, albo zmieniał swoje plany negocjacyjne i przedstawiał jako potencjalnie możliwe bardzo różne warianty koalicyjne. 5 października 2017 roku ostatecznie rozpoczęły się negocjacje na temat przyszłej koalicji, które lider *New Zealand First* prowadził równoległe z Jacindą Ardern oraz Billem Englishem. W relacjach medialnych podkreślano, że z obu rund negocjacyjnych wszyscy ich uczestnicy wychodzili zadowoleni i wyrażali nadzieję na pozytywny efekt końcowy rozmów.

Kolejne dni nie przynosiły rozstrzygnięcia, choć negocjacje wyraźnie przyspieszyły po ogłoszeniu ostatecznych wyników wyborów (7 października 2017 roku). Podczas oficjalnych krótkich konferencji prasowych podkreślano pozytywną atmosferę rozmów. Ich tematyka, choć w większości pozostawała tajemnicą negocjatorów, dotyczyła przede wszystkim kwestii, o które w kampanii wyborczej upominał się Winston Peters: ograniczenia napływu imigrantów, wyłączenia możliwości zakupu ziemi przez obcokrajowców oraz podatków. W stosunkowo słabej pozycji negocjacyjnej znalazł się lider Partii Zielonych, którego – na wyraźne żądanie przewodniczącego *New Zealand First* – nie dopuszczono jako trzeciego partnera do rozmów koalicyjnych z labourzystami. James Shaw ograniczał się zatem do publicznego wyrażania poparcia dla Jacindy Ardern, której – jak stwierdzał – programowo ufał („Coalition talks...”, 2017).

Ostateczne porozumienie koalicyjne Jacinda Ardern i Winston Peters zawarli dopiero 24 października 2017 roku, czyli po prawie trzech tygodniach negocjacji. Był to pierwszy przypadek w nowozelandzkim systemie politycznym, gdy partia, która zwyciężyła w wyborach parlamentarnych (Partia Narodowa), nie zdołała – pomimo wprost wyrażanego zamiaru – podpisać ani umowy koalicyjnej, ani kontraktu wsparcia z żadnym partnerem politycznym i, w efekcie, nie zdołała też sformować gabinetu.

W programowej części umowy koalicyjnej pomiędzy Partią Pracy a *New Zealand First* podkreślano zgodę na daleko idącą regionalizację usług publicznych oraz skierowanie dodatkowych środków finansowych na rozwój poszczególnych regionów. Osiągnięto kompromis w sprawie redukcji liczby przyjmowanych imigrantów (do 30 tysięcy rocznie), a także w sprawie zakazu zakupu przez obcokrajowców domów wybudowanych w Nowej Zelandii. W wymiarze personalnym zdecydowano o powierzeniu Winstonowi Petersowi funkcji wicepremiera oraz o przypisaniu *New Zealand First* czterech ministerstw (nie określono których konkretnie – wskazano jedynie potencjalne obszary tematyczne) (*Coalition Agreement...*, 2017).

Porozumienie w sprawie wotum zaufania i budżetu pomiędzy Jacindą Ardern a Jamesem Shawem, zawarte także 24 października 2017 roku, swoją konstrukcją nie odbiegało istotnie od porozumienia koalicyjnego zawartego pomiędzy Partią Pracy a *New Zealand First* (por. aneksy 2 i 3). Różnice między umowami dotyczyły zwłaszcza kwestii programowych. W kontrakcie wsparcia Jacinda Ardern zobowiązywała się bowiem do realizacji ważnych dla Partii Zielonych, ale już nie równie istotnych dla *New Zealand First*, zamierzeń związanych z ekologią i poprawą jakości życia (ograniczenie emisji dwutlenku węgla, wspieranie zrównoważonego rozwoju i troska o sprawiedliwość społeczną). W wymiarze personalnym ugrupowanie Jamesa Shawa uzyskało cztery ministerialne teki (do wyboru spośród większej liczby obszarów tematycznych). Miały być to stanowiska ministrów niewchodzących formalnie w skład gabinetu, ale mogących brać udział w jego posiedzeniach (*Confidence and Supply Agreement...*, 2017).

Wykorzystując narzędzia analizy sieciowej, w toku badań zwizualizowano proces negocjacji koalicyjnych, który starała się relacjonować nowozelandzka prasa we wrześniu i październiku 2017 roku³. Wizualizacji dokonano na dwóch poziomach. Pierwsza sieć (zob. rys. 3) obrazuje nieukierunkowane interakcje bezpośrednie – jest globalną rekonstrukcją wszystkich spotkań oraz rozmów telefonicznych, które politycy odbyli w trakcie negocjacji koalicyjnych i które zostały odnotowane przez dziennikarzy w przynajmniej jednym z trzech najpopularniejszych nowozelandzkich dzienników: *The New Zealand Herald*, *Dominion Post* oraz *The Press*.

³ Szczegóły metodologii badań zaprezentowano w aneksie nr 1. Szerzej o metodzie sieciowej w kontekście badań nad koalicjami pisali także: Banaś & Zieliński, 2015.

Analiza sieciowa potwierdza, że lider *New Zealand First*, Winston Peters, był w 2017 roku osobą najintensywniej zaangażowaną w koalicyjne negocjacje. Pełnił funkcję „rozdającego karty” (ang. *king-maker*), dlatego że spotykał się w tym czasie zarówno z Billem Englishem, jak i Jacindą Ardern. Z badań wynika także to, że Winston Peters najczęściej spośród wszystkich liderów partyjnych rozmawiał bezpośrednio ze swoimi doradcami i członkami ugrupowania.

Warta odnotowania jest peryferyjna pozycja Partii Zielonych na sieci bezpośrednich kontaktów. Wprawdzie ugrupowanie współprzewodzone przez Jamesa Shawa posiadało potencjał zablokowania koncepcji centrolewicowej koalicji, ale nie skorzystało z niego podczas negocjacji. Zieloni milcząco zaakceptowali decyzję Winstona Petersa, by nie traktować ich jako równoprawnego partnera koalicyjnego (na sieci brak jest odnotowanego jakiegokolwiek powiązania pomiędzy liderami tych ugrupowań), ale w trakcie procesu negocjacyjnego starali się podtrzymywać rozmowy z liderką labourzystów, Jacindą Ardern. Jedyny zwizualizowana sieciowo bezpośrednia interakcja pomiędzy nią a liderem Partii Narodowej, Billem Englishem, obrazuje rozmowę telefoniczną, którą obydwójce odbyli w dniu, w którym Winston Peters ogłosił zawarcie koalicji z Partią Pracy: Bill English zatelefonował wówczas do Jacindy Ardern, by złożyć jej gratulacje.

Wizualizacje sieci nieukierunkowanych interakcji zapośredniczonych w mediach drukowanych (zob. rys. 4–6) charakteryzują się większą liczbą węzłów (osób) i większą liczbą krawędzi (powiązań między osobami). Dzięki tej rozszerzonej perspektywie, obejmującej nie tylko odnotowanie bezpośrednich rozmów, ale także komunikację pomiędzy politykami prowadzoną niebezpośrednio (na przykład *via* media drukowane) oraz spekulacje dziennikarzy i ekspertów, uwzględniono w badaniach także aktorów pozaparlamentarnych i pozapartyjnych, którzy mogli mieć wpływ na przebieg negocjacji koalicyjnych.

Analiza tych sieci potwierdza tendencję mediów do prezydencjalizacji przekazów i skupiania się na działaniach liderów ugrupowań. We wszystkich badanych tytułach prasowych największą liczbę interakcji odnotowano pomiędzy Winstonem Petersem i Billem Englishem oraz pomiędzy Winstonem Petersem i Jacindą Ardern. Pozostałe osoby tworzyły skupione wokół nich subgrupy–kliki (*cliques*). Nie jest to wniosek zaskakujący, wzięwszy pod uwagę, że liderzy byli bezpośrednio zaangażowani w nego-

cji oraz że to od nich w dużej mierze zależała decyzja dotycząca partyjnej konfiguracji przyszłego gabinetu. Niemniej jednak warto zauważyć, że o ile w przypadku Partii Narodowej i Partii Pracy odnotowywane powiązania miały często charakter międzypartyjny (wielu polityków kontaktowało się ze sobą bądź wypowiadało się o swoich potencjalnych oponentach lub koalicjantach), o tyle w przypadku *New Zealand First* przeważały zdecydowanie powiązania wewnątrzpartyjne zogniskowane wokół osoby lidera.

Ten ostatni w mediach drukowanych prezentowany był jako polityk „rozdający karty” (*king-maker*). Potwierdza to tezę wynikającą z wielu wcześniejszych badań nad koalicjami: partie piwotalne – niezależnie od ich wyniku wyborczego – w systemach wielopartyjnych odgrywają decydującą rolę w procesie tworzenia rządów koalicyjnych. Charakterystyczne jednak jest i to, że o ile pierwsze interakcje bezpośrednie nawiązane zostały przez liderów ugrupowań dopiero kilka dni po wyborach (to Winston Peters zdecydował o tym, „kiedy podniesie słuchawkę”), o tyle interakcje zapośredniczone w mediach liderzy kreowali już od momentu zamknięcia lokali wyborczych i zaprezentowania pierwszych sondażowych wyników.

Bill English krótko po tym ogłosił na konferencji prasowej, że Partia Narodowa zwyciężyła w wyborach i brakuje jej jedynie trzech mandatów do utworzenia gabinetu, więc z arytmetycznego punktu widzenia oczywiste staje się zawarcie koalicji konserwatystów z *New Zealand First*. Niemal w tym samym czasie Jacinda Ardern zaczęła przekonywać, że program labourzystów jest zbliżony do programu partii Winstona Petersa i że obie partie chcą dokonać istotnych zmian społecznych w Nowej Zelandii, dlatego to właśnie one powinny kooperować (Ainge Roy & Shuttleworth, 2017).

Sieci zmediatyzowanych interakcji wskazują na znaczenie tradycji zawierania sojuszy w Nowej Zelandii. Stosunkowo dużo powiązań odnotowano w mediach drukowanych pomiędzy czynnymi politykami biorącymi udział w negocjacjach koalicyjnych a byłymi premierami: Jimem Bolgerem z Partii Narodowej oraz Helen Clark z Partii Pracy. Wynikało to głównie z analogii, jakie komentatorzy wysnuwali w odniesieniu do poprzednich negocjacji koalicyjnych (Winston Peters w przeszłości kooperował zarówno z Jimem Bolgerem, jak i z Helen Clark). Wiele źródeł prasowych sugerowało jednak, że pierwsza labourzystowska premierka jest także autorytetem dla Jacindy Ardern i dlatego nowa liderka Partii Pracy korzysta z jej doświadczeń oraz sugeruje się jej opiniami (Daly, 2017).

Także w mediach drukowanych pozycję Partii Zielonych prezentowano jako peryferyjną. Znajdowało to potwierdzenie w realnym przebiegu negocjacji, ale mimo wszystko pozostawało osobliwe, jeśli wziąć pod uwagę to, że jeden z dwóch najbardziej prawdopodobnych scenariuszy koalicyjnych nie mógł być urzeczywistniony bez wsparcia tego ugrupowania. Co więcej, wbrew deklaracjom o spłaszczonej strukturze partii oraz o niechęci do kreowania hierarchii wewnątrz tej formacji pozycja jej lidera była w zmediatyzowanej sieci kontaktów dominująca. James Shaw pełnił funkcję pośrednika pomiędzy labourzystami a pozostałymi członkami Partii Zielonych.

Wbrew wcześniejszym przewidywaniom wizualizacja sieci kontaktów zapośredniczonych w mediach nie potwierdziła istotnej roli aktorów pozapartyjnych i pozaparlamentarnych w procesie negocjacji koalicyjnych w 2017 roku. Nie można także wysnuć daleko idących wniosków dotyczących zróżnicowania obrazu medialnego toczących się negocjacji, jaki prezentowano w poszczególnych tytułach prasowych. Różnice pomiędzy sieciami nie są bardzo istotne i wynikają z naturalnej dla mediów sytuacji, w której dziennikarze, komentatorzy i eksperci korzystają z różnych źródeł informacji oraz przewidują różne scenariusze przebiegu wydarzeń.

Legenda do wizualizacji sieci (rys. 3–6)

Kolor niebieski – Partia Narodowa

Kolor czerwony – Partia Pracy

Kolor czarny – *New Zealand First*

Kolor zielony – Partia Zielonych

Kolor szary – pozostałe afiliacje oraz osoby bez afiliacji

Koło – deputowani/e Partii Narodowej w 2017 roku

Kwadrat – deputowani/e Partii Pracy w 2017 roku

Trójkąt – deputowani/e *New Zealand First* w 2017 roku

Kwadrat z plusem – deputowani/e Partii Zielonych w 2017 roku

Koło w kwadracie – osoby formalnie związane z Partią Narodową oraz byli/te deputowani/e ugrupowania

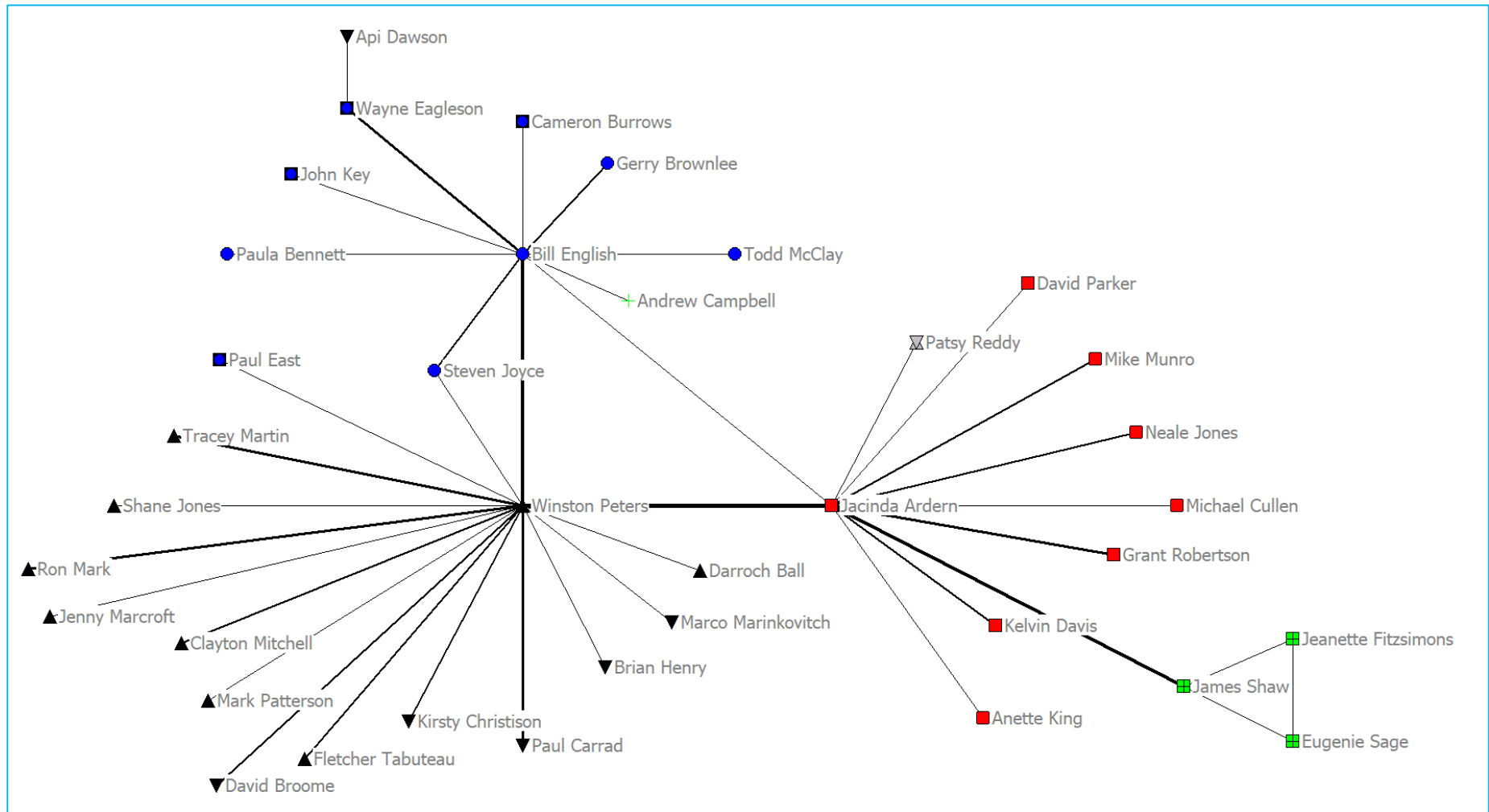
Zaokrąglony kwadrat – osoby formalnie związane z Partią Pracy oraz byli/te deputowani/e ugrupowania

Odwrócony trójkąt – osoby formalnie związane z *New Zealand First* oraz byli/te deputowani/e ugrupowania

Plus – osoby formalnie związane z Partią Zielonych oraz byli/te deputowani/e ugrupowania

Podwójny trójkąt – osoby spoza parlamentu lub bezpartyjne

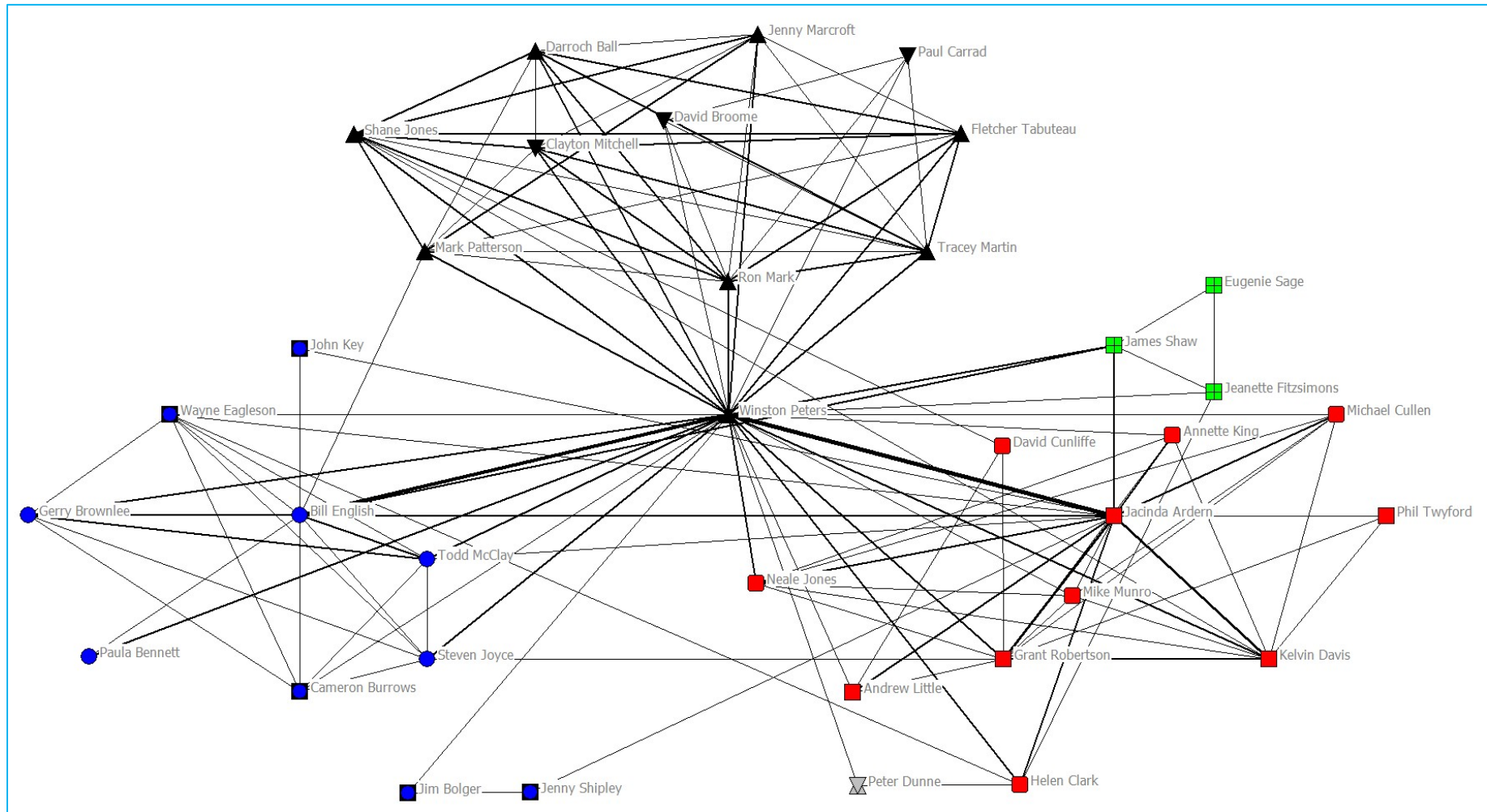
Rysunek 3.
Negocjacje koalicyjne w Nowej Zelandii w 2017 roku – wizualizacja sieci bezpośrednich kontaktów

Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 4.

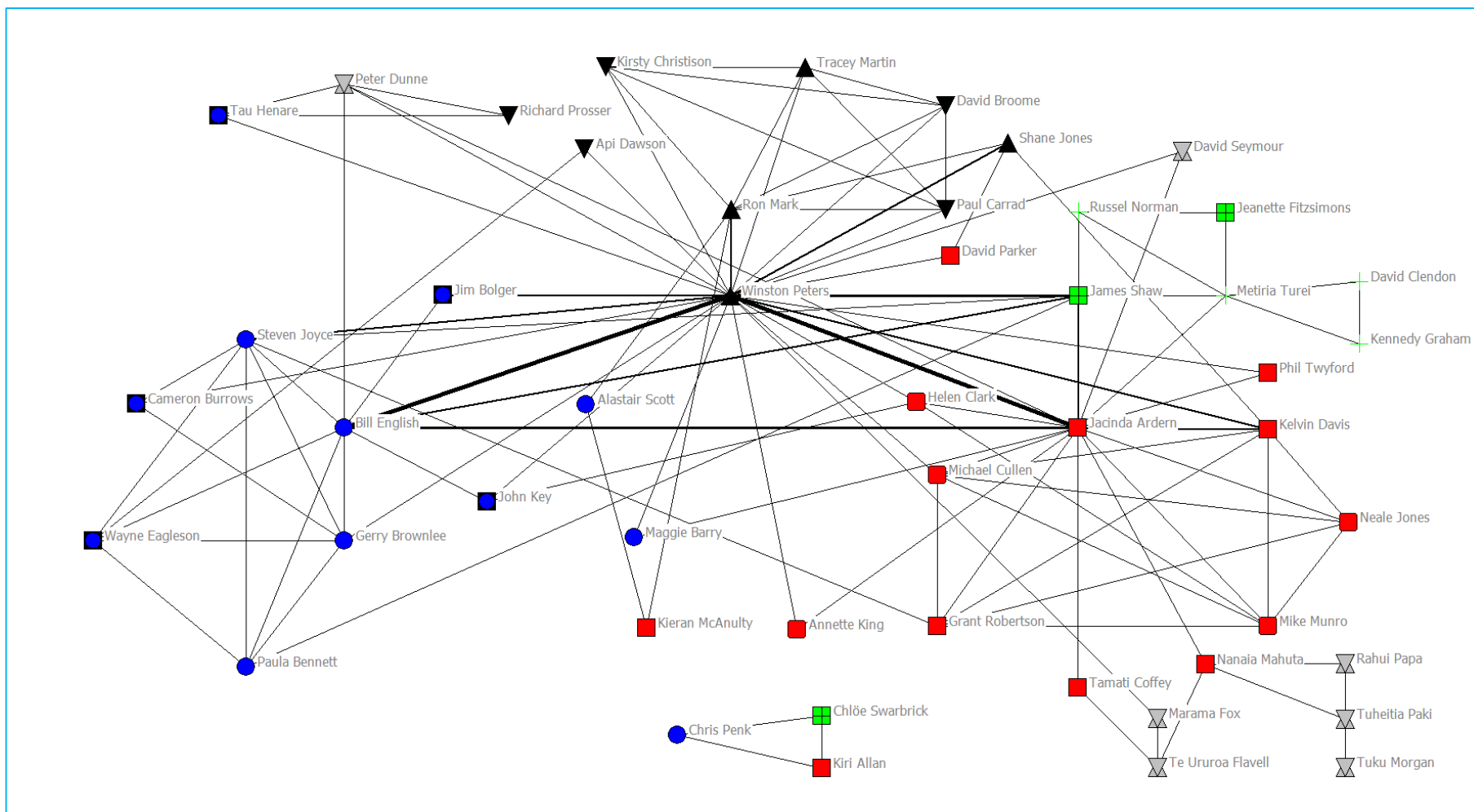
Medialny obraz negocjacji koalicyjnych w Nowej Zelandii w 2017 roku na podstawie tekstów prasowych w *The New Zealand Herald*

Źródło: opracowanie własne.

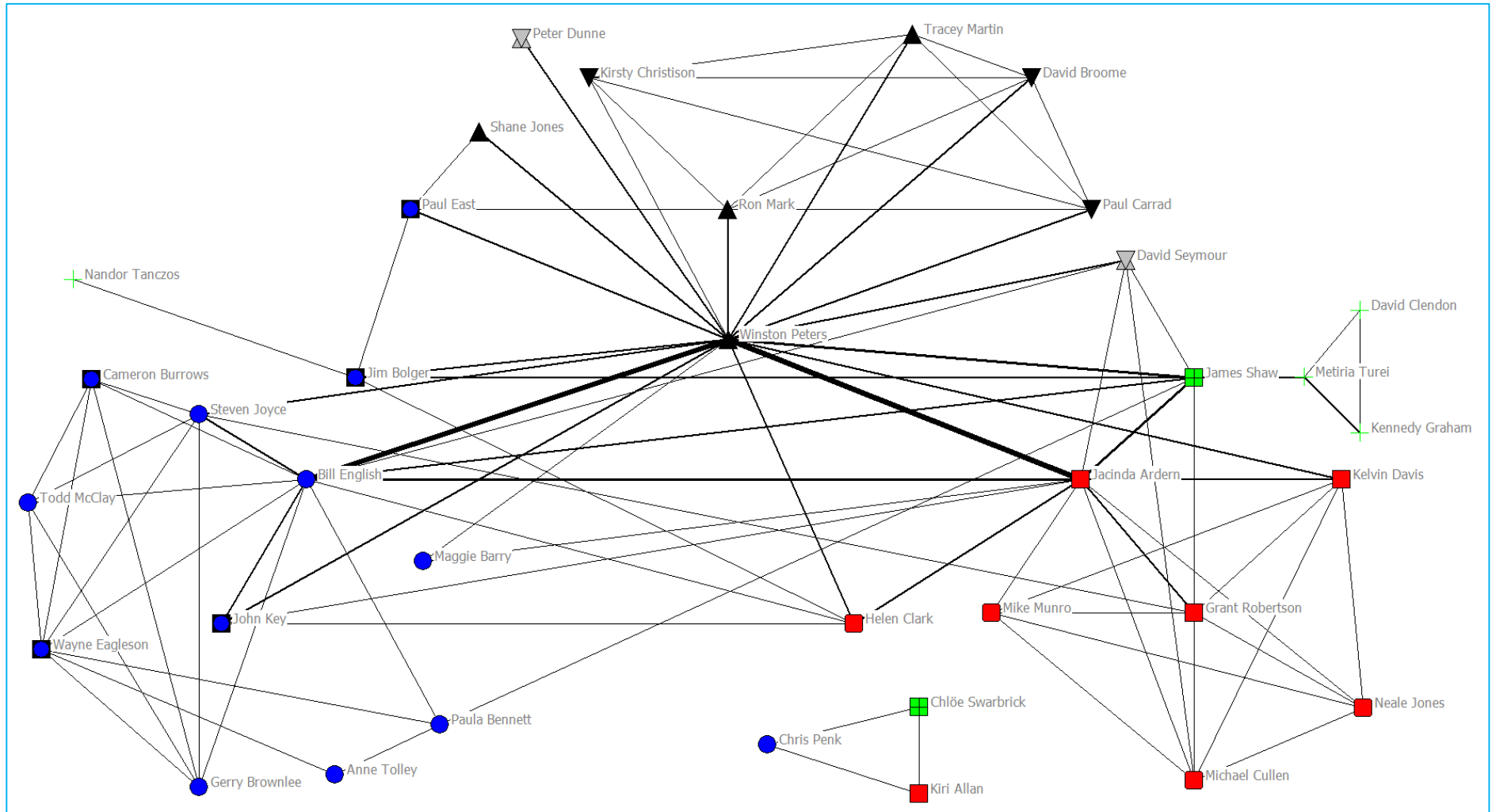
Rysunek 5.

Medialny obraz negocjacji koalicyjnych w Nowej Zelandii w 2017 roku na podstawie tekstów prasowych w *Dominion Post*

Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 6.
 Medialny obraz negocjacji koalicyjnych w Nowej Zelandii w 2017 roku na podstawie tekstów prasowych w *The Press*

Źródło: opracowanie własne.

5. Kontrakty wsparcia jako podstawa sieciowych sojuszy parlamentarnych w Nowej Zelandii

Dokonana w niniejszym rozdziale periodyzacja polityki koalicyjnej w Nowej Zelandii po 1993 roku dowodzi, że gabinety w tym państwie funkcjonują przede wszystkim dzięki sojusznictwu poparciu parlamentarnemu udzielanemu na podstawie zróżnicowanych kontraktów wsparcia (ich teoretyczną klasyfikację przedstawiłem w rozdz. II). Ten typ porozumienia nowozelandzkie ugrupowania zawierały w ostatnim 25-leciu zdecydowanie najczęściej (zob. tab. 20).

Ponieważ kontrakty wsparcia stały się w Nowej Zelandii ekwiwalentem klasycznych umów koalicyjnych, ich znaczenie dla utrzymania stabilności systemu partyjnego uzasadnia dokonanie analizy treści tych dokumentów. Na jej podstawie można wykazać, czym oryginalnym wyróżniają się one na tle innych porozumień międzypartyjnych (zwłaszcza koalicyjnych).

Kontrakty wsparcia niemal zawsze są podpisywane przez przedstawicieli dwóch podmiotów. Dwie partie polityczne zobowiązują się na ich mocy do określonych działań. Stanowi to znaczącą różnicę w odniesieniu do umów koalicyjnych, sygnowanych często przez wielu partnerów wchodzących w skład koalicji. Nawet w sytuacji, w której *junior partner* zobowiązywał się do popierania rządu koalicyjnego, nieposiadającego poparcia większości parlamentarnej, umowę podpisywano pomiędzy tym partnerem a partią przewodnią, a nie pomiędzy tym partnerem a wszystkimi partiami, które sygnowały umowę koalicyjną. Taki przypadek miał miejsce na przykład w 2017 roku, gdy Partia Zielonych sygnowała porozumienie w sprawie wotum zaufania i budżetu z Partią Pracy, ale nie związała się żadnym innym porozumieniem z koalicjantem labourzystów – ugrupowania *New Zealand First*. Wyjątkiem od tej reguły były porozumienia w sprawie wotum zaufania i budżetu podpisywane pomiędzy rządem koalicyjnym Partii Pracy i *Progressive Coalition* a formacją *United Future*.

Kontrakty wsparcia są w większości przypadków dokumentami zwięzłymi. Ich długość rzadko przekracza dwa tysiące słów, co czyni je znacznie krótszymi od umów koalicyjnych. Związane jest to przede wszystkim z mniejszą liczbą obszarów negocjacyjnych, które dyskutowane są w procesie tworzenia porozumienia. Partie polityczne decydujące się na taką formę poparcia dla rządu zachowują znacznie większy zakres autonomii, co także wpływa na długość porozumienia.

Szczegółowe kwestie, które stanowią oś sporu w trakcie negocjacji pomiędzy partnerami porozumienia, znajdują często swoje rozstrzygnięcie w aneksach i załącznikach. Zdarza się, że te integralne części kontraktów wsparcia są dłuższe od części właściwej dokumentu. W aneksach i załącznikach najczęściej wymienia się kierunki działań w ramach polityk publicznych ważnych z punktu widzenia *junior partners*. W 2002 roku w Nowej Zelandii partia *United Future* w ten sposób określiła na przykład swoje oczekiwania wobec polityki rodzinnej przyszłego rządu; w 2011 roku dołączono do porozumienia w sprawie wotum zaufania i budżetu pomiędzy Partią Narodową a jej sojusznikami tak zwany *post-election action plan*, w którym ówczesny premier, John Key, deklarował realizację określonych postulatów politycznych. Z kolei trzy lata wcześniej ten sam lider dołączał do porozumienia w sprawie wotum zaufania i budżetu specjalny aneks zatytułowany „Moje kluczowe zobowiązania wobec Was” (*My key commitments to you*), który to aneks miał charakter publicznego przyrzeczenia gwarantującego podjęcie określonych decyzji w zakresie polityki gospodarczej i społecznej.

Struktura kontraktów wsparcia odzwierciedla jednak – co może wydawać się paradoksalne – strukturę umów koalicyjnych w zakresie, w jakim dotyczy trzech głównych tematów negocjacyjnych: a) gwarancji udzielanych przez *junior partners* zapewniających poparcie dla rządu w newralgicznych głosowaniach (*vote-seeking*); b) gwarancji sposobów realizacji wybranych postulatów politycznych ważnych z punktu widzenia obu partnerów umowy (*policy-seeking*); c) podziału stanowisk w administracji rządowej (*office-seeking*).

Tabela 20. Umowy międzypartyjne gwarantujące poparcie gabinetom w Nowej Zelandii po 1993 roku

Kadencja	Data umowy	Rodzaj umowy	Tytuł dokumentu	Podmioty sygnujące	Liderzy sygnujący
1993–1996	8.09.1994	Kontrakt wsparcia: wzmocnione porozumienie w sprawie wotum zaufania i budżetu	<i>Coalition Agreement Between the New Zealand National Party and the Right-of-Centre Party</i>	Partia Narodowa <i>Right-of-Centre</i>	Jim Bolger Ross Meurant
	1995	Dokument niedostępny		Partia Narodowa <i>Future New Zealand</i>	Brak danych
	1995	Dokument niedostępny		Partia Narodowa <i>Christian Democrats</i>	Brak danych
	28.02.1996	Umowa koalicyjna	<i>Coalition Agreement Between the New Zealand National Party and the United New Zealand Party</i>	Partia Narodowa <i>United New Zealand</i>	Jim Bolger i G. Thomson Clive Matthewson i Brian Wilcox
1996–1999	11.12.1996	Umowa koalicyjna	<i>Coalition Agreement Between the New Zealand First Party and the New Zealand National Party</i>	Partia Narodowa <i>New Zealand First</i>	Jim Bolger Winston Peters
	08.1998	Kontrakt wsparcia: wzmocnione porozumienie w sprawie wotum zaufania i budżetu	<i>Agreement to Become a Member of the Executive</i>	Partia Narodowa deputowani niezależni	Brak danych
1999–2002	6.12.1999	Umowa koalicyjna	<i>Coalition Agreement Between the Labour and Alliance Parties</i>	Partia Pracy <i>Alliance</i>	Brak danych
	12.1999	Kontrakt wsparcia: porozumienie w sprawie wotum zaufania i budżetu	<i>Dokument niedostępny</i>	Partia Pracy Partia Zielonych	Brak danych

Kadencja	Data umowy	Rodzaj umowy	Tytuł dokumentu	Podmioty sygnujące	Liderzy sygnujący
2002–2005	8.08.2002	Umowa koalicyjna	<i>Coalition Agreement Between the Labour and Progressive Coalition Parties in Parliament</i>	Partia Pracy Progressive Coalition	Helen Clark Jim Anderton
	8.08.2002	Kontrakt wsparcia: porozumienie w sprawie wotum zaufania i budżetu	<i>Agreement for Confidence and Supply Between the Labour/Progressive Government and the United Future Parliamentary Caucus</i>	Rząd Labour/Progressive grupa parlamentarna <i>United Future</i>	Helen Clark Peter Dunne
	26.08.2002	Kontrakt wsparcia: porozumienie o współpracy	<i>Co-operation Agreement Between the Labour/Progressive Government and the Green Parliamentary Caucus</i>	Rząd Labour/Progressive grupa parlamentarna Zielonych	Helen Clark Rod Donald i Jeanette Fitzsimons
2005–2008	17.10.2005	Umowa koalicyjna	<i>Coalition Agreement: Labour and Progressive Parties in Parliament</i>	Partia Pracy <i>Progressive Party</i>	Helen Clark Jim Anderton
	17.10.2005	Kontrakt wsparcia: porozumienie o współpracy	<i>Labour led Government Co-operation Agreement with the Green Party</i>	Rząd labourzystów Partia Zielonych	Helen Clark Rod Donald i Jeanette Fitzsimons
	17.10.2005	Kontrakt wsparcia: wzmocnione porozumienie w sprawie wotum zaufania i budżetu	<i>Confidence and Supply Agreement with New Zealand First</i>	Koalicja labourzystów <i>New Zealand First</i>	Helen Clark Winston Peters
	17.10.2005	Kontrakt wsparcia: wzmocnione porozumienie w sprawie wotum zaufania i budżetu	<i>Confidence and Supply Agreement with United Future</i>	Rząd labourzystów <i>United Future</i>	Helen Clark Peter Dunne

Kadencja	Data umowy	Rodzaj umowy	Tytuł dokumentu	Podmioty sygnujące	Liderzy sygnujący
2008–2011	16.11.2008	Kontrakt wsparcia: wzmocnione porozumienie w sprawie wotum zaufania i budżetu	<i>National–Act Confidence and Supply Agreement</i>	Partia Narodowa ACT	John Key Rodney Hide
	16.11.2008	Kontrakt wsparcia: wzmocnione porozumienie w sprawie wotum zaufania i budżetu	<i>Relationship and Confidence and Supply Agreement between the National Party and the Māori Party</i>	Partia Narodowa Māori Party	John Key Dr Pita Sharples i Tariana Turia
	14.11.2008	Kontrakt wsparcia: wzmocnione porozumienie w sprawie wotum zaufania i budżetu	<i>Confidence and Supply Agreement with United Future</i>	Rząd konserwatystów United Future	John Key Peter Dunne
	8.08.2009	Kontrakt wsparcia: protokół akceptacji	<i>Memorandum of Understanding Between The New Zealand National Party and The Green Party of Aotearoa New Zealand</i>	Partia Narodowa Partia Zielonych	John Key Jeanette Fitzsimons i Russel Norman
2011–2014	5.12.2011	Kontrakt wsparcia: wzmocnione porozumienie w sprawie wotum zaufania i budżetu	<i>Confidence and Supply Agreement with ACT New Zealand</i>	Partia Narodowa ACT	John Key John Banks
	11.12.2011	Kontrakt wsparcia: wzmocnione porozumienie w sprawie wotum zaufania i budżetu	<i>Relationship Accord and Confidence and Supply Agreement with the Māori Party</i>	Partia Narodowa Māori Party	John Key Dr Pita Sharples i Tariana Turia
	5.12.2011	Kontrakt wsparcia: wzmocnione porozumienie w sprawie wotum zaufania i budżetu	<i>Confidence and Supply Agreement with United Future New Zealand</i>	Rząd konserwatystów United Future	John Key Peter Dunne

Kadencja	Data umowy	Rodzaj umowy	Tytuł dokumentu	Podmioty sygnujące	Liderzy sygnujący
2014–2017	29.09.2014	Kontrakt wsparcia: wzmacnione porozumienie w sprawie wotum zaufania i budżetu	<i>2014 Confidence and Supply Agreement with ACT New Zealand</i>	Partia Narodowa ACT	John Key David Seymour
	5.10.2014	Kontrakt wsparcia: wzmacnione porozumienie w sprawie wotum zaufania i budżetu	<i>2014 Relationship Accord and Confidence and Supply Agreement with the Māori Party</i>	Partia Narodowa Māori Party	John Key Tariana Turia i Te Ururoa Flavell
	29.09.2014	Kontrakt wsparcia: wzmacnione porozumienie w sprawie wotum zaufania i budżetu	<i>2014 Confidence and Supply Agreement with United Future New Zealand</i>	Partia Narodowa United Future	John Key Peter Dunne
2017–2020	24.10.2017	Umowa koalicyjna	<i>Coalition agreement between the New Zealand Labour Party & New Zealand First Party</i>	Partia Pracy New Zealand First	Jacinda Ardern Winston Peters
	24.10.2017	Kontrakt wsparcia: wzmacnione porozumienie w sprawie wotum zaufania i budżetu	<i>Confidence and Supply Agreement between the New Zealand Labour Party and the Green Party of Aotearoa New Zealand</i>	Partia Pracy Partia Zielonych	Jacinda Ardern James Shaw

Źródło: opracowanie własne.

* * *

Polityka koalicyjna w Nowej Zelandii po 1993 roku stanowiła pochodną zmian strukturalnych zachodzących w tamtejszym systemie partyjnym. Bezpośrednio przed zmianą i po zmianie systemu wyborczego z FPTP na MMP (lata 1993–2002) mieliśmy do czynienia z jej **fazą „testową”** – ugrupowania polityczne testowały rozmaite rozwiązania sojusznicze, wzorując się najpierw na zinstytucjonalizowanych formach współpracy, znanych z innych systemów parlamentarno-gabinetowych, a następnie próbując zaaplikować mniej oczywiste i oryginalne wzorce kooperacji. Faza ta cechowała się:

- a) dużą wewnątrzparlamentarną chwiejnością,
- b) brakiem gwarancji stabilnej większości parlamentarnej popierającej gabinet,
- c) klarowną autoidentyfikacją podmiotów politycznych na osi rząd-opozycja;
- d) negocjowaniem sojuszy minimalnie zwycięskich;
- e) predylekcją do zawierania klasycznych umów koalicyjnych.

Po 2002 roku – kiedy labourzystowska premierka Helen Clark zrewidowała swoje podejście do sojuszniczego współrządzenia (nie udało jej się wtedy przekonać obywateli do powierzenia Partii Pracy na tyle silnego mandatu, by ta dysponowała w parlamencie bezwzględną większością) – nastąpiła **faza „sieciowa”** polityki koalicyjnej (lata 2002–2017). Partie zwyciężające wybory i inicjujące powołanie gabinetu zaczęły poszukiwać zdecydowanie szerszej bazy poparcia, która pozwalałaby im na jego utworzenie. W efekcie tego ukształtował się wzorzec koncyliacyjnego współrządzenia państwem przez wiele dopełniających podmiotów politycznych, które z partią przewodnią (pełniącą funkcję centralnego punktu sieci) kooperowały niezobowiązująco i na różnych zasadach. Faza ta cechowała się:

- a) małą wewnątrzparlamentarną chwiejnością;
- b) niskim ryzykiem utraty poparcia stabilnej większości parlamentarnej wspierającej gabinet;
- c) niejasną autoidentyfikacją podmiotów politycznych na osi rząd-opozycja;
- d) negocjowaniem sojuszy nadwyżkowych;
- e) predylekcją do zawierania kontraktów wsparcia.

Wybory parlamentarne w 2017 roku przyniosły przełom wyrażający się w spadku efektywnej liczby partii na poziomie parlamentarnym oraz w powrocie do bardzo wyraźnej dominacji w systemie partyjnym dwóch największych ugrupowań: Partii Narodowej i Partii Pracy. Po raz pierwszy partią formującą gabinet zostało też ugrupowanie, które nie zwyciężyło w wyborach. Jest jednak zbyt wcześnie, by stwierdzić, czy zmiana wzorców tworzenia sojuszy i gabinetów po elekcji z 2017 roku stanowiła jedynie anomalię w ewolucji nowozelandzkiego wielopartyjnego systemu, czy też zwiastowała przejście do kolejnego jej etapu.

Zakończenie

Debatę publiczną na temat zalet i wad rządzenia koalicyjnego podjęto w Nowej Zelandii wraz z pojawieniem się propozycji zmiany systemu wyborczego oraz kampaniami referendalnymi w 1992 i 1993 roku. Zwolennicy i zwolenniczki odejścia od, stosowanego powszechnie w demokracjach westminsterskich, większościowego systemu wyborczego nie ukrywali tego, że jedną z bardziej doniosłych konsekwencji implementacji któregośkolwiek z wariantów ordynacji proporcjonalnej (względnie mieszanej) będzie pojawienie się w systemie politycznym instytucji „zawieszonego” parlamentu – to jest legislatywy ukonstytuowanej bez wyraźnej jednopartyjnej większości – oraz związana z tym konieczność poszukiwania przez partie zwyciężające wybory partnera lub partnerów koalicyjnych. Przywoływano wiele przykładów konsensualnych (niewiększościowych) systemów parlamentarnych, w których rządy koalicyjne funkcjonowały, i wskazywano na to, że jest to bezpośredni efekt zastosowania proporcjonalnych ordynacji wyborczych.

Jeszcze przed pierwszymi wyborami przeprowadzonymi według zasad nowego systemu wyborczego *mixed-member proportional* (MMP) stało się więc jasne, że dotychczasowe reguły formowania gabinetów rzeczywiście będą musiały ulec zmianie. Po przełomowej elekcji z 1996 roku wiele zaczęło zależeć nie tylko od relewancji (istotności) poszczególnych partii politycznych w parlamencie, ale także od „miękkich” czynników, takich jak gotowość do współpracy pomiędzy politykami i polityczkami z różnych ugrupowań oraz zdolność zawierania kompromisu w sprawie obsadzenia najważniejszych stanowisk w gabinecie i realizacji priorytetów w zakresie wybranych polityk publicznych. Przetargi koalicyjne stały się istotnym elementem nowozelandzkiego systemu politycznego.

Pierwszy burzliwy okres funkcjonowania gabinetów koalicyjnych (nazwany przeze mnie **fazą testową** polityki koalicyjnej w Nowej Zelandii) zakończył się w 2002 roku. Partie, a w zasadzie ich liderki i liderzy, testowały do tego momentu rozmaite warianty klasycznych umów sojuszniczych, sankcjonujących powstanie **koalicji gabinetowych**, a deputowane i deputowani dostosowywali się do nowych reguł rywalizacji wyborczej, często dokonując zmian afiliacji partyjnej i doprowadzając tym samym do wzrostu poziomu chwiejności wewnątrzparlamentarnej.

Po roku 2002 w nowozelandzkim systemie politycznym ukształtował się już bardziej stabilny, a jednocześnie – na tle innych parlamentarizmów – oryginalny, wzorzec formowania gabinetów. Okres 2002–2017 nazwałem **fazą sieciową** polityki koalicyjnej w Nowej Zelandii, ponieważ konstytuowały się w nim gabinety popierane głównie przez **koalicje parlamentarne** zawierane przez kilka podmiotów. Koalicje te były inicjowane przez największe ugrupowania przewodnie (*senior partners*) – Partię Pracy lub Partię Narodową – a następnie wokół nich ugrupowania dopełniające (*junior partners*) tworzyły sieciowe zaplecze parlamentarne zobowiązujące się popierać gabinet na warunkach określonych w różnego rodzaju kontraktach wsparcia lub – zdecydowanie rzadziej – w umowach koalicyjnych.

W obu wyodrębnionych fazach polityki koalicyjnej dało się zauważyć istotne różnice w podejściu do sojuszy, jakie prezentowały Partia Pracy i Partia Narodowa. Pełniąca funkcję premierki w latach 1999–2008 labourzystka, Helen Clark, trzykrotnie uzyskiwała powyborcze poparcie, formując klasyczną koalicję gabinetową z jednym z mniejszych podmiotów (*Alliance* w 1999 roku i *Progressive Coalition/Party* w 2002 i 2005 roku) oraz podpisując kontrakty wsparcia z innymi dopełniającymi ugrupowaniami (Partię Zielonych, *United Future* i *New Zealand First*). Zważywszy na długi czas pełnienia przez Helen Clark premierowskiej funkcji i utrzymywania się Partii Pracy u władzy, rozwiązanie to okazało się stabilne i funkcjonalne.

Następca labourzystowskiej premierki, John Key z Partii Narodowej, potrafił równie skutecznie kooperować ze swoimi sojusznikami, ale jego gabinety zawsze były jednopartyjne. Premier rządził przez kolejnych osiem lat, bazując na poparciu udzielanym mu przez *junior partners* wyłącznie na podstawie wzmocnionych porozumień w sprawie wotum zaufania i budżetu (*enhanced supply and confidence agreements*), obyając się bez podpisywania klasycznych umów koalicyjnych. Podmiotami dopełniającymi w tych sojuszach pozostawały w kolejnych latach wciąż te same ugrupowania: *ACT*, *United Future* i *Māori Party*. Niespodziewana decyzja Johna Key o ustąpieniu wymusiła w 2016 roku zmianę na stanowisku premiera. Stanowisko to objął Bill English, który zamierzał kontynuować współpracę Partii Narodowej z dotychczasowymi sojusznikami.

Zdecydowane zwycięstwo konserwatystów, już pod wodzą Billa Englisha, w wyborach w 2017 roku okazało się jednak pyrrusowe. Równoległe negocjacje koalicyjne pomiędzy *New Zealand First*, która pełniła funkcję

podmiotu piwotalnego (obrotowego), a Partią Pracy i Partią Narodową doprowadziły ostatecznie do powstania rządu koalicyjnego pod przewodnictwem labourzystowskiej liderki Jacindy Ardern. Ponieważ deputowani Partii Pracy i *New Zealand First* nie dysponowali jednak parlamentarną większością, konieczne stało się podpisanie dodatkowego kontraktu wsparcia (porozumienia w sprawie wotum zaufania i budżetu) – tym razem rolę partii dopełniającej sojusz odegrała Partia Zielonych. Był to pierwszy po 1993 roku przypadek, gdy ugrupowanie zwyciężające w parlamentarnych wyborach nie zdołało sformować rządu.

Podsumowując: po zmianie systemu wyborczego zaakceptowanej w 1993 roku, a implementowanej trzy lata później, doszło w Nowej Zelandii także do zmiany wzorca tworzenia gabinetów. Przy tym nie chodzi tu o proste zerwanie z westminsterską tradycją formowania jednopartyjnych rządów popieranych przez jednopartyjną parlamentarną większość i ekwiwalentną instytucjonalizację gabinetów koalicyjnych popieranych przez większość koalicyjną, ale raczej o rozszerzenie spektrum sojuszniczych porozumień, które mogą zapewnić parlamentarne wsparcie nowo powoływanemu gabinetowi. Towarzyszy temu „zacieranie się” klasycznej dla parlamentarzystów granicy pomiędzy – identyfikowanymi na poziomie parlamentów – podmiotami rządowymi a opozycyjnymi.

W efekcie tych zmian w systemie politycznym Nowej Zelandii w latach 2002–2017 tworzone były gabinety, które, stosując klasyczną politologiczną siatkę terminologiczną, należałoby określać mianem „mniejszościowych”. Jednak analiza przeprowadzona w niniejszej monografii dowodzi, że nie jest to termin właściwy. Nowozelandzkie gabinety dysponowały bowiem stabilnym poparciem parlamentarnym, nawet jeśli to poparcie gwarantowały ugrupowania, których przedstawicielki lub przedstawiciele nie obejmowali gabinetowych stanowisk. Stwierdzić zatem należy jednoznacznie: to, że gabinety funkcjonowały przez pełne kadencje parlamentarne, oraz to, że partie im przewodzące kilkakrotnie były w stanie uzyskiwać reelekcje, świadczy o tym, że przynależny był im atrybut większościowości. Nigdy bowiem nie wyłoniła się w parlamencie alternatywna opozycyjna większość gotowa do ich obalenia. Gabinety funkcjonowały więc efektywnie nie pomimo braku większości parlamentarnej, ale dzięki zdolności do utrzymania poparcia takiej większości w newralgicznych głosowaniach.

Kontrakty wsparcia, w tym przede wszystkim porozumienia w sprawie wotum zaufania i budżetu, stały się w Nowej Zelandii po 1993 roku najczęściej wykorzystywanym instrumentem zapewniającym poszczególnym gabinetom instytucjonalną gwarancję poparcia większości parlamentarnej. Nie ma zatem żadnych funkcjonalnych powodów, by uznawać je za rozwiązania niestandardowe. Stanowią one w modelach westminsterskich ekwiwalent klasycznej umowy koalicyjnej, której w „zawieszonych” parlamentach (*hung parliaments*) wiele podmiotów politycznych – z różnych przyczyn – nie chce lub nie może zawrzeć.

Analiza sojuszy parlamentarnych bazujących na kontraktach wsparcia wykazała, że kontrakty te nie tylko mogą być elementami stabilizującymi systemy partyjne, ale że nie odbiegają one także trwałością od koalicji gabinetowych, dla których fundament stanowią klasyczne umowy koalicyjne. O stabilności kontraktów wsparcia świadczy to, że w żadnym z analizowanych przypadków nie zostały one zerwane przez wzgląd na negatywne decyzje lub wrogie zachowania partnerów tych porozumień wobec siebie. Jeśli gabinet dysponujący dzięki tym umowom poparciem większości parlamentarnej doświadczał jakichś głębszych kryzysów, to były one przede wszystkim powodowane konfliktami wewnątrz-, a nie międzypartyjnymi.

Badania dowiodły ponadto, że jedną z istotniejszych zalet kontraktów wsparcia jest ich duża elastyczność, co czyni je dokumentami jakościowo różnymi od klasycznych umów koalicyjnych. Wyodrębnić można wariant maksymalny takiego porozumienia, na bazie którego partie dopełniające otrzymują stanowiska rządowe (ale nie gabinetowe) oraz podejmują najdalej idące zobowiązania merytoryczne w zakresie polityki wewnętrznej i zagranicznej, muszą też liczyć się z pełną odpowiedzialnością za współzadanie; wariant pośredni porozumienia, w ramach którego przedstawiciele *junior partners* nie wchodzi w skład rządu, ale gabinet zobowiązuje się realizować ważne dla partii dopełniającej postulaty; oraz wariant minimalny porozumienia polegający na niegłosowaniu przez przedstawicieli *junior partners* przeciwko gabinetowi w newralgicznych dla niego głosowaniach oraz zdejmujący z partii dopełniającej faktyczną polityczną odpowiedzialność za podejmowane przez rząd decyzje.

Kontrakty wsparcia wydają się być rozwiązaniem przynoszącym obu stronom porozumienia konkretne korzyści (zasada *win-win*). Duże partie przewodnie (*senior partners*) mogą być bowiem sceptycznie nastawione do klasycznych koalicji, ponieważ: nie chcą dzielić się stanowiskami; nie chcą wprost popierać polityki swojego koalicjanta; obawiają się, że wyborcy nie zaakceptują koalicjanta; obawiają się, że sojusznik nie zaakceptuje trzeciego kooperanta, który czasem jest niezbędny do zapewnienia gabinetowi poparcia bezwzględnej większości. Wielu z tych mankamentów pozwalają uniknąć właśnie kontrakty wsparcia. Z kolei małe i średnie partie dopełniające (*junior partners*) zyskują dzięki nim potencjał szantażu koalicyjnego, wymierne korzyści poza stanowiskami w rządzie (na przykład realne wsparcie finansowe dla określonych projektów lub – w wariantcie maksymalnym – stanowiska rządowe poza gabinetem), a także uzyskują zgodę na autonomiczną realizację istotnego dla siebie postulatu lub wpływu na ważną dla siebie politykę publiczną.

Co niezwykle ciekawe, wraz ze wzrostem popularności kontraktów wsparcia w modelu westminsterskim zaobserwować można także pojawienie się lub renesans tej formy umów w innych modelach parlamentaryzmu. Źródła naukowe podają, że porozumienie w sprawie wotum zaufania i budżetu (*confidence and supply agreement*) zawarto w 2016 roku w Rumunii (Flesken, 2018, s. 972), a w 2017 roku było to rozwiązanie rozważane także w Timorze Wschodnim (Feijó, 2018, s. 301). Warto odnotować, że kontrakty wsparcia są sygnowane w prowincjach Kanady (Kolumbii Brytyjskiej i Nowym Brunszwiku) oraz krajach Zjednoczonego Królestwa (Szkocji i Walii).

Nie ma zatem na razie podstaw, by sądzić, że kontrakty wsparcia zaczną mieć coraz mniejsze znaczenie. Przeciwnie – wzrost popularności instytucji hybrydowych w różnych reżimach politycznych oraz typach parlamentaryzmów wydaje się sprzyjać takim elastycznym formom porozumień pomiędzy partiami. Badania prowadzone w tym obszarze powinny na dalszych etapach dać odpowiedź na pytania o wyborcze koszty współzrządzenia kontraktowego (dotąd pisano głównie o kosztach współzrządzenia koalicyjnego), o zachowania partnerów kontraktu w trakcie poszczególnych głosowań parlamentarnych oraz o istotne jakościowe różnice pomiędzy zarządzaniem koalicją gabinetową, formowaną na podstawie klasycznej umowy koalicyjnej, a koalicją parlamentarną, formowaną na bazie kontraktu wsparcia.

Aneksy

Aneks I: Metodologia badań sieciowych

Konceptualizacja i operacjonalizacja badanych interakcji			
Granice sieci – badana populacja	Podejście nominalistyczne – dostosowane do przedmiotu badań (<i>nominalist approach</i>) (Prell, 2012, s. 67–68).	Populację sieci stanowiły osoby (aktorzy polityczni i aktorki polityczne) wyodrębnione nie na podstawie wzajemnej nominacji, ale na podstawie zewnętrznego (teoretycznego) kryterium obecności ich imion i nazwisk w tekstach prasowych.	
		Odnotowanie imienia i nazwiska osoby w powiązaniu z imieniem i nazwiskiem innej osoby w jednostce tekstowej poświęconej tematyce koalicji było warunkiem włączenia powiązania do sieci; tym samym konstituowało jej granice. W wizualizacji pominięto – jako nierelevantne – powiązania odnotowane w badanym materiale tylko jednokrotnie. W analizie za irrelevantną uznawano także jakość i wektowość powiązań (nie różnicowano powiązań negatywnych/pozytywnych, ani nie przypisywano powiązaniom wag).	
Poziomy analizy	I. Powiązania bezpośrednie	Sieć personalnych interakcji bazująca na bezpośrednich spotkaniach lub rozmowach pomiędzy osobami.	
	II. Powiązania zapośredniczone w mediach	Sieć personalnych interakcji bazująca na bezpośrednich spotkaniach lub rozmowach pomiędzy osobami oraz na komunikacji pomiędzy osobami zapośredniczonej w mediach oraz na spekulacji mediów o istnieniu interakcji między osobami.	
Gromadzenie danych			
Analizowane tytuły prasowe – trzy najpopularniejsze dzienniki wydawane w Nowej Zelandii	<i>The New Zealand Herald</i>	Nakład dzienny: 115 213	(Press audit results, 2017)
	<i>Dominion Post</i>	Nakład dzienny: 47 470	
	<i>The Press</i>	Nakład dzienny: 46 719	
Baza będąca źródłem prasowych tekstów archiwalnych	ProQuest, 2019		
Okres badawczy	23.09.2017–25.10.2017	Od dnia wyborów parlamentarnych do dnia roboczego następującego po dniu zawarcia koalicji	
Słowa kluczowe w procesie pobierania tekstów prasowych opublikowanych w analizowanym okresie	Tytuł czasopisma oraz autonomiczne frazy:	<i>Coalition</i> <i>National Party</i> <i>Labour Party</i> <i>New Zealand First</i> <i>Green Party</i>	<i>Governor General</i> <i>National</i> <i>Labour</i> <i>NZ First</i> <i>Greens</i>

Procedura badawcza	
Etapy badań	1. Stworzenie bazy danych pobranych tekstów wyekscerpowanych z archiwum na podstawie słów kluczowych.
	2. Usunięcie fałszywych wyników, to jest tekstów powtarzających się, nie dotyczących koalicji lub nie dotyczących Nowej Zelandii.
	3. Analiza pojedynczych jednostek tekstowych pod kątem wyszukania powiązania pomiędzy osobami: 1) bezpośredniego lub 2) zapośredniczonego w mediach ⁴ .
	4. Zakodowanie odnalezionych powiązań w pliku – odrębnym dla każdego z dzienników
	5. Wizualizacja sieci przy użyciu właściwego oprogramowania.
Statystyka i oprogramowanie	
Liczba analizowanych tekstów	<i>The New Zealand Herald</i> – 887
	<i>Dominion Post</i> – 820
	<i>The Press</i> – 840
Oprogramowanie do tworzenia sieci	UCINET (NetDraw) v. 6: Borgatti i in., 2002; Cronin, 2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Żukiewicz i in., 2020.

⁴ Etapy 1 i 3 zostały zautomatyzowane dzięki oryginalnemu oprogramowaniu, które na potrzeby badań stworzył dr Mateusz Zieliński. Por. też inne prace tego autora poświęcone analizie sieciowej: Zieliński, 2020; Banaś & Zieliński, 2015, 2016a, 2016b.

Aneks 2: Umowa koalicyjna pomiędzy Nowozelandzką Partią Pracy a *New Zealand First* – tłumaczenie autorskie

Umowa koalicyjna pomiędzy Nowozelandzką Partią Pracy a *New Zealand First*⁵

Preambuła

Partia Pracy i Partia *New Zealand First* podzielają szereg wspólnych wartości i celów politycznych.

Zobowiązaniem Partii Pracy i Partii *New Zealand First* jest zapewnienie stabilnego i skutecznego rządu koalicyjnego. Labourzyści pragną kontynuować działania zgodnie z Platformą Polityczną Partii Pracy. *New Zealand First* pragnie kontynuować działania zgodnie ze swoją platformą polityczną.

Wspólnie będziemy pracować na rzecz zapewnienia Nowej Zelandii rządu aktywnego, zaangażowanego w rozwiązywanie największych długofalowych problemów, z jakimi boryka się kraj; działającego na rzecz: zrównoważonego rozwoju gospodarczego, dzięki któremu wzrośnie eksport i powstaną godziwe miejsca pracy gwarantujące wyższe zarobki, zdrowego środowiska naturalnego, sprawiedliwego społeczeństwa i dobrego rządzenia.

Zmniejszymy nierówności i ubóstwo, zwiększymy także poziom dobrobytu wszystkich Nowozelandczyków i polepszymy stan środowiska, w którym żyjemy.

Labourzyści i *New Zealand First* są gotowi działać na rzecz budowy zaufania i zaangażowania społecznego wraz z parlamentem, rządem i instytucjami elektoralnymi. Jesteśmy zdeterminowani, by świadczyć niezależne i niezawodne usługi publiczne.

Będziemy to czynić, zachowując naszą niezależną tożsamość polityczną i działając w najlepiej pojętym interesie Nowej Zelandii i Nowozelandczyków.

Zobowiązania koalicyjne

Labourzyści i *New Zealand First* zgadzają się być partiami koalicyjnymi tworzącymi rząd, bazując na następujących ustaleniach:

- Partie zgadzają się wspierać i promować zagadnienia i kwestie, które były przedmiotem porozumienia między nimi.
- Partie będą pracować wspólnie i w dobrej wierze, tak aby osiągać porozumienie w sprawach poszczególnych inicjatyw politycznych i ustawodawczych. Najważniejsze cele pierwszej kadencji [powoływanego rządu] zostaną przedstawione w mowie tronowej.
- Strony zatwierdzają Instrukcję Gabinetu i będą zgodnie z nią postępować.

⁵ W nawiasach kwadratowych pomieszczono uwagi lub wyjaśnienia autora tłumaczenia.

- Jak określono w Instrukcji Gabinetu, strony „zgadzają się nie zgadzać” w przypadkach, które stanowiły przedmiot negocjacji między liderami partii; w takich przypadkach Partie będą mogły wyrażać alternatywne poglądy publicznie i na forum Parlamentu.

Labourzyści oraz *New Zealand First* zgadzają się na określanie polityk i stanowisk w sposób zapewniający zachowanie i wspieranie odrębnej tożsamości każdej z partii. Obejmie to również przypisanie i uznanie odpowiedzialności publicznej obu partii za prowadzoną politykę.

Proces zarządzania koalicją

Partia Pracy i Partia *New Zealand First* będą współpracować w koalicyjnym rządzie w dobrej wierze i bez żadnych zaskoczeń, uwzględniając stosowne zawiadomienia i konsultacje w ważnych sprawach, w tym w zakresie bieżącego rozwoju prowadzonej polityki. Partie będą ze sobą współpracować w poszanowaniu wykonawczej i parlamentarnej aktywności, będą ściśle konsultować się ze sobą i działać z obopólnym szacunkiem w celu osiągnięcia uzgodnionych rezultatów.

Obejmuje to zobowiązanie do realizacji uzgodnionych polityk i programów oraz podejmowanie decyzji w drodze konsensusu. Sporządzone zostaną protokoły w sprawie zarządzania koalicją, konsultacji politycznych, wyboru zarządu komisji oraz nierutynowych wniosków proceduralnych.

Labourzyści i *New Zealand First* zobowiązują się również do zapewnienia pełnej liczby osób biorących udział w głosowaniu podczas kiedykolwiek odbywanych posiedzeń Izby [Reprezentantów] i podczas obrad komisji.

Priorytety koalicji

W obecnej kadencji parlamentarnej *New Zealand First* ma do zrealizowania szereg priorytetów, które Partia Pracy będzie wspierać zgodnie z jej programem politycznym. Obejmują one następujące cele:

Regionalny Rozwój Gospodarczy i Branże Podstawowe

- Fundusz Rozwoju Regionalnego (Regionalny Wzrost) o wartości 1 mld NZD, w tym:
 - Znaczące inwestycje w kolej regionalną.
 - Posadzenie 100 milionów drzew rocznie w ramach programu nasadzeń obejmującego miliard drzew.
 - Zlecenie opracowania studium wykonalności dotyczącego możliwości przeniesienia portów Auckland, w tym zwrócenie szczególnej uwagi na Port Północny.
 - Inne zakrojone na szeroką skalę projekty inwestycyjne.
- Zobowiązanie do przeniesienia administracji rządowej do regionów.
- Ponownie ustanowić Nowozelandzką Służbę Leśną, która będzie ulokowana w jednym z regionów Nowej Zelandii.
- Zwiększenie finansowania agencji MPI [Ministerstwa Środowiska] ds. bezpieczeństwa biologicznego Nowej Zelandii oraz podkomisji parlamentarnej ds. badania bezpieczeństwa biologicznego.
- Honorować istniejące zobowiązania Królewskich Inwestycji Irygacyjnych [spółka celowa].

- Uznać potencjał akwakultury w promowaniu regionalnego wzrostu gospodarczego.
- Rozpatrzenie kwestii mediacji w zakresie wierzytelności rolnych oraz opłat i prowizji syndyków.

Gospodarka

- Dokonać przeglądu i znowelizować ustawę o banku rezerw.
- Zmienić przepisy dotyczące zamówień publicznych w celu zapewnienia przedsiębiorstwom nowozelandzkim szerszego dostępu do tego rynku.
- Dokonać przeglądu oficjalnych działań na rzecz przeciwdziałania bezrobociu, aby mieć pewność, że dokładnie odzwierciedlają one sytuację pracowników w XXI wieku.
- Stopniowo podnosić poziom płacy minimalnej do 20 NZD za godzinę do roku 2020, z zastrzeżeniem, że ostateczna podwyżka ma wejść w życie w kwietniu 2021 roku.
- Zwiększyć kary dla przedsiębiorstw za oszustwa podatkowe i uchylanie się od płacenia podatków.
- Przeprowadzić analizę możliwości rozwoju bazy kapitałowej KiwiBank, tak aby mógł on się stać bankiem rządowym po kolejnym przedłużeniu umowy.
- Wzmocnić ustawę o inwestycjach zagranicznych oraz stworzyć kompleksowy rejestr gruntów i mieszkań będących własnością podmiotów zagranicznych.

Badania i rozwój

- Pracować na rzecz zwiększenia wydatków na badania i rozwój do 2% PKB w ciągu dziesięciu lat.

Zdrowie

- Ponownie ustanowić Komisję Zdrowia Psychicznego.
- Coroczna bezpłatna ocena stanu zdrowia seniorów, w tym ocena wzroku w ramach karty SuperGold.
- Czeki Zdrowia Nastolatków dla wszystkich uczniów w wieku 9 lat.
- Bezpłatne wizyty lekarskie dla wszystkich poniżej 14 roku życia.
- Stopniowo podnosić wiek uprawniający do bezpłatnych badań mammograficznych do 74 lat [wg obowiązujących przepisów uprawnienie to przysługuje kobietom w przedziale wiekowym 45–69 lat].

Edukacja

- Rozwijać 30-letni plan strategiczny dla edukacji w Nowej Zelandii.
- Przywrócić finansowanie dla uczniów uzdolnionych.
- Pilotować doradztwo psychologiczne w szkołach podstawowych.
- Zaoferować bezpłatne szkolenia kierowców wszystkim uczniom szkół średnich.
- Przywrócić fundusz Komputer dla Domów [program rządowy].
- Wznović program doskonalenia zawodowego nauczycieli Te Kotahitanga.

Obrona

- Ponownie zbadać program zamówień w dziedzinie obronności w kontekście budżetu Planu Zdolności Obronnych 2016.

Mieszkalnictwo

- Ustanowić Komisję Mieszkalnictwa.

Prawo i porządek publiczny

- Dążyć do zatrudnienia 1800 nowych funkcjonariuszy policji w ciągu trzech lat i zwrócić szczególną uwagę na walkę z przestępczością zorganizowaną i narkotykową.
- Prześledzić program policyjnego wolontariatu wiejskiego.
- Zwiększyć finansowanie Centrum Praw Wspólnot Lokalnych.
- Powołać komisję ds. rewizji spraw karnych.

Rozwój społeczny

- Zwiększyć finansowanie dla sieci organizacji zajmujących się przemocą w rodzinie, w tym Women's Refuge i Shakti.
- Pilotować program „Edukacja, szkolenie i zatrudnienie młodzieży” oraz zapewnić 800 dodatkowych miejsc w ramach programu LSV [*Limited Service Volunteer*].
- Wprowadzić programy dla osób długotrwale bezrobotnych, takie jak „Gotowość do pracy”, w celu podwyższenia ich dyspozycyjności do podjęcia pracy.

Emerytury państwowe

- Wprowadzić kartę elektroniczną nowej generacji *SuperGold* gwarantującą [specjalne] uprawnienia i koncesje.
- Wiek emerytalny do utrzymania na poziomie 65 lat.

Środowisko

- Tam, gdzie to możliwe, rządowy park samochodowy ma być bezemisyjny do 2025/26 roku.
- Przyjąć ustawę o zerowej emisji dwutlenku węgla oraz ustanowić niezależną Komisję Klimatyczną, bazując na rekomendacjach parlamentarnego komisarza ds. środowiska.
- Jeżeli Komisja Klimatyczna stwierdzi, że rolnictwo ma zostać objęte systemem handlu uprawnieniami do emisji, to po wejściu w życie tej regulacji bezpłatne uprawnienia do emisji dla rolnictwa wyniosą 95%, ale wszystkie dochody z tego źródła zostaną przekazane z powrotem na rzecz rolnictwa w celu zachęcania do innowacji w rolnictwie, łagodzenia skutków zmian klimatu i dodatkowego sadzenia lasów.
- Znacznie zwiększyć finansowanie Departamentu Konserwacji Zabytków.
- Utworzyć fundusz gospodarowania oponami.

- Zwiększyć wsparcie dla Narodowych Wyzwań Naukowych [agencja rządowa powołana w 2014 roku w celu podejmowania najpoważniejszych wyzwań badawczych], w tym na rzecz pilotażowych badań nad alternatywą dla 1080 [fluorooctan sodu stosowany jako środek gryzoniobójczy] oraz na rzecz przeciwdziałania rdzy mirtowej [choroba grzybicza drzew] i obumieraniu kauri [drzew endemicznych].
- Brak opłat za wodę w tej kadencji Parlamentu.
- Wprowadzić opłatę za eksport wody butelkowanej.
- Wyższe normy jakości wody dla obszarów miejskich i wiejskich dzięki pomiarom uwzględniającym różnice sezonowe.
- Pracować z Maorysami i innymi interesariuszami w celu rozwiązania nierozstrzygniętych kwestii związanych z projektem ustawy o Rezerwacie Oceanicznym Kermadec w sposób zadowalający zarówno labourzystów, jak i *New Zealand First*.

Demokracja

- Brak nowego budynku parlamentu w tej kadencji.
- Niezależny audyt prawidłowości procedur wyborczych i wpisów na listy wyborców.
- Dokonanie przeglądu procedur Parlamentu, by odzwierciedlały one zasadę proporcjonalności systemu wyborczego.
- Przedstawić i uchwalić ustawę „Waka Jumping” [przeciwdziałanie zmianom afiliacji partyjnej w trakcie kadencji parlamentu].

Imigracja

- Zgodnie z polityką Partii Pracy, dążyć do realizacji wspólnych priorytetów labourzystów i *New Zealand First*:
 - Zapewnić, by wydawane wizeny pracownicze odzwierciedlały rzeczywiste niedobory wykwalifikowanej siły roboczej oraz ograniczenie liczby osób odbywających międzynarodowe kursy edukacyjne o niskiej jakości.
 - Podjąć poważne działania w sprawie wyzysku migrantów, w szczególności studentów zagranicznych.

Pozostałe

- Dopuszczyć do ponownego wejścia do *Pike River* [kopalnia, w której wybuch w 2010 roku spowodował śmierć 29 osób].
- Wybudować muzeum upamiętniające Batalion Maorysów w Waitangi [upamiętnienie udziału Maorysów w nowozelandzkich siłach zbrojnych, w tym zwłaszcza 28. Batalionu Maoryskiego służącego podczas II wojny światowej].
- Dokonać kompleksowego przeglądu cen detalicznych energii elektrycznej.

- Umożliwić parlamentarzystom głosowanie zgodne z sumieniem nad propozycją *New Zealand First* nowelizacji ustawy o eutanazji [procedowanej, przyjętej dopiero w 2019 roku], zakładającej przeprowadzenie referendum w sprawie jej wejścia w życie.
- Powołać publiczną komisję „Dziesięć lat po Shandzie” [de facto: po pracach komisji, którym przewodniczył wówczas David Shand] w celu wyjaśnienia źródeł kosztów samorządu lokalnego i jego bazy przychodów.
- Wspierać politykę *New Zealand First* ws. wyścigów.
- Pracować na rzecz zawarcia umowy o wolnym handlu z unią celną Rosji, Białorusi i Kazachstanu i zainicjować bliższe stosunki gospodarcze w obszarze Wspólnoty Narodów.
- Rejestrować protokół Gabinetu w związku z brakiem tej procedury, która miała miejsce przed poparciem przez rząd Partii Narodowej rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 2334.

Stanowiska ministerialne

New Zealand First będzie posiadała w gabinecie czterech ministrów, w tym Rt Hon Winstona Petersa na stanowisku wicepremiera, i jednego podsekretarza stanu. Będzie to obejmowało następujące obszary: spraw zagranicznych, infrastruktury, regionalnego rozwoju gospodarczego, spraw wewnętrznych, seniorów, obrony, spraw weteranów, dzieci, leśnictwa, przedsiębiorstw państwowych, wyścigów, zastępcy ministra finansów, zastępcy ministra edukacji i podsekretarza stanu do spraw zagranicznych i regionalnego rozwoju gospodarczego.

W Komitecie ds. Mianowania i Honoracji Rady Ministrów (APH) oraz w Komitecie Legislacyjnym Rady Ministrów reprezentowany będzie minister z *New Zealand First*. Ministrowie z *New Zealand First* będą również reprezentowani w innych komitetach gabinetowych, zgodnie z ustaleniami między liderami partii.

Relacje z innymi porozumieniami

Obie strony niniejszego porozumienia uznają, że labourzyści będą współpracować z innymi ugrupowaniami w celu zapewnienia stabilnego rządu.

Labourzyści zgadzają się, że nie będą nawiązywać żadnych innych relacji i porozumień, które byłyby niezgodne z niniejszym porozumieniem, ponadto *New Zealand First* oraz labourzyści zgadzają się, że będą działać w dobrej wierze, aby umożliwić każde inne porozumienia, które byłyby zgodne z niniejszym.

24 października 2017 r.

Jacinda Ardern
Liderka Labourzystów

Rt Hon. Winston Peters
Lider *New Zealand First*

Źródło: *Coalition Agreement...*, 2017.

Aneks 3: Porozumienie w sprawie wotum zaufania i budżetu pomiędzy Nowozelandzką Partią Pracy a Partią Zielonych Nowej Zelandii – tłumaczenie autorskie

Porozumienie w sprawie wotum zaufania i budżetu pomiędzy Partią Pracy Nowej Zelandii a Partią Zielonych Nowej Zelandii⁶

Preambuła

Partie Pracy i Zielonych podzielają szereg wspólnych wartości i celów politycznych. Podstawy dla niniejszej umowy opierają się na Protokole Akceptacji podpisanym w czasie, gdy obie partie były w opozycji.

Zobowiązaniem Partii Pracy i Partii Zielonych jest zapewnienie stabilnego rządu. Partia Pracy chce działać na rzecz rozwoju zgodnie z Platformą Polityczną Partii Pracy. Partia Zielonych chce działać na rzecz rozwoju zgodnie z Kartą Zielonych.

Razem będziemy pracować, aby zapewnić Aotearoa–Nowej Zelandii rząd nastawiony na zmiany, zaangażowany w rozwiązywanie największych długofalowych problemów, z jakimi boryka się kraj; działający na rzecz: zrównoważonego rozwoju gospodarczego, dzięki któremu wzrośnie eksport i powstaną godziwe miejsca pracy gwarantujące wyższe zarobki, zdrowego środowiska naturalnego, sprawiedliwego społeczeństwa i dobrego rządzenia. Zmniejszymy nierówności i ubóstwo, zwiększymy także poziom dobrobytu wszystkich Nowozelandczyków i polepszymy stan środowiska, w którym żyjemy.

Partie Pracy i Zielonych są gotowe działać na rzecz budowy zaufania i zaangażowania społecznego wraz z parlamentem, rządem i instytucjami elektoralnymi. Zależy nam na niezależnej i solidnej służbie publicznej.

Będziemy to czynić, zachowując naszą niezależną tożsamość polityczną i działając w najlepiej pojętym interesie Nowej Zelandii i Nowozelandczyków.

Charakter umowy

Partia Zielonych zgadza się wyrazić zaufanie i wspierać rząd kierowany przez Partię Pracy na czas trwania tego parlamentu. Partia Zielonych sprzeciwi się wszelkim wnioskom o wotum nieufności i będzie wspierać budżety opracowane zgodnie z tym porozumieniem. Partia Zielonych określi swoje własne stanowisko w odniesieniu do wszelkich kwestii politycznych lub legislacyjnych nieobjętych wspólną odpowiedzialnością, jak określono poniżej. Labourzyści z kolei wesprą obszary priorytetowe określone w tym dokumencie, zgodnie z ich programem politycznym.

Partie Pracy i Zielonych zgadzają się na określanie polityk i stanowisk w sposób zapewniający zachowanie i wspieranie odrębnej tożsamości każdej z partii. Relacje między Partią Zielonych a Partią Pracy będą oparte na dobrej wierze i działaniu bez zaskoczenia.

⁶ W nawiasach kwadratowych pomieszczono uwagi lub wyjaśnienia autora tłumaczenia.

Ustalenia dotyczące konsultacji

Partie Pracy i Zielonych są zobowiązane do podejmowania decyzji w drodze konsensusu zawsze, gdy jest to możliwe.

Rząd kierowany przez Partię Pracy będzie konsultował się z Partią Zielonych w takich kwestiach, jak:

- Ogólny zarys programu legislacyjnego,
- Znaczące zmiany legislacyjne, regulacyjne i polityczne,
- Założenia wskaźników budżetowych i proces uchwalania budżetu.

Konsultacje odbędą się w takim czasie, aby zagwarantować uwzględnienie poglądów Partii Zielonych.

Formalne konsultacje będą prowadzone między Kancelarią Prezesa Rady Ministrów a Biurem Współprzewodniczących Partii Zielonych.

Pozostała współpraca będzie obejmować:

- Dostęp do odpowiednich ministrów (w tym wiceministrów),
- Regularne spotkania premiera i współprzewodniczących Partii Zielonych,
- Sprawozdania ministrów i urzędników na temat istotnych kwestii, które mogą być politycznie wrażliwe, przed jakimkolwiek publicznym ich ogłoszeniem,
- Zawiadomienie z wyprzedzeniem o ważnych ogłoszeniach zarówno Rządu, jak i Partii Zielonych,
- Wspólne wystąpienia w tych obszarach, w których partie prowadzą wspólną politykę.

Konsultacje

Partie Pracy i Zielonych będą współpracować w dobrej wierze i bez zaskoczeń, reagując na stosowne zawiadomienia i konsultując ważne sprawy, włączając w to bieżącą działalność dotyczącą polityk [publicznych]. Partie będą ze sobą współpracować w zakresie działań wykonawczych i parlamentarnych, będą prowadzić ścisłe konsultacje i działać z wzajemnym szacunkiem w celu osiągnięcia uzgodnionych rezultatów.

Program polityczny

Partia Zielonych wspiera nastawiony na zmiany rząd, który wdraża 17 celów Narodów Zjednoczonych dla zrównoważonego rozwoju. W obecnej kadencji parlamentu Partia Zielonych ma szereg priorytetów, aby zrealizować cele zrównoważonego rozwoju. Rząd kierowany przez Partię Pracy podziela i będzie wspierał te priorytety. Obejmują one następujące cele:

Zrównoważona gospodarka

1. Przyjąć i sukcesywnie realizować cel, jakim jest gospodarka bezemisyjna netto do 2050 r., ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju polityki i inicjatyw w transporcie i urbanistyce, energetyce i przemyśle surowcowym, zgodnie z „krokami milowymi”, które zostaną wyznaczone przez niezależną Komisję ds. Klimatu z naciskiem na ustanowienie *Just Transitions* [agencja rządowa przy Ministerstwie Biznesu, Innowacji i Zatrudnienia, wspierająca transformację klimatyczną w regionach] dla narażonych regionów i branż.

- a. Wprowadzić *Zero Carbon Act* [ustawę o bezemisyjności] i ustanowić niezależną Komisję ds. Klimatu.
 - b. Wszystkie nowe przepisy będą zawierały analizę oceny wpływu na klimat.
 - c. Zostanie opracowany kompleksowy zestaw wskaźników zrównoważonego rozwoju środowiskowego, społecznego i gospodarczego.
 - d. Zostanie powołana nowa międzyagencyjna rada dyrektorów generalnych sektora publicznego.
2. Zmniejszyć korki i emisję dwutlenku węgla poprzez znaczne zwiększenie inwestycji w bezpieczne ścieżki piesze i rowerowe, w częsty i przystępny cenowo transport pasażerski, kolejowy i morski.
 - a. Przegląd rozwiązań Zielonej Karty Transportowej jako część działań na rzecz obniżenia kosztów transportu publicznego, z priorytetem dla osób z gospodarstw domowych o niskich dochodach i osób pobierających zasiłek.
 - b. Wydatki Krajowego Funduszu Transportu Lądowego zostaną zrewidowane w celu zwiększenia zakresu inwestycji w infrastrukturę kolejową w miastach i regionach oraz w ścieżki piesze i rowerowe.
 - c. Autostrada Auckland's East–West nie powstanie zgodnie z obecnie proponowanym przebiegiem.
 - d. Rozpoczną się prace nad kolejną miejską z centrum na lotnisko w Auckland.
 - e. Bezpieczni piesi i rowerzyści, zwłaszcza w okolicy szkół, będą priorytetem w transporcie.
 3. Zwrócić się do Komisji Klimatycznej o zaplanowanie przejścia na 100% odnawialnej energii elektrycznej do 2035 r. (w tym energii geotermalnej) w przeciętnym roku hydrologicznym.
 - a. W ramach tego celu zostanie przeprowadzony przegląd paneli słonecznych na szkołach.
 4. Stymulować do 2020 roku nowe inwestycje w branżach niskoemisyjnych o wartości do 1 miliarda dolarów, które to inwestycje byłyby inicjowane przez wspierany przez rząd Fundusz Zielonych Inwestycji o wartości 100 milionów dolarów.
 5. Udzielić pomocy sektorowi rolnemu w celu zmniejszenia emisji biologicznych, poprawy jakości wody oraz przejścia na bardziej zróżnicowane i zrównoważone użytkowanie gruntów, w tym szerszy zakres gospodarki leśnej.

Zdrowe środowisko

6. Chronić naszą rodzimą różnorodność biologiczną, zmniejszając ryzyko wyginięcia 3000 zagrożonych gatunków roślin i dzikich zwierząt, znacznie zwiększając fundusze na ochronę, zwiększając kontrolę drapieżników i chroniąc ich siedliska.
 - a. Środki budżetowe zostaną przewidziane na znaczne zwiększenie finansowania Departamentu Ochrony.
7. Poprawić jakość wody i nadać priorytet osiągnięciu celu w postaci zdrowych rzek, jezior i terenów wodonośnych dzięki silniejszym instrumentom regulacyjnym, finansowaniu poprawy jakości wody słodkiej i likwidacji wsparcia rządowego dla irygacji.
 - a. Ustawa o zarządzaniu zasobami będzie lepiej egzekwowana.

8. Chronić zdrowe funkcjonowanie ekosystemów morskich i promować obfite łowiska. Podjąć wszelkie możliwe wysiłki i współpracę z Maorysami, aby założyć Rezerwat Oceaniczny Kermadec / Rangitāhua i postarać się założyć rezerwat płetwali błękitnych Taranaki.
9. Zobowiązać się do zminimalizowania ilości odpadów na wysypiskach przy znacznej redukcji we wszystkich klasach odpadów do 2020 r.

Sprawiedliwe społeczeństwo

10. Przebudować system opieki społecznej, zapewnić dostęp do uprawnień, usunąć nadmierne sankcje i dokonać przeglądu programu *Working For Families*, tak aby każdy osiągnął standard życia i dochody, które umożliwią mu godne życie i udział w życiu społecznym, i tak aby wyprowadzić dzieci i ich rodziny z ubóstwa.
 - a. Dla potrzebujących rodzin zostaną uruchomione bezpieczne miejsca noclegowe.
11. Zapewnić każdemu dziecku ze specjalnymi potrzebami i trudnościami w nauce pełny udział w życiu szkolnym.
12. Wyeliminować różnice w wynagrodzeniach kobiet i mężczyzn w wąsko rozumianym sektorze publicznym, dokonując w tej materii znacznych postępów w trakcie obecnej kadencji Parlamentu, oraz pracować nad zagwarantowaniem, by szeroko rozumiany sektor publiczny i sektor prywatny podążały tą samą drogą.
13. Dążyć do wyeliminowania ubóstwa energetycznego w Nowej Zelandii, by mieć pewność, że każdy Nowozelandczyk ma ciepły, suchy i bezpieczny dom, niezależnie od tego, czy jest jego właścicielem czy wynajmującym.
 - a. Podjęte zostaną środki w celu znacznego zwiększenia liczby domów z izolacją cieplną.
14. Zainicjować innowacyjny model własności nieruchomości w ramach programów państwowych i lokalnych.
 - a. Model *Rent to Own* lub podobne progresywne modele własności zostaną opracowane w ramach programu *Labour's Kiwibuild*.
15. Uczynić studia wyższe bardziej przystępnymi cenowo dla studentów i zmniejszyć liczbę studentów pozostających w trudnej sytuacji finansowej.
16. Zapewnić każdemu dostęp do terminowych i wysokiej jakości usług w zakresie zdrowia psychicznego, w tym do bezpłatnej porady dla osób poniżej 25 roku życia.
17. Honorować Traktat z Waitangi jako dokument założycielski kraju.
18. Poddać przeglądowi, odpowiednio finansować i wspierać program łączenia rodzin przeznaczony dla uchodźców.
19. Zwiększyć finansowanie agencji przeciwdziałających uzależnieniom od alkoholu i narkotyków oraz dopilnować, aby używanie narkotyków było traktowane jako problem z zakresu ochrony zdrowia, a także zorganizować – przed albo razem z wyborami powszechnymi w 2020 r. – referendum w sprawie legalizacji marihuany przeznaczonej na własny użytek.
20. Wzmocnić demokrację Nowej Zelandii poprzez zwiększenie poziomu partycypacji społecznej, otwartości i transparentności w zakresie informacji publicznej.

Labourzyści zgadzają się współpracować w dobrej wierze z Partią Zielonych w tych oraz innych obszarach polityki, które mogą być doraźnie [w trakcie kadencji] zidentyfikowane.

Stanowiska ministerialne

Posłowie Partii Zielonych będą zajmować następujące stanowiska ministerialne: ds. zmian klimatu, wiceministra finansów, ochrony przyrody, kobiet, geodezji i kartografii, wiceministra środowiska, statystyki, wiceministra transportu, wiceministra zdrowia i podsekretarza stanu w ministerstwie sprawiedliwości (w zakresie kwestii przemocy domowej i seksualnej).

Minister z Partii Zielonych będzie reprezentowany w Komisji Gabinetowej ds. Nominacji i Wyróżnień oraz Komisji Gabinetowej ds. Ustawodawstwa. Ministrowie z Partii Zielonych będą również reprezentowani w innych komisjach gabinetowych, zgodnie z ustaleniami liderów partii.

Wspólna odpowiedzialność

Partia Zielonych zgadza się, że każdy minister lub wiceminister Partii Zielonych ponosi wspólną odpowiedzialność w odniesieniu do swoich odpowiednich tek ministerialnych. Kiedy ministrowie będą mówić o kwestiach wchodzących w zakres ich kompetencji, będą przemawiać w imieniu rządu, reprezentując stanowisko rządu w odniesieniu do tych zobowiązań. Kiedy jednak ministrowie Partii Zielonych występują w sprawach spoza ich zakresu kompetencji, mogą się wypowiadać jako współprzewodniczący i/lub członkowie Partii Zielonych.

W przypadku pełnego udziału ministrów Partii Zielonych w działaniach na rzecz inicjatywy politycznej leżącej poza zakresem ich kompetencji ministerialnych, gdy udział ten doprowadził do uzgodnienia stanowisk, oczekuje się, że wszystkie strony niniejszego porozumienia publicznie będą wspierać tę inicjatywę i jej cele.

W innych obszarach znajdzie zastosowanie klauzula „zgody na niezgodę” [*agree to disagree*], o ile zajdzie taka potrzeba.

Instrukcja Gabinetu [*Cabinet Manual*]

Ministrowie Partii Zielonych wyrażają zgodę na to, że wypełniając swoje ministerialne obowiązki, są związani Instrukcją Gabinetu, w szczególności zaś zobowiązują się do przestrzegania postanowień Instrukcji Gabinetu dotyczących procedur postępowania, obowiązków publicznych oraz przeciwdziałania konfliktowi interesu ministrów.

Proces zarządzania relacjami

Partie Pracy i Zielonych zobowiązują się do podejmowania decyzji w drodze konsensusu. Zostaną ustanowione protokoły dotyczące zarządzania relacjami, konsultacjami polityk [publicznych], zarządzania wybranymi komitetami i nierutynowymi wnioskami proceduralnymi.

Partia Zielonych zobowiązuje się również do zapewnienia pełnej liczby głosów podczas kiedykolwiek odbywanych posiedzeń Izby [Reprezentantów] oraz w komisjach parlamentarnych, w których Partia Zielonych zobowiązała się wspierać rząd kierowany przez Partię Pracy.

Poufność

Uzgodniono, że w przypadku, gdy Partii Zielonych dostarczane są informacje lub gdy partia jest zaangażowana w konsultacje dotyczące ustawodawstwa lub polityk [publicznych], wszystkie takie dyskusje będą poufne, chyba że postanowiono inaczej.

W przypadku, gdy dokumenty rządowe zostaną przekazane Partii Zielonych w trakcie konsultacji lub wymiany informacji, będą one traktowane jako poufne i nie będą ujawniane, a informacje nie będą wykorzystywane do jakichkolwiek celów publicznych bez wyraźnej zgody odpowiedniego ministra.

W przypadku, gdy dokumenty Gabinetu lub Komisji Gabinetowej zostaną przekazane Partii Zielonych w celu konsultacji, zostaną one przekazane wyznaczonej osobie w biurze Partii Zielonych, która weźmie odpowiedzialność za zagwarantowanie, że zostaną one zachowane w odpowiednim stopniu poufności.

Związek z innymi umowami

Obie strony tego porozumienia uznają, że Partia Pracy będzie współpracować z innymi partiami zarówno w zakresie koalicji, jak i porozumień w sprawie wotum zaufania i budżetu.

Labourzyści zgadzają się nie zawierać żadnej innej umowy sojuszniczej, która będzie niezgodna z niniejszą umową, a Partia Zielonych i Labourzyści zgadzają się działać w dobrej wierze, tak aby uczynić takie umowy komplementarnymi wobec niniejszej umowy.

Data: 24 października 2017 r

Jacinda Ardern

Liderka Labourzystów

James Shaw

Współprzewodniczący Partii Zielonych

Źródło: *Confidence and Supply Agreement...*, 2017.

Aneks 4. Słowniczek podstawowych pojęć

<i>cabinet</i>	gabinet
<i>cabinet commitees</i>	komisje gabinetowe
<i>Cabinet Manual</i>	Instrukcja Gabinetu
<i>caucus</i>	posiedzenie wszystkich parlamentarzystów ugrupowania [możliwe użycie w szerszej formule: zgromadzenie członków rządu lub jakiegokolwiek innego zinstytucjonalizowanego gremium]
<i>coalition agreement</i>	umowa koalicyjna
<i>confidence and supply agreement</i>	porozumienie w sprawie wotum zaufania i budżetu
<i>contract parliamentarism</i>	parlamentaryzm kontraktowy [gabinet mniejszościowy (jednopartyjny lub koalicyjny), który popierany jest na podstawie kontraktu zawartego z jedną lub wieloma partiami pozostającymi poza gabinetem]
<i>cooperation agreement</i>	porozumienie o współpracy
<i>electorate vote</i>	głos wyborcy oddany w segmencie jednomandatowych okręgów wyborczych
<i>enhanced confidence and supply agreement</i>	wzmocnione porozumienie w sprawie wotum zaufania i budżetu
<i>Executive Council</i>	Rada Wykonawcza
<i>first-past-the-post (FPTP) electoral system</i>	system wyborczy większości względnej
<i>government</i>	rząd
<i>Governor-General</i>	Gubernator Generalny
<i>House of Representatives</i>	Izba Reprezentantów

<i>hung parliament</i>	parlament zawieszony [taki, w którym żadna partia nie posiada bezwzględnej większości mandatów]
<i>junior partner (junior party)</i>	partner dopełniający [podmiot o umiarkowanej lub małej relewancji koalicyjnej, z reguły odpowiadający na zaproszenie do sformowania sojuszu]
<i>leadership vote</i>	głosowanie nad przywództwem [głosowanie nad wotum zaufania wobec lidera wewnątrz danego ugrupowania]
<i>memorandum of understanding</i>	protokół akceptacji
<i>minister outside cabinet</i>	minister pozagabinetowy
<i>mixed-member proportional (MMP) electoral system</i>	system wyborczy mieszany w wariacie kompensacyjnym
<i>network analysis</i>	analiza sieciowa
<i>parliament with overhangs</i>	parlament nadwyżkowy [z większą niż nominalna liczbą deputowanych]
<i>party vote</i>	głos wyborcy oddany w segmencie ogólnokrajowych list partyjnych
<i>senior partner (senior party)</i>	partner przewodni [podmiot o największej relewancji koalicyjnej, z reguły inicjujący formowanie sojuszu]
<i>social network analysis</i>	analiza sieci społecznych
<i>Speech from the Throne</i>	Mowa Tronowa
<i>support contract</i>	kontrakt wsparcia
<i>undersecretary</i>	podsekretarz stanu w randze ministra

Aneks 5. Wykaz nazw partii politycznych

<i>ACT (Association of Consumers and Taxpayers)</i>	ACT (Stowarzyszenie Konsumentów i Podatników)
<i>Alliance</i>	Sojusz
<i>Christian Democrats</i>	Chrześcijańscy Demokraci
<i>Conservative Party</i>	Partia Konserwatywna
<i>Future New Zealand</i>	Przyszła Nowa Zelandia
<i>Green Party</i>	Partia Zielonych
<i>Labour Party</i>	Partia Pracy
<i>Liberal Party</i>	Partia Liberalna
<i>Mana Party</i>	Partia <i>Mana</i>
<i>Māori Party</i>	Partia Maoryska
<i>National Party</i>	Partia Narodowa
<i>New Labour</i>	Nowi Labourzyści
<i>New Zealand First</i>	Najpierw Nowa Zelandia
<i>Progressive Party/Coalition</i>	Partia/Koalicja Progresywna
<i>Reform Party</i>	Partia Reformistyczna
<i>Right of Centre</i>	Centroprawica
<i>Social Credit</i>	Kredyt Społeczny
<i>United Future</i>	Wspólna Przyszłość
<i>United New Zealand</i>	Zjednoczona Nowa Zelandia

BIBLIOGRAFIA⁷

- Aimer, P. (2015). New Zealand's Party System. W J. Hayward (Red.), *New Zealand Government and Politics* (6. wyd., s. 204–206). Oxford University Press.
- Aimer, P., & Miller, R. (2002). New Zealand Politics in the 1990s. W J. Vowles, P. Aimer, J. Karp, S. Banducci, & A. Sullivan (Red.), *Proportional Representation on Trial* (s. 1–15). Auckland University Press.
- Ainge Roy, E., & Shuttleworth, K. (2017, wrzesień 23). New Zealand Gets Hung Parliament as Jacinda Ardern Falls Short in Election. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2017/sep/23/new-zealand-election-jacinda-ardern-bill-english-winston-peters-hung-parliament>
- Almond, G. A., Powell J., G. B., Dalton, R. J., & Strøm, K. (2000). *Comparative Politics Today: A World View* (7. wyd.). Longman.
- Antoszewski, A. (2008a). Modele demokracji przedstawicielskiej. W A. Antoszewski & R. Herbut (Red.), *Demokracje zachodnioeuropejskie. Analiza porównawcza* (3. wyd., s. 17–41). Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Antoszewski, A. (2008b). Tworzenie i utrzymanie koalicji gabinetowych. W A. Antoszewski & R. Herbut (Red.), *Demokracje zachodnioeuropejskie. Analiza porównawcza* (3. wyd., s. 344–369). Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Antoszewski, A., & Koziarska, J. (2019). Poland: Weak Coalitions and Small Party Suicide in Government. W T. Bergman, G. Ilonszki, & W. C. Müller (Red.), *Coalition Governance in Central Eastern Europe* (s. 344–388). Oxford University Press.
- Antoszewski, A., Żukiewicz, P., Zieliński, M., & Domagała, K. (2020). *Formation of Government Coalition in Westminster Democracies. Towards a Network Approach*. Peter Lang.
- Arseneau, T., & Roberts, N. S. (2015). The MMP Electoral System. W J. Hayward (Red.), *New Zealand Government and Politics* (6. wyd., s. 275–286). Oxford University Press.

⁷ Bibliografia pracy została sporządzona w polskojęzycznym wariantcie stylu bibliograficznego *American Psychological Association* (APA) 7th edition.

- Atkinson, N. (2015). New Zealand Politics 1935 to 1984. W J. Hayward (Red.), *New Zealand Government and Politics* (6. wyd., s. 15–24). Oxford University Press.
- Bale, T., & Bergman, T. (2006). Captives No Longer, but Servants Still? Contract Parliamentarism and the New Minority Governance in Sweden and New Zealand. *Government and Opposition*, 41(3), 422–449. <https://doi.org/10.1111/j.1477-7053.2006.00186.x>
- Bale, T., Boston, J., & Church, S. (2005). 'Natural because it had become just that.' Path dependence in pre-electoral pacts and government formation: A New Zealand case study. *Australian Journal of Political Science*, 40(4), 481–498. <https://doi.org/10.1080/10361140500302373>
- Banaś, M., & Zieliński, M. (2015). *Formowanie koalicji gabinetowych w perspektywie sieciowej Studium przypadku sojuszu PO-PSL z 2007 roku*. Atla 2.
- Banaś, M., & Zieliński, M. (2016a). Modelowanie procesu formowania koalicji gabinetowej w perspektywie sieciowej. W K. Kamińska-Korolczuk, M. Mielewczyk, & R. Ożarowski (Red.), *Między teorią a praktyką funkcjonowania systemów politycznych i partyjnych – systemy polityczne i partyjne w ujęciu teoretycznym i praktycznym* (s. 78–104). Uniwersytet Gdański - Wydział Nauk Społecznych - Instytut Politologii.
- Banaś, M., & Zieliński, M. (2016b). Perspektywa sieciowa w badaniach nad procesem formowania koalicji gabinetowej. *Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne*, 51, 64–82.
- Barabási, A.-L. (2016). *Network Science*. <http://networksciencebook.com/>
- Bardi, L., & Mair, P. (2008). The Parameters of Party Systems. *Party Politics*, 14(2), 147–166. <https://doi.org/10.1177/1354068807085887>
- Barker, F. (1997). Negotiating with New Zealand First: A Study of its Coalition Agreements with National and with Labour. W J. Boston, S. Levine, E. McLeay, & N. S. Roberts (Red.), *From Campaign to Coalition. New Zealand's First General Election Under Proportional Representation* (s. 247–273). The Dunmore Press Ltd.
- Barker, F., & Vowles, J. (2020). Populism and Electoral Politics in New Zealand. W J. Vowles & J. Curtin (Red.), *A Populist Exception?: The 2017 New Zealand General Election* (s. 9–34). ANU Press. <https://doi.org/10.22459/PE.2020.01>

- Barnes, S. (2009). What About Me? Deputy Prime Ministership in New Zealand. *Political Science*, 61(1), 33–49. <https://doi.org/10.1177/00323187090610010401>
- Barrett, J. (2020). Candidate Brand Personality and the 2017 New Zealand General Election. W J. Lees-Marshment (Red.), *Political Marketing and Management in the 2017 New Zealand Election* (s. 67–84). Palgrave Macmillan.
- Bean, C. (1986). Electoral Law, Electoral Behaviour and Electoral Outcomes: Australia and New Zealand Compared. *The Journal of Commonwealth & Comparative Politics*, 24(1), 57–73. <https://doi.org/10.1080/14662048608447486>
- Belgrave, M. (2014). Beyond the Treaty of Waitangi: Māori Tribal Aspirations in an Era of Reform, 1984–2014. *The Journal of Pacific History*, 49(2), 193–213. <https://doi.org/10.1080/00223344.2014.898232>
- Blockmans, T., & Guerry, M.-A. (2016). Coalition Formation Procedures: The Impact of Issue Salience and Consensus Estimation. *Group Decision and Negotiation*, 25(3), 481–499. <https://doi.org/10.1007/s10726-015-9449-3>
- Borgatti, S. P., Everett, M. G., & Freeman, L. C. (2002). *Ucinet for Windows: Software for Social Network Analysis* (Wersja 6) [Computer software]. Harvard, MA: Analytic Technologies.
- Boston, J. (1997). Coalition Formation. W R. Miller (Red.), *New Zealand Politics in Transition* (s. 94–107). Oxford University Press.
- Boston, J. (2000). Forming the Coalition between Labour and the Alliance. W J. Boston, S. Church, S. Levine, E. McLeay, & N. S. Roberts (Red.), *Left Turn: The New Zealand General Election of 1999* (s. 239–275). Victoria University Press.
- Boston, J. (2009). Innovative political management: Multi-party governance in New Zealand. *Policy Quarterly*, 5(2). <https://doi.org/10.26686/pq.v5i2.4296>
- Boston, J., & Church, S. (2003). Government Formation after the 2002 General Election. W J. Boston, S. Church, S. Levine, E. McLeay, & N. S. Roberts (Red.), *New Zealand Votes: The General Election of 2002* (s. 333–360). Victoria University Press.

- Boston, J., Church, S., Levine, S., McLeay, E., & Roberts, N. S. (2000a). Introduction. W J. Boston, S. Church, S. Levine, E. McLeay, & N. S. Roberts (Red.), *Left Turn. The New Zealand General Election of 1999* (s. 7–15). Victoria University Press.
- Boston, J., Church, S., Levine, S., McLeay, E., & Roberts, N. S. (Red.). (2000b). *Left Turn. The New Zealand General Election of 1999*. Victoria University Press.
- Boston, J., Church, S., Levine, S., McLeay, E., & Roberts, N. S. (Red.). (2003). *New Zealand Votes. The General Election of 2002*. Victoria University Press.
- Boston, J., Levine, S., McLeay, E., & Roberts, N. S. (1996). *New Zealand Under MMP: A New Politics?* Auckland University Press.
- Boston, J., Levine, S., McLeay, E., & Roberts, N. S. (1997). The 1996 General Election in New Zealand: Proportional Representation and Political Change. *The Australian Quarterly*, 69(1), 1–14. <https://doi.org/10.2307/20634760>
- Boston, J., Levine, S., McLeay, E., & Roberts, N. S. (Red.). (1999). *Electoral and Constitutional Change in New Zealand. An MMP Source Book*. The Dunmore Press Ltd.
- Boston, J., & McLeay, E. (1997). Forming the First MMP Government: Theory, Practice and Prospects. W J. Boston, S. Levine, E. McLeay, & N. S. Roberts (Red.), *From Campaign to Coalition. New Zealand's First General Election Under Proportional Representation* (s. 207–246). The Dunmore Press Ltd.
- Bouwman, R., van Thiel, S., van Deemen, A., & Rouwette, E. (2018). Accountability and Coalitions: Evidence from a Negotiation Experiment. *Public Administration Review*, 78(1), 37–47. <https://doi.org/10.1111/puar.12858>
- Bowler, S., Bräuninger, T., Debus, M., & Indridason, I. H. (2016). Let's Just Agree to Disagree: Dispute Resolution Mechanisms in Coalition Agreements. *The Journal of Politics*, 78(4), 1264–1278. <https://doi.org/10.1086/686805>
- Bożyk, S. (2009a). *Izba Reprezentantów. Parlament Nowej Zelandii*. Wydawnictwo Sejmowe.
- Bożyk, S. (2009b). *System konstytucyjny Nowej Zelandii*. Wydawnictwo Sejmowe.

- Bożyk, S. (2018). System wyborczy a układ sił politycznych w parlamencie Nowej Zelandii. W R. Balicki & M. Jabłoński (Red.), *Dookoła Wojtek... Księga pamiątkowa poświęcona Doktorowi Arturowi Wojciechowi Preisnerowi* (s. 535–543). E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Cabinet Manual*. (2017). Cabinet Office, Department of the Prime Minister and Cabinet. <https://dpmc.govt.nz/sites/default/files/2017-06/cabinet-manual-2017.pdf>
- Cherepnalkoski, D., Karpf, A., Mozetič, I., & Grčar, M. (2016). Cohesion and Coalition Formation in the European Parliament: Roll-Call Votes and Twitter Activities. *PLOS ONE*, 11(11), e0166586. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0166586>
- Church, S. (2003). Going Early. W J. Boston, S. Church, S. Levine, E. McLeay, & N. S. Roberts (Red.), *New Zealand Votes: The General Election of 2002* (s. 28–44). Victoria University Press.
- Church, S. (2012). The post-election government: Formation, „FOMOs” and „frenemies”. W J. Johansson & S. Levine (Red.), *Kicking the Tyres: The New Zealand General Election and Electoral Referendum of 2011* (s. 97–118). Victoria University Press.
- Church, S. (2015a). Government Formation. W J. Hayward (Red.), *New Zealand Government and Politics* (6. wyd., s. 359–369). Oxford University Press.
- Church, S. (2015b). In other news: Forming a government in 2014. W J. Johansson & S. Levine (Red.), *Moments of Truth: The New Zealand General Election of 2014* (s. 104–116). Victoria University Press.
- Church, S. (2018). Round two: Forming a government. W S. Levine (Red.), *Stardust & Substance. The New Zealand General Election of 2017* (s. 415–427). Victoria University Press.
- Church, S., & McLeay, E. (2002). New Zealand’s Early General Election of 2002. *Australasian Parliamentary Review*, 17(2), 5–21.
- Clark, H. (2006). Making arrangements to secure a strong basis for government. *The Parliamentarian*, 1, 7–8.
- Coalition Agreement: New Zealand Labour Party & New Zealand First*. (2017). <https://www.nzdoctor.co.nz/sites/default/files/2017-10/Labour%20and%20New%20Zealand%20First%20%20Coalition%20Agreement.pdf>

- Coalition talks: NZ First, National „making huge progress”. (2017, październik 11). *New Zealand Herald*. https://www.nzherald.co.nz/nz/news/article.cfm?c_id=1&objectid=11931725
- Confidence and Supply Agreement: New Zealand Labour Party & Green Party of Aotearoa New Zealand*. (2017). <https://www.greens.org.nz/sites/default/files/NZLP%20%26%20GP%20C%26S%20Agreement%20FINAL.PDF>
- Craig, G. (2018). Performing politics: Leaders' debates in the 2017 election. W S. Levine (Red.), *Stardust and Substance: The New Zealand General Election of 2017* (s. 351–364). Victoria University Press.
- Cronin, B. (2015). Getting Started in Social Network Analysis with NET-DRAW. *University of Greenwich Business School Occasional Paper*, 1. <https://core.ac.uk/download/pdf/74244341.pdf>
- Curtin, J., & Greaves, L. (2020). Gender, Populism and Jacinda Ardern. W J. Vowles & J. Curtin (Red.), *A Populist Exception?: The 2017 New Zealand General Election* (s. 179–212). ANU Press. <https://doi.org/10.22459/PE.2020.06>
- Daly, M. (2017, październik 20). Helen Clark: Winston Peters won't let the Labour government down. *Stuff*. <https://www.stuff.co.nz/national/politics/98074958/helen-clark-the-next-generation-has-now-stepped-up>
- Dańda, A. (2011). Traktat z Waitangi jako przykład twórczej translacji politycznej. *Kultura i Polityka*, 10, 29–42.
- Debus, M. (2007). *Pre-Electoral Alliances, Coalition Rejections, and Multi-party Governments*. Nomos.
- Dodd, L. (1976). *Coalitions in Parliamentary Government*. Princeton University Press.
- Dudek, A. (2013). *Historia polityczna Polski 1989-2012*. Wydawnictwo Znak.
- Easton, D. (1965). *A Systems Analysis of Political Life*. John Wiley.
- Edwards, B. (2009). New Zealand. *European Journal of Political Research*, 48(7–8), 1052–1066. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2009.01865.x>
- Edwards, B. (2012). New Zealand. *European Journal of Political Research Political Data Yearbook*, 51(1), 221–234. <https://doi.org/10.1111/j.2047-8852.2012.00025.x>

- Edwards, B. (2015). New Zealand. *European Journal of Political Research Political Data Yearbook*, 54(1), 221–228. <https://doi.org/10.1111/2047-8852.12101>
- Edwards, B. (2017). New Zealand. *European Journal of Political Research Political Data Yearbook*, 56(1), 204–209. <https://doi.org/10.1111/2047-8852.12186>
- Edwards, B. (2018). New Zealand: Political data and development for 2017. *European Journal of Political Research Political Data Yearbook*, 57(1), 212–220. <https://doi.org/10.1111/2047-8852.12229>
- Eichbaum, C., & Shaw, R. (2007). Ministerial Advisers, Politicization and the Retreat from Westminster: The Case of New Zealand. *Public Administration*, 85(3), 609–640.
- Electorate profiles. (2020). *New Zealand Parliament*. <https://www.parliament.nz/en/mps-and-electoralates/electorate-profiles/>
- Eska, J. (2012). Ewolucja ustroju politycznego oraz statusu prawnomiędzynarodowego Nowej Zelandii. *Politeja*, 3, 409–420.
- Eska-Mikołajewska, J. (2016a). Karta praw z 1990 roku jako podstawa nowego modelu konstytucjonalizmu w formule nowozelandzkiej. W R. Kłosowicz, B. Kosowska-Gąstoł, Ł. Jakubiak, G. M. Kowalski, & T. Wiecech (Red.), *Konstytucjonalizm, doktryny, partie polityczne: Księga dedykowana profesorowi Andrzejowi Ziębie* (s. 247–256). Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Eska-Mikołajewska, J. (2016b). Polityka bezpieczeństwa państw regionu Azji i Pacyfiku w XXI wieku na przykładzie Australii i Nowej Zelandii. W J. Marszałek-Kawa & T. Bodio (Red.), *Polityka bezpieczeństwa w regionie Azji i Pacyfiku* (s. 231–251). Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Eska-Mikołajewska, J. (2018). Parlament w nowozelandzkim ustroju politycznym przed zmianą i po zmianie systemu wyborczego w 1993 roku. *Przegląd Sejmowy*, 26(2), 9–34.
- Farrell, D. M., & Suiter, J. (2016). The Election in Context. W M. Gallagher & M. Marsh (Red.), *How Ireland Voted 2016. The Election that Nobody Won* (s. 277–292). Palgrave Macmillan.
- Feijó, R. G. (2018). Perilous semi-presidentialism? On the democratic performance of Timor-Leste government system. *Contemporary Politics*, 24(3), 286–305. <https://doi.org/10.1080/13569775.2017.1413504>

- Final Results 2005 General Election*. (2005). NZ Parliamentary Library. <https://www.parliament.nz/resource/en-NZ/ooPLLawRPo5061/07dea60b830a438085b2e25b5e5052b314fbcf98>
- Final Results for the 2008 New Zealand General Election*. (2008). NZ Parliamentary Library. <https://www.parliament.nz/resource/en-NZ/ooPLLawrpo8051/181c26eed1dofa8f8b9c8670e8ad3db7b767e7bf>
- Flesken, A. (2018). Ethnic Parties, Ethnic Tensions? Results of an Original Election Panel Study. *American Journal of Political Science*, 62(4), 967–981. <https://doi.org/10.1111/ajps.12385>
- Ford, G. (2015). The Green Party. W J. Hayward (Red.), *New Zealand Politics and Government* (6. wyd., s. 229–239). Oxford University Press.
- Gallagher, M., & Marsh, M. (Red.). (2016). *How Ireland Voted 2016. The Election that Nobody Won*. Palgrave Macmillan.
- Geddis, A. (2015). The Judiciary. W J. Hayward (Red.), *New Zealand Government and Politics* (6. wyd., s. 165–176). Oxford University Press.
- Geddis, A. (2016). Parliamentary government in New Zealand: Lines of continuity and moments of change. *International Journal of Constitutional Law*, 14(1), 99–118. <https://doi.org/10.1093/icon/mow001>
- Godfrey, M. (2018). Did the Māori electorates decide the election? W S. Levine (Red.), *Stardust and Substance. The New Zealand General Election of 2017* (s. 390–399). Victoria University Press.
- Golder, S. N. (2006a). *The logic of pre-electoral coalition formation*. Ohio State University Press.
- Golder, S. N. (2006b). Pre-Electoral Coalition Formation in Parliamentary Democracies. *British Journal of Political Science*, 36(2), 193. <https://doi.org/10.1017/S0007123406000123>
- Goodwin, M. J., & Heath, O. (2016). The 2016 Referendum, Brexit and the Left Behind: An Aggregate-level Analysis of the Result. *The Political Quarterly*, 87(3), 323–332.
- Greene, Z. (2017). Working through the issues: How issue diversity and ideological disagreement influence coalition duration. *European Political Science Review*, 9(04), 561–585. <https://doi.org/10.1017/S1755773916000114>
- Gustafson, B. (1997). New Zealand Politics 1945–1984. W R. Miller (Red.), *New Zealand Politics in Transition* (s. 3–13). Oxford University Press.

- Hamer, D. (1988). *The New Zealand Liberals: The Years of Power, 1891–1912*. Oxford University Press.
- Harris, P., Levine, S., Clark, M., Martin, J., & McLeay, E. (Red.). (1992). *The New Zealand Politics Source Book*. The Dunmore Press Ltd.
- Hayward, J. (Red.). (2015a). *New Zealand: Government and Politics*. Oxford University Press.
- Hayward, J. (2015b). The Constitution. W J. Hayward (Red.), *New Zealand Government and Politics* (6. wyd., s. 131–140). Oxford University Press.
- Hayward, M. (2015). The Prime Minister. W J. Hayward (Red.), *New Zealand Government and Politics* (6. wyd., s. 370–380). Oxford University Press.
- Heath, O., & Goodwin, M. (2017). The 2017 General Election, Brexit and the Return to Two-Party Politics: An Aggregate-Level Analysis of the Result. *The Political Quarterly*, 88(3), 345–358.
- Henderson, J., & Gomibuchi, S. (2006). The Leadership Styles of Helen Clark and Don Brash. W R. Miller & M. Mintrom (Red.), *Political Leadership in New Zealand* (s. 71–91). Auckland University Press.
- Herbut, R. (2008). Podziały socjopolityczne w Europie Zachodniej. Podział i struktura. W A. Antoszewski & R. Herbut (Red.), *Demokracje zachodnioeuropejskie. Analiza porównawcza* (3. wyd., s. 67–90). Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Higbee, P. (2015). Cabinet and Ministers. W J. Hayward (Red.), *New Zealand Government and Politics* (6. wyd., s. 381–392). Oxford University Press.
- Hunt, E., & Roy, E. A. (2016, grudzień 5). New Zealand prime minister John Key resigns. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2016/dec/05/john-key-resigns-new-zealand-prime-minister-to-quit>
- Ibenskas, R. (2016). Marriages of Convenience: Explaining Party Mergers in Europe. *The Journal of Politics*, 78(2), 343–356. <https://doi.org/10.1086/683685>
- Jackson, K., & McRobie, A. (1998). *New Zealand Adopts Proportional Representation*. Ashgate Publishing, Ltd.
- James, C. (2018). The first post-baby-boomer election. W S. Levine (Red.), *Stardust and Substance: The New Zealand General Election of 2017* (s. 325–338). Victoria University Press.
- Jednaka, W. (2004). *Gabinety koalicyjne w III RP*. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

- Jesson, B. (1997). The Alliance. W R. Miller (Red.), *New Zealand Politics in Transition* (s. 156–164). Oxford University Press.
- Johansson, J. (2013). Prime Ministers and their Parties in New Zealand. W P. Strangio, P. 't Hart, & J. Walter (Red.), *Understanding Prime-Ministerial Performance* (s. 193–215). Oxford University Press.
- Johansson, J., & Levine, S. (Red.). (2012a). *Kicking the Tyres: The New Zealand General Election and Electoral Referendum of 2011*. Victoria University Press.
- Johansson, J., & Levine, S. (2012b). Making New Zealand a better country? The 2011 election and referendum. W J. Johansson & S. Levine (Red.), *Kicking the Tyres: The New Zealand General Election and Electoral Referendum of 2011* (s. 31–64). Victoria University Press.
- Johansson, J., & Levine, S. (Red.). (2015). *Moments of Truth. The New Zealand General Election of 2014*. Victoria University Press.
- Johnson, C., & Middleton, A. (2016). Junior coalition parties in the British context: Explaining the Liberal Democrat collapse at the 2015 general election. *Electoral Studies*, 43, 63–71. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2016.05.007>
- Jones, C. (2013). Tawhaki and Te Tiriti: A Principle Approach to the Constitutional Future of the Treaty of Waitangi. *New Zealand Universities Law Review*, 25, 703–717.
- Kaiser, A. (2008). Parliamentary Opposition in Westminster Democracies: Britain, Canada, Australia and New Zealand. *The Journal of Legislative Studies*, 14(1–2), 20–45. <https://doi.org/10.1080/13572330801920887>
- Kalandrakis, T. (2010). Minimum winning coalitions and endogenous status quo. *International Journal of Game Theory*, 39(4), 617–643. <https://doi.org/10.1007/s00182-009-0202-5>
- King, M. (2012). *The Penguin History of New Zealand*. Penguin Books Ltd.
- Kopeček, L. (2015). *Deformace demokracie? Opoziční smlouva a česká politika 1998–2002*. Barrister & Principal.
- Ladley, A. (1997). The Head of State: The Crown, the Queen and the Governor-General. W R. Miller (Red.), *New Zealand Politics in Transition* (s. 51–61). Oxford University Press.
- Laver, M. (1998). Models of government formation. *Annual Review of Political Science*, 1(1), 1–25.

- Laver, M., & Shepsle, K. A. (1990). Coalitions and Cabinet Government. *American Political Science Review*, 84(3), 873–891.
- Levine, S. (2015). Moments of Truth: The 2014 New Zealand General election. W J. Johansson & S. Levine (Red.), *Moments of Truth: The New Zealand General Election of 2014* (s. 29–69). Victoria University Press.
- Levine, S. (2016). New Zealand. W S. Levine (Red.), *Pacific Ways. Government and Politics in the Pacific Islands* (2. wyd., s. 177–187). Victoria University Press.
- Levine, S. (Red.). (2018a). *Stardust & Substance. The New Zealand General Election of 2017*. Victoria University Press.
- Levine, S. (2018b). Stardust and Substance: New Zealand's 2017 election. W S. Levine (Red.), *Stardust and Substance: The New Zealand General Election of 2017* (s. 3–30). Victoria University Press.
- Levine, S., & Roberts, N. S. (1997a). MMP: The Decision. W R. Miller (Red.), *New Zealand Politics in Transition* (s. 37–48). Oxford University Press.
- Levine, S., & Roberts, N. S. (1997b). The 1996 General Election. W R. Miller (Red.), *New Zealand Politics in Transition* (s. 223–233). Oxford University Press.
- Levine, S., & Roberts, N. S. (2003). New Zealand Votes: An Overview. W J. Boston, S. Church, S. Levine, E. McLeay, & N. S. Roberts (Red.), *New Zealand Votes: The General Election of 2002* (s. 15–27). Victoria University Press.
- Levine, S., & Roberts, N. S. (Red.). (2007). *The Baubles of Office. The New Zealand General Election of 2005*. Victoria University Press.
- Levine, S., & Roberts, N. S. (Red.). (2010). *Key to Victory: The New Zealand General Election of 2008*. Victoria University Press.
- Lijphart, A. (1984). *Democracies: Patterns of Majoritarian and Consensus Government in Twenty-one Countries*. Yale University Press.
- Lijphart, A. (2012). *Patterns of Democracy. Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries* (2. wyd.). Yale University Press.
- Lipset, S. M., & Rokkan, S. (1967). *Party systems and voter alignments: Cross-national perspectives*. Free Press.

- Lundberg, T. C. (2013). Politics is Still an Adversarial Business: Minority Government and Mixed-Member Proportional Representation in Scotland and in New Zealand. *The British Journal of Politics and International Relations*, 15(4), 609–625. <https://doi.org/10.1111/j.1467-856X.2012.00522.x>
- Malone, R. (2015). The Executive. W J. Hayward (Red.), *New Zealand Government and Politics* (6. wyd., s. 153–164). Oxford University Press.
- Martin, J. E. (2015). Parliament. W J. Hayward (Red.), *New Zealand Government and Politics* (6. wyd., s. 141–152). Oxford University Press.
- Martin, L., & Vanberg, G. (2011). *Parliaments and Coalitions. The Role of Legislative Institutions in Multiparty Governance*. Oxford University Press.
- McGuinness, W. (2020, sierpień 14). *Obtaining a comprehensive list of coalition agreements and support agreements since 1996*. <https://www.mcguinnessinstitute.org/civicsnz/obtaining-a-comprehensive-list-of-coalition-agreements-and-support-agreement-documents-since-1996/>
- McLeay, E. (1995). *The Cabinet and Political Power in New Zealand*. Auckland University Press.
- Mein Smith, P. (2011). *A Concise History of New Zealand* (2. wyd.). Cambridge University Press.
- Mello, P. A. (2020). Paths towards coalition defection: Democracies and withdrawal from the Iraq War. *European Journal of International Security*, 5(1), 45–76. <https://doi.org/10.1017/eis.2019.10>
- Mikuli, P. (2010). *Sądy a parlament w ustrojach Australii, Kanady i Nowej Zelandii*. Księgarnia Akademicka.
- Mikuli, P. (2018). Sądowna deklaracja niezgodności ustawodawstwa z przepisami dotyczącymi praw człowieka w Nowej Zelandii. W J. Jaskiernia & K. Spryszak (Red.), *Nowe wyzwania i rozwiązania w systemach ochrony praw człowieka w Australii i Oceanii* (s. 240–247). Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Miller, R. (1997). The New Zealand First Party. W R. Miller (Red.), *New Zealand Politics in Transition* (s. 165–176). Oxford University Press.
- Miller, R. (1998). Coalition Government: The People's Choice? W J. Vowles, P. Aimer, S. Banducci, & J. Karp (Red.), *Voters' Victory? New Zealand's First Election Under Proportional Representation*. Auckland University Press.

- Miller, R. (2002). Coalition Government: The Labour–Alliance Pact. W J. Vowles, P. Aimer, J. Karp, S. Banducci, R. Miller, & A. Sullivan (Red.), *Proportional Representation on Trial* (s. 114–130). Auckland University Press.
- Miller, R. (2005). *Party Politics in New Zealand*. Oxford University Press.
- Miller, R. (2015). *Democracy in New Zealand*. Auckland University Press.
- Miller, R., & Curtin, J. (2011). Counting the costs of coalition: The case of New Zealand's small parties. *Political Science*, 63(1), 106–125. <https://doi.org/10.1177/0032318711407294>
- Miller, R., & Karp, J. (2004). A Vote for Coalition Government? W J. Vowles, P. Aimer, S. Banducci, J. Karp, & R. Miller (Red.), *Voters' Veto: The 2002 Election in New Zealand and the Consolidation of Minority Government* (s. 134–149). Auckland University Press.
- Mulgan, R. (1997). Parliament: Composition and Functions. W R. Miller (Red.), *New Zealand Politics in Transition* (s. 62–71). Oxford University Press.
- Mulgan, R. (2004). *Politics in New Zealand* (3. wyd.). Auckland University Press.
- Mulholland, M. (2015). The Treaty of Waitangi. W J. Hayward (Red.), *New Zealand Government and Politics* (6. wyd., s. 122–130). Oxford University Press.
- Nikula, P.-T. (2017, październik 3). Grand Coalitions: Finland and New Zealand. *Briefing Papers*. <http://briefingpapers.co.nz/grand-coalitions-finland-and-new-zealand/>
- Nikula, P.-T., & Smith, N. R. (2017, lipiec 27). *New Zealand's first-past-the-post 'hangover' could limit coalition options*. <https://theconversation.com/new-zealands-first-past-the-post-hangover-could-limit-coalition-options-84685>
- O'Malley, E. (2016). 70 Days: Government Formation in 2016. W M. Gallagher & M. Marsh (Red.), *How Ireland Voted 2016. The Election that Nobody Won* (s. 255–). Palgrave Macmillan.
- Palmer, G., & Palmer, M. (1997). *Bridled Power. New Zealand Government under MMP*. Oxford University Press.
- Palmer, R. (2011). Coalition and Minority Government in Wales: Lessons for the United Kingdom? *The Political Quarterly*, 82(2), 270–278. <https://doi.org/10.1111/j.1467-923X.2011.02185.x>

- Paun, A., Hazell, R., Turnbull, A., Beith, A., Evans, P., & Crick, M. (2010). Hung Parliaments and the Challenges for Westminster and Whitehall: How to Make Minority and Multiparty Governance Work. *Political Quarterly*, 81(2), 213–227. <https://doi.org/10.1111/j.1467-923X.2010.02082.x>
- Paun, A., & Hibben, A. (2017). Supplying confidence. How confidence and supply agreements between minority governments and smaller parties work. *Institute for Government Insight*. <https://www.institutefor.gov.uk/sites/default/files/publications/IfG%20Insight%20Confidence%20and%20Supply%20final.pdf>
- Prell, C. (2012). *Social Network Analysis. History, theory and methodology*. SAGE.
- Press audit results. (2017). The New Zealand Audit Bureau of Circulations Inc. <http://newspaper.abc.org.nz//audit.html>
- ProQuest. (2019). <https://www.proquest.com/libraries/academic/databases>
- Rainbow, S., & Sheppard, S. (1997). The Minor Parties. W R. Miller (Red.), *New Zealand Politics in Transition* (s. 177–185). Oxford University Press.
- Robinson, C. (2018). Minor Party Campaign Advertising: A Market-Oriented Assessment. W J. Lees-Marshment (Red.), *Political Marketing and Management in the 2017 New Zealand Election* (s. 85–98). Palgrave Macmillan.
- Roper, B. (2015). New Zealand Politics Post-1984. W J. Hayward (Red.), *New Zealand Government and Politics* (6. wyd., s. 25–36). Oxford University Press.
- Roughan, J. (2017). *John Key. Portrait of a Prime Minister*. Penguin Random House New Zealand.
- Roy Choudhury, S. (2016, grudzień 11). Short-term popularity dent seen as Bill English named New Zealand prime minister. *CNBC*. <https://www.cnb.com/2016/12/11/nz-news-bill-english-elected-to-replace-former-pm-john-key-as-new-zealands-new-leader.html>
- Roy, E. A. (2017, wrzesień 25). New Zealand party leaders woo Winston Peters' support after election stalemate. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2017/sep/25/new-zealand-party-leaders-woo-winston-peters-support-after-election-stalemate>
- Rusinowska, A., & De Swart, H. (2008). Negotiating a Stable Government: An Application of Bargaining Theory to a Coalition Formation Model. *Group Decision and Negotiation*, 17(5), 445–464. <https://doi.org/10.1007/s10726-008-9103-4>

- Salomon, J. (2014). Wpływ reformy systemu wyborczego do Izby Reprezentantów na powstanie i funkcjonowanie rządów w Nowej Zelandii. W R. Radek (Red.), *Rządy mniejszościowe w wybranych państwach świata. Studium prawno-politologiczne* (s. 157–176). Instytut Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego.
- Schleiter, P., Belu, V., & Hazell, R. (2017). Hung Parliaments and the Need for Clearer Rules of Government Formation. *The Political Quarterly*, 88(3), 404–411.
- Shaw, J., & Kefferpütz, R. (2018, czerwiec 12). The New Zealand Greens' Long Road to Government. *Green European Journal*. <https://www.greeneuropeanjournal.eu/the-long-road-to-government-of-the-new-zealand-greens/>
- Siekiera, J. (2016). Rola sądów administracyjnych w nowozelandzkim systemie prawnym. *Prawo*, 320, 121–129. <https://doi.org/10.19195/0524-4544.320.8>
- Siekiera, J. (2017). Przemoc w polityce i prawie na Pacyfiku Południowym: Tradycja w zderzeniu z prawem nabytym. *Studia Erasmiana Wratislaviensia*, 11, 65–75.
- Siekiera, J. (2020). Konflikt norm pomiędzy maoryskim zwyczajem pochówku a nowozelandzkim prawem ustawowym. *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Iuridica*, 92, 41–49.
- Simmons, G. (2019, grudzień 27). NZ fixation on two-party electoral system holding us back. *Stuff*. <https://www.stuff.co.nz/national/politics/opinion/118463922/nz-fixation-on-two-party-electoral-system-holding-us-back>
- Sprengel, M. (Red.). (2019a). *Legal and socio-economics changes in New Zealand*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- Sprengel, M. (2019b). Outline of economic changes in New Zealand in the context of relations with Australia. W M. Sprengel (Red.), *Legal and socio-economics changes in New Zealand* (s. 45–58). Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- Sprengel, M., Siekiera, J., & Eska-Mikołajewska, J. (Red.). (2020). *Państwowość, gospodarka i bezpieczeństwo Nowej Zelandii—Historia i współczesność*. Polskie Towarzystwo Ekonomiczne. Oddział w Poznaniu.
- Strohmeier, G. (2015). Does Westminster (Still) Represent the Westminster Model? An Analysis of the Changing Nature of the UK's Political System. *European View*, 14(2), 303–315. <https://doi.org/10.1007/s12290-015-0368-0>

- Strøm, K. (1984). Minority Governments in Parliamentary Democracies: The Rationality of Non-Winning Cabinet Solutions. *Comparative Political Studies*, 17(2), 199–227. <https://doi.org/10.1177/0010414084017002004>
- Strøm, K. (1986). Deferred Gratification and Minority Governments in Scandinavia. *Legislative Studies Quarterly*, 11(4), 583–605. <https://doi.org/10.2307/439935>
- Szabaciuk, W. (2014). Wpływ systemu wyborczego mieszanego na system polityczny Nowej Zelandii. *Polityka i Społeczeństwo*, 12(2), 49–60.
- Talagi, S. (2018). Pacific peoples and the 2017 election. W S. Levine (Red.), *Stardust and Substance: The New Zealand General Election of 2017* (s. 400–414). Victoria University Press.
- Timperley, C. (2018). Jacinda Ardern: A political presence. W S. Levine (Red.), *Stardust and Substance: The New Zealand General Election of 2017* (s. 339–350). Victoria University Press.
- Trevett, C. (2017, wrzesień 26). Three-way talks with NZ First and the Greens not on cards, says Labour leader Jacinda Ardern. *New Zealand Herald*. https://www.nzherald.co.nz/nz/news/article.cfm?c_id=1&objectid=11926398
- Vowles, J. (1997). New Zealand. *European Journal of Political Research*, 32, 451–461.
- Vowles, J. (1998). Countdown to MMP. W J. Vowles, P. Aimer, S. Banducci, & J. Karp (Red.), *Voters' Victory? New Zealand's First Election Under Proportional Representation* (s. 12–27). Auckland University Press.
- Vowles, J. (2000). New Zealand. *European Journal of Political Research*, 38, 470–480.
- Vowles, J. (2003). New Zealand. *European Journal of Political Research*, 42(7–8), 1037–1047. <https://doi.org/10.1111/j.0304-4130.2003.00132.x>
- Vowles, J. (2006). New Zealand. *European Journal of Political Research*, 45(7–8), 1207–1220. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2006.00677.x>
- Vowles, J., Aimer, P., Banducci, S., & Karp, J. (1998). Expectations of change. W J. Vowles, P. Aimer, S. Banducci, & J. Karp (Red.), *Voters' Victory? New Zealand's First Election Under Proportional Representation* (s. 1–12). Auckland University Press.

- Vowles, J., Aimer, P., Banducci, S., Karp, J., & Miller, R. (Red.). (2004). *Voters' Veto. The 2002 Election in New Zealand and the Consolidation of Minority Government*. Auckland University Press.
- Vowles, J., Aimer, P., Catt, H., Lamare, J., & Miller, R. (1995). *Towards Consensus? The 1993 General Election in New Zealand and the Transition to Proportional Representation*. Auckland University Press.
- Vowles, J., Aimer, P., Karp, J., Banducci, S., Miller, R., & Sullivan, A. (2002). *Proportional Representation on Trial*. Auckland University Press.
- Vowles, J., Coffé, H., & Curtin, J. (2017). *A bark but no bite: Inequality and the 2014 New Zealand general election*. ANU Press. <https://press-files.anu.edu.au/downloads/press/n2585/pdf/book.pdf>
- Vowles, J., & Curtin, J. (Red.). (2020). *A Populist Exception?: The 2017 New Zealand General Election* (1st wyd.). ANU Press. <https://doi.org/10.22459/PE.2020>
- Wałdoch, M. (2015). Caucus: Nowozelandzkie „jądro władzy” i determinant decyzji politycznych. *Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość*, XII, 399–413.
- Wałdoch, M. (2017a). Dociekliwi jako nowy ruch społeczny: Aspekty polityczne prawa dostępu do informacji publicznej w Nowej Zelandii. *Politeja*, 14(48), 257–276. <https://doi.org/10.12797/Politeja.14.2017.48.12>
- Wałdoch, M. (2017b). Nowa Zelandia: Wpływ czynników globalizacji na rozwój polityki imigracyjnej. *Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny*, 163(1), 149–174.
- Wałdoch, M. (2020). *Bliskie antypody. Relacje polsko-nowozelandzkie w procesach globalizacji i dywersyfikacji świata*. Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.
- Ward, A. J. (2014). *Parliamentary Government in Australia*. Anthem Press.
- Warwick, P. V. (1979). The Durability of Coalition Governments in Parliamentary Democracies. *Comparative Political Studies*, 11(4), 465–498. <https://doi.org/10.1177/001041407901100402>
- Weale, A. (2018). What's so good about parliamentary hybrids? Comment on 'Australian bicameralism as semi-parliamentarianism: patterns of majority formation in 29 democracies'. *Australian Journal of Political Science*, 53(2), 234–240. <https://doi.org/10.1080/10361146.2018.1451489>
- Wiecech, T. (2011). Konstytucyjne aspekty zawieszoności parlamentu w Wielkiej Brytanii. *Przegląd Prawa Konstytucyjnego*, 1, 11–29.

- Williams, P. (2011). House Divided: The Australian General Election of 21 August 2010. *Australian Journal of Political Science*, 46(2), 313–329. <https://doi.org/10.1080/10361146.2011.567975>
- Wood, G. A., & Rudd, C. (2004). *The Politics and Government of New Zealand: Robust, innovative and challenged*. Otago University Press.
- Zieliński, M. (2020). Winning by losing: Networks of the British 2010 Conservatives – Liberal Democrats coalition. W A. Antoszewski, P. Żukiewicz, M. Zieliński, & K. Domagała (Red.), *Formation of government coalition in Westminster democracies: Towards a network approach* (s. 119–161). Peter Lang.
- Zięba, A. (2012). Z zagadnień kultury prawnoustrojowej w konstytucjonalizmie Nowej Zelandii. W A. Walaszek & W. Bernacki (Red.), *Amerykomania. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Andrzejowi Mani* (T. 2, s. 1039–1054). Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Zięba, A. (2018). Wstęp. W *Akty konstytucyjne Nowej Zelandii* (s. 7–47). Wydawnictwo Sejmowe.
- Żukiewicz, P. (2018). Umowa poparcia dla rządu mniejszościowego—Zagrożenie dla demokracji westminsterskiej? Przypadek brytyjskiego porozumienia Partii Konserwatywnej i Demokratycznej Partii Unii Europejskiej z 2017 roku. *Studia Politologiczne*, 47, 54–67.
- Żukiewicz, P. (2019). Negocjacje koalicyjne w systemie westminsterskim – przypadek Nowej Zelandii. *Studia Politologiczne*, 53, 46–63. <https://doi.org/10.33896/SPolit.2019.53.3>
- Żukiewicz, P. (2020). In the shadow of „Jacindamania”: Networks of the New Zealand 2017 Labour Party—New Zealand First Coalition. W A. Antoszewski, P. Żukiewicz, M. Zieliński, & K. Domagała (Red.), *Formation of Government Coalition in Westminster Democracies. Towards a Network Approach* (s. 163–207). Peter Lang.
- Żukiewicz, P., & Domagała, K. (2018). Irish Party System after 2011: Change or Revolution? *Roczniki Nauk Społecznych*, 10(46)(3), 91–107. <https://doi.org/10.18290/rns.2018.46.3-7>
- Żukiewicz, P., Zieliński, M., & Domagała, K. (2020). Theory, methodology, and research procedure. W A. Antoszewski, P. Żukiewicz, M. Zieliński, & K. Domagała (Red.), *Formation of Government Coalition in Westminster Democracies. Towards a Network Approach* (s. 53–77). Peter Lang.

SPIS TABEL

Tabela 1. Wyniki referendum z 1992 roku w sprawie zmiany systemu wyborczego Nowej Zelandii	30
Tabela 2. Wyniki referendum z 1993 roku w sprawie zmiany systemu wyborczego Nowej Zelandii	30
Tabela 3. Jednomandatowe okręgi wyborcze w Nowej Zelandii w 2020 roku	32
Tabela 4. Przykład alokacji mandatów w nowozelandzkiej Izbie Reprezentantów po wyborach parlamentarnych z 2017 r.	33
Tabela 5. Kadencje nowozelandzkiego parlamentu z nadwyżkową liczbą deputowanych (<i>parliaments with overhangs</i>)	34
Tabela 6. Efekty systemowe zmiany ordynacji wyborczej w Nowej Zelandii.....	38
Tabela 7. Typy nowozelandzkich rządów po zmianie systemu wyborczego na MMP wg Ryana Malone	53
Tabela 8. Typy powyborczych umów rządowych zawieranych w Nowej Zelandii po 1996 roku wg Stephena Churcha.....	54
Tabela 9. Porównanie zakresu zobowiązań partii dopełniających (<i>junior partners</i>) w umowach koalicyjnych i kontraktach wsparcia	61
Tabela 10. Zmiany afiliacji partyjnych w Nowej Zelandii w kadencji parlamentarnej 1993–1996	72
Tabela 11. Koalicje gabinetowe i parlamentarne w Nowej Zelandii w latach 1993–1996...	77
Tabela 12. Wyniki wyborów do nowozelandzkiej Izby Reprezentantów w 1993 i 1996 roku	79
Tabela 13. Wyniki wyborów do nowozelandzkiej Izby Reprezentantów w 1999 roku	83
Tabela 14. Wyniki wyborów do nowozelandzkiej Izby Reprezentantów w 2002 roku.....	85
Tabela 15. Wyniki wyborów do nowozelandzkiej Izby Reprezentantów w 2005 roku.....	87
Tabela 16. Wyniki wyborów do nowozelandzkiej Izby Reprezentantów w 2008 roku.....	89
Tabela 17. Wyniki wyborów do nowozelandzkiej Izby Reprezentantów w 2011 roku	93
Tabela 18. Wyniki wyborów do nowozelandzkiej Izby Reprezentantów w 2014 roku	95
Tabela 19. Wyniki wyborów do nowozelandzkiej Izby Reprezentantów w 2017 roku.....	99
Tabela 20. Umowy międzypartyjne gwarantujące poparcie gabinetom w Nowej Zelandii po 1993 roku.....	114

SPIS RYSUNKÓW

Rysunek 1. Sekwencyjny model formowania gabinetu wg Tima Bale'a i Torbjörna Bergmana	56
Rysunek 2. Redefinicja sekwencyjnego modelu formowania gabinetu.....	58
Rysunek 3. Negocjacje koalicyjne w Nowej Zelandii w 2017 roku – wizualizacja sieci bezpośrednich kontaktów	108
Rysunek 4. Medialny obraz negocjacji koalicyjnych w Nowej Zelandii w 2017 roku na podstawie tekstów prasowych w <i>The New Zealand Herald</i>	109
Rysunek 5. Medialny obraz negocjacji koalicyjnych w Nowej Zelandii w 2017 roku na podstawie tekstów prasowych w <i>Dominion Post</i>	110
Rysunek 6. Medialny obraz negocjacji koalicyjnych w Nowej Zelandii w 2017 roku na podstawie tekstów prasowych w <i>The Press</i>	111

Hobbit, maoryskie tatuaże, rajska wyspa – z tym zazwyczaj kojarzy się Nowa Zelandia.

To jednak także kraj ciekawy politycznie: realizuje ambitne cele klimatyczne, zajmuje najwyższe miejsca w rankingach państw skutecznie walczących z pandemią COVID-19, rządzony jest przez charyzmatyczną liderkę.

Autor udowadnia w książce, że jednym z istotnych czynników sprzyjających stabilności politycznej i rozwojowi społecznemu Nowej Zelandii są innowacyjne formy współpracy między nowozelandzkimi partiami.

Zrezygnowały one niemal całkowicie z podpisywania tradycyjnych umów koalicyjnych i tworzenia koalicji gabinetowych. W zamian za to kooperują sieciowo, bazując na mniej zobowiązujących kontraktach wsparcia. Dzięki temu gabinety i premierzy Nowej Zelandii z reguły utrzymują się u władzy przez kilka kadencji z rządu. Ryzyko autorytaryzmu niwelują w tym przypadku poszanowanie reguł demokratycznego państwa prawa oraz wysoki poziom kultury politycznej.

